

Ex ante evaluatie PDPO III

Eindrapport

2013

IDEA Consult – Antea Group – Universiteit Gent
In opdracht van
Afdeling Monitoring en Studie
Vlaamse overheid | Beleidsdomein Landbouw en Visserij

INHOUDSOPGAVE

1	SAMENVATTING	5
2	SITUERING EN DOEL OPDRACHT	7
2.1	Nieuwe beleidscontext en regelgeving _____	7
2.2	Doelstellingen ex ante evaluatie _____	11
3	METHODOLOGISCH KADER	12
3.1	Ex ante evaluatie van Europese programma's _____	12
3.2	Inschatten effecten op het milieu _____	13
4	OMGEVINGSANALYSE, SWOT EN NODENANALYSE	14
4.1	Beoordeling proces _____	14
4.2	Beoordeling omgevingsanalyse en SWOTs _____	15
4.3	Beoordeling nodenanalyse _____	19
5	RELEVANTIE	21
5.1	Relevantie van de 4 strategische thema's _____	21
5.2	Relevantie van de maatregelen _____	21
6	INTERNE COHERENTIE	25
6.1	Interventiologica _____	25
6.2	Coherentie tussen budgetallocatie en 4 strategische thema's _____	27
6.3	Synergie tussen maatregelen _____	29
6.4	Keten actie-output-resultaat-impact _____	31
7	EXTERNE COHERENTIE	38
7.1	Gemeenschappelijk Strategisch Kader _____	38
7.2	EU2020 en Vlaams Hervormingsprogramma _____	41
7.3	Pijler 1 van GLB 2014-2020 _____	43
7.4	Vlaams beleid _____	44
8	METEN VAN VOORTGANG EN PERFORMANTIE	51
8.1	Context- en impactindicatoren _____	51
8.2	Outputindicatoren _____	54
8.3	Target- en resultaatsindicatoren _____	69

9	KWALITEIT VAN DE IMPLEMENTATIESYSTEMEN	84
9.1	Organisatiestructuur _____	84
9.2	Administratieve tools _____	85
9.3	Evaluatieplan _____	85
10	HORIZONTALE EN SPECIFIEKE THEMA'S	87
10.1	Gelijke kansen voor mannen en vrouwen en non-discriminatie _____	87
10.2	Duurzame ontwikkeling _____	87
10.3	LEADER _____	87
10.4	Vlaams Ruraal Netwerk _____	88
10.5	Thematische subprogramma's _____	89
11	VERWACHTE MILIEU-IMPACT	90
12	CONCLUSIES	91
12.1	Omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse _____	91
12.2	Relevantie _____	91
12.3	Interne coherentie _____	91
12.4	Externe coherentie _____	92
12.5	Meten van voortgang en performantie _____	93
12.6	Kwaliteit van de implementatiesystemen _____	93
12.7	Horizontale en specifieke thema's _____	94
12.8	Verwachte milieu-impact _____	94
BIJLAGE 1: VERSLAGEN BILATERALE GESPREKKEN BEHEERSDIENSTEN		95
1.	Plattelandsmaatregelen _____	95
2.	Maatregelen ANB _____	102
3.	Maatregelen ADLO _____	104
4.	Milieumaatregelen VLM _____	106
5.	Investerings- en vestigingssteun _____	109
6.	Risicobeheer en bedrijfsadviesdiensten _____	114
7.	Opleiding, demo en EIP _____	118
BIJLAGE 2: BEOORDELING AFBAKENING VAN HET PROGRAMMAGEBIED		123
BIJLAGE 3: BEOORDELING RELEVANTIE (TUSSENTIJD'S RAPPORT)		129
BIJLAGE 4: INTERVENTIELOGICA (VERSIE 27/9/2013)		131
BIJLAGE 5: BUDGETALLOCATIE (VERSIE 27/9/2013)		137

1 SAMENVATTING

In het kader van de Plattelandsontwikkelingsverordening van de Europese Commissie stelt het Departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2014-2020 (PDPOIII) op. PDPOIII zal inzetten op de 6 prioriteiten die de Europese Commissie in zijn keuzemenu aanbiedt: (1) kennisoverdracht en innovatie, (2) versterking van de levensvatbaarheid van het landbouwbedrijf, (3) bevordering van de organisatie van de voedselketen, (4) herstel, instandhouding & verbetering van ecosystemen, (5) efficiënt gebruik van hulpbronnen en omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige landbouw en (6) sociale inclusie, armoedebestrijding & economische ontwikkeling van het plattelandsgebied.

Dit rapport beschrijft de ex-ante evaluatie van het PDPOIII, uitgevoerd door IDEA Consult, Universiteit Gent (Vakgroep Landbouweconomie) en Antea Group. Ten tijde van de redactie van het eindrapport van deze ex ante evaluatie was het PDPOIII nog in opmaak.

Deze evaluatie werd opgesteld volgens de vereisten van de Europese Commissie en heeft als doel de kwaliteit van het programma te verbeteren:

- de evaluatoren werden al vroeg betrokken in het programma-ontwerp dat tot stand kwam via een interactief en iteratief proces tussen de programmamaker, de verschillende beheersdiensten en de evaluatoren.
- De ex-ante evaluatie beoordeelt het programma-ontwerp op volgende criteria: opmaak omgevingsanalyse, SWOT & nodenanalyse, relevantie van het programma, interne coherentie, coherentie met ander Vlaams en Europees beleid, adequaatheid en toepasbaarheid van het monitoringssysteem, kwaliteit van de implementatiesystemen en de verwachte milieueffecten. Deze evaluatie gaat ook in op de horizontale thema's gelijke kansen voor mannen en vrouwen, non-discriminatie en duurzame ontwikkeling en beoordeelt specifiek de toepassing van de LEADER- methodiek en de plannen van het Vlaams Ruraal Netwerk.

De voorbereiding tot opmaak van het programma werd zeer participatief aangepakt. Een ruime groep van stakeholders werd geconsulteerd. De resulterende omgevingsanalyse en SWOT zijn sterk uitgewerkt en gestaafd met onderzoeksdata. De uiteindelijk gebruikte afbakening van het plattelandsgebied, de beschrijving van de situatie van jonge landbouwers en de waarden van verschillende contextindicatoren moeten echter nog aangevuld worden.

Ten opzichte van PDPOII zijn er enkele interessante nieuwe maatregelen die specifiek inspelen op aangehaalde noden (v.b. innovatiesteun voor pioniers, producentengroeperingen om de kracht van de primaire producent te versterken, EIP's als platform tussen onderzoek en landbouwer, risicobeheer, inrichting van en nulbemesting in Natura2000-gebieden en fosfaatuitmijning). Verschillende maatregelen vormen een stimulans voor samenwerking tussen landbouwers (of zijn op zijn minst niet ontmoedigend). Ook de hervorming van de agromilieuklimaatmaatregelen gericht op soortenbescherming en waterkwaliteit wordt toegejuicht. De evaluator betwijfelt daarentegen of er voldoende wordt ingezet op verjonging, strategisch management, (opleiding rond) risicobeheersing (ook andere dan weersomstandigheden). Uiteraard kunnen niet alle behoeften van het Vlaamse platteland aangepakt worden via PDPOIII. De programmamaker zal zijn selectieve keuze van PDPO-maatregelen verantwoorden naar de Europese Commissie toe.

Vlaanderen schoof vooraf 4 strategische thema's naar voren. Het beschikbaar budget werd uiteindelijk echter niet gelijk verspreid over deze thema's:

<i>Strategisch thema</i>	<i>% van het budget uit ELFPO¹</i>
1. <i>jonge landbouwers</i>	8,22%
2. <i>innovatie en opleiding</i>	9%
3. <i>weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector</i>	75%
4. <i>kwaliteit en vitaliteit van het platteland</i>	8,81%

De budgetallocatie toont vooral een focus op thema 3: steun voor fysieke investeringen in de landbouw, grondgebonden milieumaatregelen in de landbouw, steun aan operationele groepen en risicobeheer (samen 75%) streven naar weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector. .

De milieu-effectenbeoordeling toont aan dat PDPOIII in hoofdzaak positieve milieueffecten zal genereren, maar dat de omvang van het positief effect inzake lokale luchtkwaliteit en klimaatproblematiek sterk gereduceerd zal worden (in vergelijking met PDPO II) gezien Europa oplegt om bepaalde energie-investeringen (waarbij er meer energie wordt geproduceerd dan verbruikt op het landbouwbedrijf) niet meer te ondersteunen. WKK's waarbij de warmte verbruikt wordt op het bedrijf en de elektriciteit voornamelijk naar het net gaat komen dus niet meer in aanmerking voor steun. Deze beslissing werd genomen om oversubsidiëring tegen te gaan, wat de evaluator beaamt. Nochtans komen zulke investeringen de globale doelstellingen van hernieuwbare energie wel ten goede. Een grondige herziening van de steun voor hernieuwbare energie is noodzakelijk zodat de verschillende steunmechanismen uit de verschillende beleidsdomeinen optimaal op elkaar worden afgestemd. De volledige milieueffectrapportage (plan-MER) is opgenomen in een apart document, dat samen met de eindrapportage van deze ex-ante evaluatie opgeleverd wordt.

PDPOIII komt tegemoet aan de aanbevelingen in het document "Standpunt van de diensten van de EC over de ontwikkeling van de partnerschapsovereenkomst en –programma's in België voor de periode 2014-2020" en levert een bijdrage aan de EU 2020-strategie, voor wat kennis & innovatie en klimaat & energie betreft. PDPOIII is coherent met het Vlaams beleid omtrent milieu, ruimte, landbouw en platteland, al is de rol van PDPOIII in het Plattelandsbeleidsplan weinig geëxpliciteerd.

PDPOIII zal door de Europese Commissie afgerekend worden op zijn performantie aan de hand van de targetindicatoren, opgemaakt per focusgebied. De streefwaarden van die targetindicatoren zijn gebaseerd op de streefwaarden van de outputindicatoren van de maatregelen die onder het betreffende focusgebied geprogrammeerd zijn. Het merendeel van de streefwaarden voor de outputindicatoren van bestaande maatregelen is gebaseerd op de uitvoering in PDPOII. Voor nieuwe maatregelen wijst de evaluator op het belang van tijdige communicatie en voorlichting aan potentiële begunstigen opdat de steun ook effectief wordt opgenomen. Voor bepaalde ecologische maatregelen zal een sterk proactief beleid t.a.v. de landbouwers en bosbeheerders noodzakelijk zijn om de (zeer) ambitieuze target te kunnen halen. Dit geldt ook voor de nieuwe LEADER-gebieden en nieuwe samenwerkingsgebieden (buiten LEADER), die voldoende ondersteund moeten worden bij de opmaak van hun Lokale Ontwikkelingsstrategie.

De rol, de samenstelling en de onderlinge samenhang van de verschillende organen in de organisatiestructuur en de administratieve tools zijn adequaat voor een vlotte uitvoering van het programma. De Afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij heeft een gedegen expertise met monitoring en evaluatie om de geplande activiteiten in het evaluatieplan uit te voeren.

¹ Verdeling van de maatregelen over de 4 thema's volgens eigen inschatting/interpretatie van de evaluator

2 SITUERING EN DOEL OPDRACHT

2.1 Nieuwe beleidscontext en regelgeving

2.1.1 EU2020, GBL 2014-2020

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (PDPO III) is te situeren in een nieuwe Europese beleidscontext.

Er is vooreerst **de EU2020-strategie** die sinds 2010 geldt als algemeen kader voor het Europese beleid in al zijn facetten. Ook de structuurfondsen en het landbouw- en plattelandsontwikkelingsbeleid dienen bij te dragen tot het behalen van deze ambitieuze toekomststrategie voor 'Smart, Sustainable and Inclusive Growth'.

Meer specifiek naar landbouw en platteland is er bovendien het nieuwe **Gemeenschappelijk landbouwbeleid 2014-2020**. Hoewel dit beleid nog formeel zijn beslag moet krijgen, zijn de krijtlijnen stilaan duidelijk. Het toekomstig beleid blijft gericht op drie hoofddoelstellingen: 1) een rendabele voedselproductie, 2) een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie, en 3) een evenwichtige territoriale ontwikkeling.

Deze drie doelstellingen worden vertaald naar plattelandsontwikkeling (Pijler 2 van het landbouwbeleid) onder de vorm van volgende 6 prioriteiten:

1. Bevordering van de **kennisoverdracht en innovatie** in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het stimuleren van innovatie, samenwerking en de ontwikkeling van de kennisbasis in plattelandsgebieden;
  - b) het verstevigen van de banden tussen de landbouw, de voedselproductie en de bosbouwsector, en onderzoek en innovatie, mede met het oog op een beter milieubeheer en betere milieuprestaties;
  - c) het stimuleren van een leven lang leren en beroepsopleiding in de landbouw- en de bosbouwsector;
- 2) Versterking van de levensvatbaarheid van het landbouwbedrijf en het **concurrentievermogen** van alle landbouwtypen in alle regio's en het bevorderen van innovatieve landbouwtechnologieën en het duurzaam bosbeheer, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het verbeteren van de economische prestaties van alle landbouwbedrijven en het faciliteren van de herstructurering en modernisering van landbouwbedrijven, met name met het doel de marktdeelname en -gerichtheid alsmede de landbouwdiversifiëring te vergroten;
  - b) het faciliteren van de instap van goedgeschoolde landbouwers in de landbouwsector, en in het bijzonder van de generatiewissel;
- 3) Bevordering van de **organisatie van de voedselketen**, met inbegrip van de verwerking en afzet van landbouwproducten, dierenwelzijn en het risicobeheer in de landbouw, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het verbeteren van het concurrentievermogen van de primaire producenten door hen beter te integreren in de agrovoedselketen met behulp van kwaliteitsregelingen, het toevoegen van waarde aan landbouwproducten, het bevorderen van landbouwafzet op plaatselijke markten en korte toeleveringsketens, producentengroeperingen en -organisaties en brancheorganisaties;
  - b) het steunen van risicopreventie en -beheer op landbouwbedrijfsniveau;

- 4) Herstel, instandhouding en verbetering van **ecosystemen** die verbonden zijn met de landbouw en de bosbouw, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het herstellen, in stand houden en versterken van de biodiversiteit, met inbegrip van Natura 2000-gebieden, in gebieden met natuurlijke of andere specifieke beperkingen, landbouw met een hoge natuurwaarde, en van de toestand van de Europese landschappen;
  - b) het verbeteren van het waterbeheer, met inbegrip van het beheer van meststoffen en bestrijdingsmiddelen;
  - c) het voorkomen van bodemerosie en het verbeteren van bodembeheer;
- 5) Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een **koolstofarme en klimaatbestendige economie** in de landbouw-, de voedings- en de bosbouwsector, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het bevorderen van een efficiënter watergebruik door de landbouwsector;
  - b) het bevorderen van een efficiënter energiegebruik in de landbouw- en de voedselverwerkingssector;
  - c) het faciliteren van de levering en het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, van bijproducten, en afvalmateriaal en van residuen en andere non-food grondstoffen ten bate van de bio-economie;
  - d) het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door de landbouw;
  - e) het bevorderen van koolstofbehoud en -vastlegging in de landbouw- en de bosbouwsector;
- 6) Bevordering van **sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling** in plattlandsgebieden, met bijzondere aandacht voor:
  - a) het faciliteren van de diversifiëring, de creatie en ontwikkeling van kleine ondernemingen, alsook van werkgelegenheid;
  - b) het stimuleren van plaatselijke ontwikkeling in plattlandsgebieden;
  - c) het verbeteren van de toegankelijkheid, het gebruik en de kwaliteit van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in plattlandsgebieden.

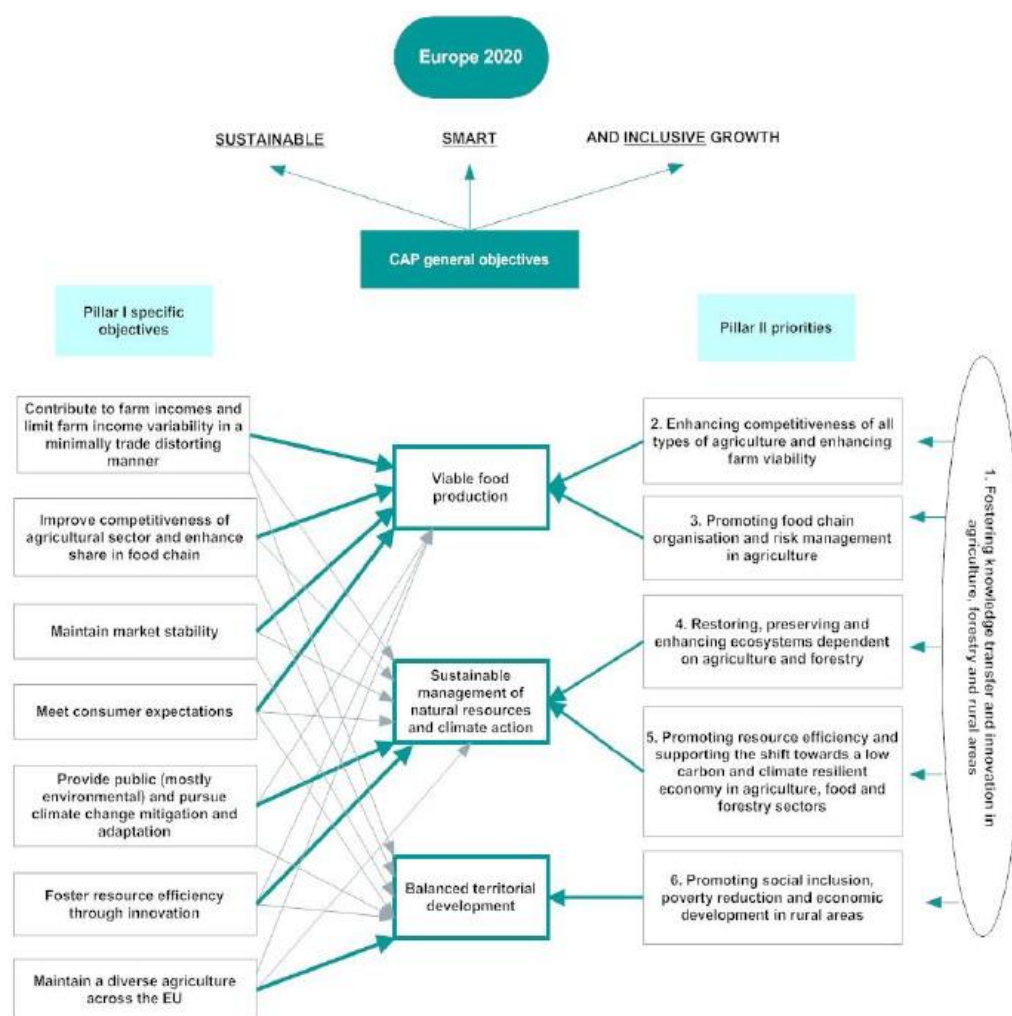
In onderstaand schema worden de nieuwe Europese beleidscontext en de relatie tussen de EU2020 doelstellingen, de doelstellingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de prioriteiten voor plattlandsontwikkeling overzichtelijk weergegeven.²

---

² European Evaluation Network for Rural Development, Guidelines for the ex ante evaluation of 2014-2020 RDPS. Draft, august 2012.

Figuur 1: Nieuwe Europese beleidscontext

Bron: European Evaluation Network for Rural Development (2012)

2.1.2 Nieuwe verordeningen

In uitvoering van het nieuwe kader dat we hierboven schetsen, publiceerde de Europese Commissie in oktober 2011 een pakket van verordeningen in voorbereiding op de nieuwe programmaperiode 2014-2020.

Deze verordeningen worden momenteel nog onderhandeld en gelden dus onder voorbehoud.

De verordeningen met directie toepassing op de ex ante evaluatie van het Vlaamse Plattelandsontwikkelingsprogramma zijn:

- De **GSK-verordening** ('Gemeenschappelijk Strategisch Kader') met gemeenschappelijke basisbepalingen voor alle zogenaamde GSK fondsen, zijnde het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO), het Europees Sociaal Fonds (ESF), het Cohesiefonds (CF), het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (ELFPO) en het toekomstige Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij (EFMZV).

Met die gemeenschappelijke verordening wil de EU de fondsen linken aan de EU2020 strategie (gemeenschappelijke lijst van 11 thema's), synergie tussen de fondsen bewerken en proberen te komen tot gemeenschappelijke uitvoerings- en controlesystemen.

In Artikel 48 van deze verordening zijn bepalingen opgenomen voor het uitvoeren van de ex ante evaluatie.

- **De Plattelandsontwikkelingsverordening;**

Daarnaast is er de Plattelandsontwikkelingsverordening waarin de Europese Commissie het kader beschrijft voor PDPO, de zes prioriteiten en de mogelijke maatregelen. Er worden voorwaarden gesteld aan de programmering (opstellen van het programma), aan de financiële steun die kan worden verstrekt en aan de evaluatie en monitoring. Er worden ook specifieke bepalingen opgenomen m.b.t. Leader en netwerkactiviteiten.

Artikel 84 van de Plattelandsontwikkelingsverordening beschrijft dat de ex ante evaluatie dient te verlopen, samen met de opmaak van het programma.

2.1.3 Nieuwe accenten

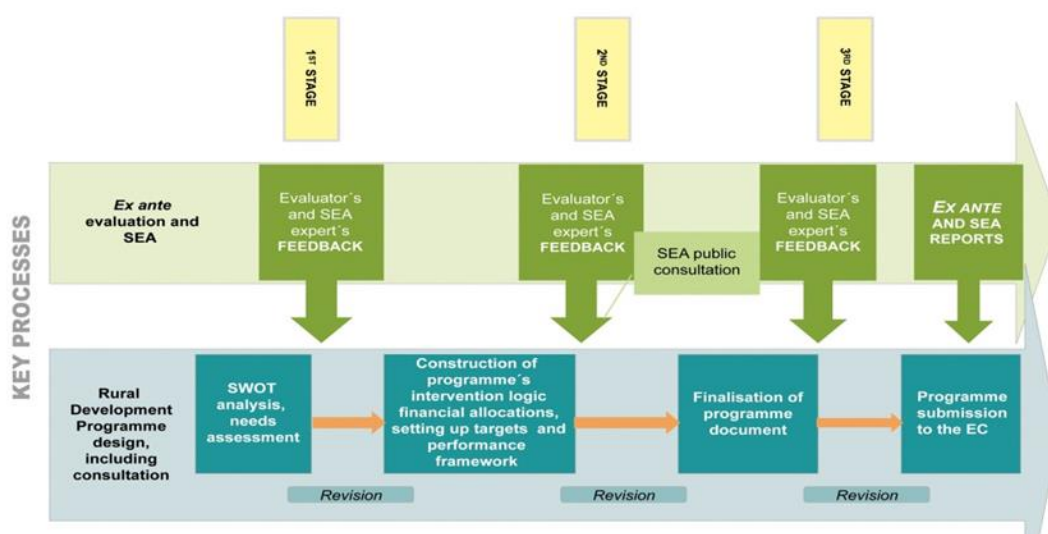
Globaal gaat er in deze nieuwe programmaperiode meer aandacht naar de strategische samenhang tussen EU2020 en het landbouw- en plattelandsontwikkelingsbeleid en de samenhang tussen de verschillende structuurfondsen en het plattelandsontwikkelingsbeleid (via de GSK-verordening en via 'partnership agreements' op lidstaatniveau).

Hoewel op een eerste gezicht de regelgeving niet drastisch gewijzigd lijkt tegenover de huidige periode 2007-2013, zijn er nog een aantal andere belangrijke verschillen:

- een aantal thema's dienen grondiger bekeken te worden dan vroeger of gaan ook verder dan strategie of inhoud van het programma. Het evalueren van de noodzakelijke capaciteit voor het management van het programma is bijvoorbeeld nieuw;
- de ex ante evaluatie is meer verweven met parallelle sporen zoals de programmering of de opmaak van het Partnerschapscontract;
- de ex ante evaluator wordt vroeger betrokken in het programma-ontwerp. Waar de ex ante evaluatie vroeger soms na de opmaak van het programma kwam, wordt er in deze periode aangestuurd op een interactief proces tussen evaluator en beheerautoriteit.

Het Europese evaluatienetwerk voor Plattelandsontwikkeling maakte onderstaande figuur om aan te geven hoe de interactie tussen opdrachtgever en evaluator plaats vindt.

Figuur 2: de verweven en iteratieve verhouding tussen de programmaopmaak en de ex ante evaluatie

Bron: European Evaluation Network for Rural Development (2012)

2.2 Doelstellingen ex ante evaluatie

Zoals omschreven in paragraaf 1 van artikel 48 van de GSK-verordening wordt de ex ante evaluatie uitgevoerd “om de kwaliteit van het ontwerp van het programma te verbeteren”. In paragraaf 2 van hetzelfde artikel worden de aspecten concreter benoemd die tijdens de evaluatie moeten beoordeeld worden.

Naast artikel 48 van de GSK-verordening, hebben ook de artikelen 9 en 84 van de Plattelandsontwikkelingsverordening rechtstreeks betrekking op de evaluatie-activiteiten. Daarin wordt immers bepaald dat de evaluator betrokken dient te worden in de opmaak van het programma, meer bepaald bij de SWOT-analyse, de opbouw van de interventielogica en het opstellen van de streefdoelen.

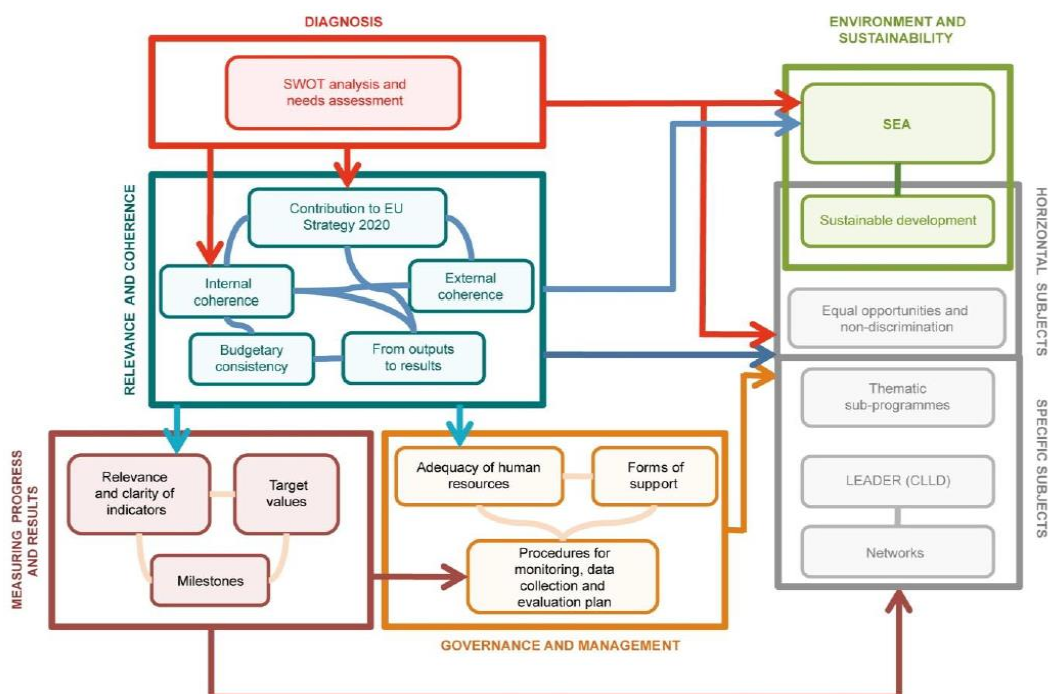
3 METHODOLOGISCH KADER

Voor de uitvoering van de verschillende delen van deze evaluatie (ex ante evaluatie, het indicatorenkader en de milieubeoordeling) hanteert het team telkens een aangepast methodologisch kader, dat hieronder wordt besproken.

3.1 Ex ante evaluatie van Europese programma's

De Europese Commissie heeft een specifiek evaluatiekader ontwikkeld voor de evaluatie van Europese programma's, gestoeld op jarenlange ervaringen, en steeds opnieuw verfijnd en geoptimaliseerd. Het Europese Evaluatienetwerk voor Plattelandsontwikkeling schetst specifiek voor de evaluatie van de programma's voor plattelandsontwikkeling het volgende kader:

Figuur 3: de verschillende aspecten van de ex ante evaluatie

Bron: European Evaluation Network for Rural Development (2012)

Voor een *ex-ante* evaluatie zijn vooral de criteria rond relevantie, coherentie, verwachte effectiviteit, alsook het implementatie- en opvolgingssysteem (milestones, target values) van belang. De andere criteria zullen immers pas verder in de programmatieperiode ingevuld en geëvalueerd kunnen worden. Concreet betekent dit dat volgende evaluatiecriteria centraal zullen staan bij de uitvoering van deze opdracht:

- In het kader van een *ex-ante* evaluatie is vooreerst voorbereidend onderzoek nodig om de **relevantievraag** te kunnen beantwoorden. De doelstellingen waartegen de consistentie afgetoetst wordt, zijn zowel een reflectie van de Europese prioriteiten, als van de regionale noden en prioriteiten. Deze specifieke contextgegevens worden uit een sterkte-zwakte-analyse gehaald; waarbij zowel opportuniteiten als bedreigingen gedetecteerd worden (SWOT-analyse).

- In een **interne coherent** programma zijn de voorgestelde maatregelen en financiële toewijzingen onderling complementair en coherent met de vooropgestelde strategie. De maatregelen vertonen synergie met mekaar of hebben op zijn minst geen tegengestelde effecten.
- De **externe coherentievraag** toetst of het programma en zijn maatregelen aansluiten bij andere regionale, nationale en communautaire beleidsmaatregelen. In termen van externe coherentie is het bijvoorbeeld belangrijk dat het programma nauw aansluit bij de EU2020-agenda.
- Om de **voortgang en de resultaten** van het programma te kunnen meten moeten er relevante en eenduidige indicatoren voor handen zijn. De evaluator gaat bovendien na of de (tussentijdse) streefwaarden realistisch zijn ingeschat rekening houdend met de budgetallocatie en praktische implementatie van de maatregelen.
- de **kwaliteit van de implementatiesystemen** en de risicograad met betrekking tot de uitvoering en de doelstellingen van het programma. De kwaliteit van de implementatiesystemen dient ervoor te zorgen dat het programma doelmatig en doeltreffend omgezet wordt in concrete acties inzake uitvoering, opvolging en evaluatie.
- De effecten van dit plattelandsontwikkelingsprogramma op het milieu worden specifiek onderzocht in de **milieueffectenrapportering** (MER), die integraal deel uitmaakt van deze ex-ante evaluatie.
- De evaluator beoordeelt of het programma voldoende aandacht besteedt aan de **horizontale thema's** duurzaamheid, gelijke kansen en non-discriminatie en de **specifieke thema's** LEADER, ruraal netwerk en thematische subprogramma's.

Om passende antwoorden te bieden op al deze vragen integreert het consortium de lessen die werden geleerd uit vorige evaluaties. De ex-ante evaluatie verloopt volgens een iteratief en interactief proces waarbij de evaluator afstemt met de opdrachtgever en de leden van de stuurgroep.

3.2 Inschatten effecten op het milieu

De basis voor de milieu-evaluatie die zal worden uitgevoerd is in eerste instantie terug te vinden in de Europese Richtlijn 2001/42/EEG, waar in bijlage I vastgelegd wordt welke informatie het milieurapport dient te bevatten. Deze bijlage I werd in de Vlaamse wetgeving en MER-praktijk verfijnd.

In het Vlaamse Decreet van 18 december 2002 wordt in artikel 4.1.6, indien meerdere rapportages moeten worden uitgevoerd, de mogelijkheid geboden om deze op elkaar af te stemmen, gelijk te laten lopen of te integreren (integratiespoor), in samenspraak met de verschillende administraties. Op die manier kan op een pragmatische en efficiënte manier invulling gegeven worden aan de MER plicht.

Als dusdanig zal er voor gezorgd worden dat milieuoverwegingen geïntegreerd worden in de besluitvorming over het PDPO-programma. Zo kan er over gewaakt worden dat:

- het PDPO-programma optimaal kan ingezet worden om een antwoord te geven op de milieu-uitdagingen in de betreffende gebieden;
- dat potentiële negatieve effecten van het PDPO-programma vroegtijdig gedetecteerd kunnen worden, zodat er waar mogelijk ook tijdig maatregelen kunnen genomen worden;
- er conformiteit is met de bestaande natuur- en milieuwetgeving en de bestaande milieunormen.

De milieu-effectrapportage zal gebeuren door onafhankelijke evaluatoren die hiertoe door de bevoegde Minister erkend zijn.

4 OMGEVINGSANALYSE, SWOT EN NODENANALYSE

De beheersautoriteit vroeg aan de evaluator om naast de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse ook de afbakening van het programmagebied te evalueren. Suggesties voor afbakening van het gebied werden opgenomen in bijlage 2.

4.1 Beoordeling proces

De beheersautoriteit nam in de loop van 2012 verschillende initiatieven ter voorbereiding van de omgevingsanalyse:

- Januari 2012: Nota ter voorbereiding van de consultatiedag (zie verder) waarin de voorgestelde EC prioriteiten inzake plattelandontwikkeling werden uitgezet tegen een Vlaamse achtergrond. Deze nota werd opgesteld door een technische werkgroep met vertegenwoordigers van de beheersdiensten van het huidig Vlaams Programma voor Plattelandontwikkeling 200-2013 (PDPO II). Het Vlaams Ruraal Netwerk stond in voor de eindredactie en verspreiding van de nota.
- Februari 2012: Consultatiedag “Platteland na 2013: waar zetten we op in”. 170 deelnemers van diverse achtergronden waren aanwezig. De voorgestelde prioriteiten werden kritisch onder de loep gehouden, voorkeuren op basis van Vlaamse noden werden geuit door inzetten van budgeten per focusgebied en een selectie van focusgebieden werd verder uitgewerkt in acties voor Vlaanderen.
- Voorjaar 2012: “Het Vlaamse Platteland”: Beschrijving van het Vlaamse platteland als voorbereiding van de brainstormdag (zie verder). Opgemaakt door Afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse Overheid.
- Juni 2012: Brainstormdag PDPO III: 35 vertegenwoordigers van de beheersdiensten van PDPOII kwamen op vraag van de betrokken ministers, samen om een SWOT-analyse van het Vlaamse platteland uit te werken en mogelijke beleidsuitdagingen voor PDPO na 2014 te formuleren.
- Najaar 2012: de afdeling Monitoring en Studie maakte een samenvattende SWOT.

De evaluator werd betrokken vanaf 1 januari 2013.

De voorbije jaren werkten talrijke stakeholders op het platteland ook eigen visieteksten en/of omgevingsanalyses uit, die onder meer ook tot doel hebben gehad om PDPO III voor te bereiden, maar die nog niet (volledig) waren geïntegreerd in de opgemaakte teksten.

- VLM: Naar een Vlaams plattelandsbeleidsplan. Visie en aanzet tot actie (2009), en het daaraan gekoppelde Actieprogramma 2013 – 2015.
- Boerenbond: Nota betreft PDPOIII – standpunt hoofdbestuur 28/1/2013
- ...

De evaluator vulde de bestaande omgevingsanalyse aan met kwantitatieve en kwalitatieve informatie omtrent:

- Algemene sociaaleconomische toestand Vlaanderen,
- Investerings in de landbouw en hun financiering
- Landbouwonderzoek
- Samenwerking tussen landbouwers, met onderzoek en met andere schakels in de keten
- Innovatie in de landbouw

- Milieu- en natuurtoestand van plattelandsgebieden
- Sociaaleconomische toestand van het Vlaamse platteland

Bronnen hiervoor waren bovenstaande visieteksten van stakeholders en andere studies over het platteland.

De evaluator vatte het geheel samen in 2 deel-SWOTS:

- SWOT Landbouw (inclusief natuur, milieu en klimaat)
- SWOT Platteland

Op basis van de omgevingsanalyse en samenvattende SWOT's maakte de evaluator een aanzet tot nodenanalyse, die gestructureerd werd volgens de 6 EC prioriteiten en onderliggende focusgebieden.

De omgevingsanalyse, SWOT's en nodenanalyse werden voorgesteld aan de stuurgroep (bestaande uit vertegenwoordigers van de beheersdiensten van PDPOII) op 18 februari 2013. De beheersautoriteit vroeg de stuurgroepleden bovendien om zelf informatie toe te voegen over alle items waarop zij opmerkingen hadden geformuleerd.

De omgevingsanalyse werd aangevuld met informatie die de nood aan bepaalde maatregelen aantoonde (zie hoofdstuk relevantie). Informatie uit het advies van de SALV (28/06/2013, advies nr 2013-13) en MINA-Raad (04/07/2013, advies nr 2013|33) die bruikbaar was voor omgevingsanalyse en/of SWOT werd opgenomen.

De omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse werden tussentijds ter controle voorgelegd aan de EC. Verbetersuggesties werden toegepast.

Conclusie

De omgevingsanalyse werd goed voorbereid door de beheersautoriteit. Zowel de inhoudelijke voorbereiding door een technische werkgroep en door de studiedienst van de beheersautoriteit zelf als het actief betrekken van stakeholders en de verschillende beheersdiensten van PDPOII, worden als goede praktijken beschouwd.

De omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse werden opgemaakt in nauwe samenwerking tussen de beheersautoriteit, de beheersdiensten van PDPOII en de evaluatoren. De beheersautoriteit had een coördinerende rol.

De opmaak van de omgevingsanalyse (en bijgevolg ook de SWOT en nodenanalyse) is *work in progress*. Doorheen het evaluatieproces werden er elementen toegevoegd of werd de bestaande informatie verdiept.

4.2 Beoordeling omgevingsanalyse en SWOTs

Hierboven werd al aangegeven dat de opmaak van de omgevingsanalyse en SWOT's een proces in wording is. Tijdens de bilaterale gesprekken werd, in het kader van de beoordeling van de relevantie, aangegeven op welke aspecten de omgevingsanalyse en SWOT nog aangevuld zou moeten worden. In de verslagen van de bilaterale gesprekken (in bijlage 1) werd per maatregel aangeduid welke elementen nog toegevoegd moeten worden en wie dit voor zijn rekening zal nemen. Een samenvatting hiervan wordt weergegeven bij de beoordeling van de relevantie van de maatregelen.

Er werd bewust voor gekozen om de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse zeer ruim in te vullen. Informatie uit het Plattelandsbeleidsplan van VLM werd bijvoorbeeld toegevoegd aan de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse. Het is echter evident dat via PDPOIII slechts op bepaalde items wordt ingezet en dat daarnaast andere acties plaatsvinden.

De elementen uit de omgevingsanalyse worden voldoende gestaafd met kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksdata (indien beschikbaar). Er zijn echter nog (verplichte) EC-contextindicatoren die ontbreken in de omgevingsanalyse (versie van 29/8/2013) of waarvoor

de waarde in de omgevingsanalyse niet overeenkomt met de Excel-file met de waarde van de Vlaamse contextindicatoren:

Wat betreft de **contextindicatoren voor de landbouwkundige analyse**, wordt een aantal contextindicatoren niet vermeld (bv. arbeidsproductiviteit in landbouw en voedingsindustrie, gemiddelde grootte (ha en SO), gem aantal VAK en arbeidskrachten per bedrijf, aandeel van alle bedrijfsleiders met landbouwopleiding, factorinkomen, ondernemersinkomen en bruto-investeringen in vaste activa). Deze dienen nog opgenomen te worden in de omgevingsanalyse. Land onder irrigatie en arbeidsproductiviteit in bosbouw is voor Vlaanderen niet relevant en moet volgens de evaluator niet opgenomen worden. Een aantal hebben een andere waarde dan in de indicatoren-tabel (zei tabel). Maar daarnaast is er zeer veel andere zinvolle informatie te vinden die een aanvullend beeld geeft van de Vlaamse situatie.

Indicator	Waarde in omgevingsanalyse (OA)	Waarde in bestand met contextindicatoren	Oorzaak/argumentatie voor verschil in waarde	Conclusie: waarde op te nemen in omgevingsanalyse
18 Landbouwooppervlakte Akkerbouw Grasland Tuinbouw	613.860 ha (2011) 37% 60% 8%	616.860 ha (2010) 70,8% 26% 3,1%	Recentier in OA + Andere indeling: voor voedergewassen gehanteerd door EU. In de Vlaamse NIS-indeling worden sommige "EU-akkerbouwgewassen" bij grasland geteld	613.860 ha Waarde zoals in OA geeft beter beeld van het aandeel veeveelt (alleen moet akkerbouw 32% zijn zodat totaal 100% is)
19 Biologische landbouw Gecertificeerd ha In omschakeling ha % UAA	In 2010 2.450 ha 220 ha 0,5%	In 2011 3.209 ha 1.354 ha 0,7%	Cijfer volgens Europa is steekproefsgewijs gebaseerd op Eurostat. In OA is rapport "De biologische landbouw in 2011" van Samborski & Van Bellegem (2011) gebruikt. De cijfers in dit rapport zijn exacter berekend.	Cijfer van Samborski & van Bellegem In 2011 3.209 ha 1.354 ha 0,7%
20 GVE	2.702.330	Aantal dieren vermeld	Moet omgerekend worden naar GVE	
21 landbouw-arbeidskrachten	2010	2011	Recentere info beschikbaar	Recentste
22 leeftijd van bedrijfsleiders	2010	2011	Recentere info beschikbaar	Recentste
27 factorproductiviteit in de landbouw	95,5% (2009-2011)	Figuur opbv 2005-2009	Recentier in indicatoren excel	Vermeld ook de waarde van 2009-2011

Wat betreft de **contextindicatoren voor milieu en klimaat**, ontbreken volgende indicatorwaarden in de omgevingsanalyse:

indicator	Indicatorwaarde(n)
Oppervlakte landbouw in Kwetsbaar Gebied Natuur (KGN)	Absoluut: 31009 ha relatief: 4,4%
Oppervlakte landbouw onder HNVF	21,3%
Akker- en weiland met koolstof-gehalte onder streefwaarde	Akkerland: 35,3% Weiland: 51,7%
Erosie en bodemverlies ³ <ul style="list-style-type: none"> • Theoretisch bodemverlies • Landbouwopp. erosiegevoelig • % landbouwopp. erosiegevoelig 	1769000 ton/j 138270 ha 19,6%
Energieverbruik:	Landbouw: 29,9 Pj (2011) Bosbouw: 0,095 PJ (2009) Agrovoeding: 41,1 PJ (2011)

Wat betreft de **contextindicatoren voor socio-economische en rurale situatie** formuleren we opmerkingen over volgende indicatorwaarden

- Bevolking: totaal aantal inwoners (6,3 miljoen inwoners) in Vlaanderen geldt ook voor 2012 (in tekst staat 2011)
- De bevolkingsdichtheid is volgens EUROSTAT in 2011 475,2 (2011) ipv 466 inw/km²
- De leeftijdsstructuur van de totale Vlaamse bevolking staat niet expliciet in % weergegeven.
- De totale BTW van het Vlaams Gewest staat niet expliciet vermeld
- Totale arbeidsproductiviteit in Vlaanderen: in omgevingsanalyse staat een recenter cijfer (2011 ipv 2010 bij Eurostat) + correctie voor pendel toegepast
- De arbeidsproductiviteit is niet berekend per sector.
- Werkzaamheidsgraad: enkel totale werkgelegenheid 20-64 jaar vermeld, en dit cijfer moet geüpdated worden tot 2012 (niet 15-64j).
- Het totaal aantal personen met een bezoldigde job is volgens Eurostat 2,593 miljoen in 2010
- De cijfers voor structure of employment verschillen (voor Vlaams Gewest).
- Er is geen cijfer opgenomen over jeugdwerkloosheid
- Self-employment rate kan geüpdated worden (+ cijfer in omgevingsanalyse is allicht ook op een andere manier berekend)
- GDP/capita voor Vlaanderen is vermeld, maar niet de index.
- Er zijn cijfers opgenomen over de armoede in Vlaanderen, maar niet a.d.h.v. de Eurostat indicator
- Er zijn geen expliciete cijfers opgenomen die een onderscheid maken tussen de situatie voor vrouwen en voor mannen. Dit is een vereiste i.k.v. de horizontale doelstellingen: gelijke kansen tussen mannen en vrouwen en non-discriminatie.
- Alle cijfers refererend naar rural–intermediate–urban komen niet voor in de omgevingsanalyse, omdat ze niet overeenkomen met de definitie van het afgebakende Vlaamse plattelandsgebied.

³ Bron: Mid-term evaluatie PDPO II o.b.v. erosieklasse per perceel volgens landbouwpercelenkaart ALV 2009 en gemiddeld bodemverlies per erosieklasse

De uiteindelijk gebruikte **afbakening van het plattlandsgebied**, en de motivatie hiervoor, inclusief oppervlakte van dit gebied en totaal inwonersaantal moet ook nog toegevoegd worden aan de omgevingsanalyse. Welke afbakening ook gekozen wordt voor PDPOIII, de gebruikte methode en criteria zullen duidelijk onderbouwd moeten worden om te oordelen of ze is afgestemd op de doelstellingen van PDPOIII. Dat er verschillende definities van het Vlaamse Platteland gebruikt worden door verschillende (Vlaamse) instanties en instrumenten is op zich niet problematisch, het biedt immers de mogelijkheid om maatwerk te leveren (Cfr. advies van de SALV (28/06/2013, advies nr 2013-13) en MINA-Raad (04/07/2013, advies nr 2013|33).

De situatie van **jonge landbouwers** en hun opportuniteiten/bedreigingen wordt niet voldoende besproken. Gezien dit 1 van de 4 strategische thema's is van PDPOIII verdient dit onderdeel meer detail. Informatie is onder meer te vinden in het advies van de SALV (28/06/2013, advies nr 2013-13) en MINA-Raad (04/07/2013, advies nr 2013|33), artikels 18 en 19.

4.3 Beoordeling nodenanalyse

Om de SWOT te vertalen in een nodenanalyse werden aanvankelijk de 6 vooropgestelde EC prioriteiten als kader gebruikt.

De evaluator ging na of de opgesomde noden voortvloeien uit de omgevingsanalyse (en SWOT's). Telkens wanneer dit niet het geval was, werd dit opgemerkt in het document.

Daarnaast vergeleek de evaluator de opgesomde noden met de budgetallocatie-oefening tijdens de stakeholdersconferentie. Uit deze oefening kwam dat de stakeholders het grootste budget zouden inzetten op volgende subprioriteiten:

- 2a (herstructurering en diversificatie),
- 4a (biodiversiteit en landschappen)
- 3a (organisatie en integratie van de voedselketen).

Een aantal subwerkgroepen koos ervoor om geen budget in te zetten op prioriteiten 6 en 5. Uit het feit dat bijna elke (sub)werkgroep ingezet heeft op 3a (**organisatie en integratie voedselketen**), 4a (**biodiversiteit**), 1a (**innovatie**), 2a (**herstructurering en diversificatie**) en 4c (**bodembeheer**), leiden we af dat voor deze subprioriteiten zeker draagvlak is.

Resultaat:

In de nodenanalyse worden Vlaamse noden gesignaleerd onder alle 6 de EC prioriteiten. Het enig focusgebied waarvoor er in Vlaanderen geen noden werden genoteerd is 6c "het verbeteren van de toegankelijkheid, het gebruik en de kwaliteit van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in plattlandsgebieden". De programmamaker spreekt zich in de nodenanalyse niet uit over het relatieve belang van de verschillende prioriteiten en focusgebieden. De budgetallocatie-oefening tijdens de stakeholdersconferentie kan eventueel gebruikt worden om meer "relief" te brengen in de nodenanalyse.

De structuur van de nodenanalyse werd nadien aangepast op vraag van de EC. De nieuwe tekst is gestructureerd rond 23 noden. Deze herstructurering maakt de noden duidelijker en overzichtelijker dan voordien. Nood 1 "stimuleren van pioniers en volgers" en nood 10 "behoud en ondersteuning van kwaliteitslabels" verwijzen zeer sterk naar de gewenste maatregel. De evaluator raadt aan om nood 1 te formuleren als stimuleren van innovatie in de landbouw. Nood 10 zit al vervat in noden 6, 8 en 9 en kan daar eventueel explicieter worden gemaakt.

De specifieke noden/knelpunten rond opvolging in de landbouw, zijn niet voldoende gedetailleerd. Meer info is te vinden in advies van de SALV (28/06/2013, advies nr 2013-13) en MINA-Raad (04/07/2013, advies nr 2013|33), artikels 18 en 19.

5 RELEVANTIE

Spelen de Vlaamse strategie en de hierbinnen gekozen maatregelen in op de noden van het Vlaamse platteland?

We bekijken de relevantie van de 4 Vlaamse strategische thema's, maar stellen vast dat de relevantie vooral op het niveau van de maatregelen beoordeeld kan worden.

5.1 Relevantie van de 4 strategische thema's

Het voorbereidingstraject, waarbinnen een uitgebreide omgevingsanalyse werd uitgevoerd en verschillende stakeholders en beheersdiensten geconsulteerd werden, en het menu van 6 Europese prioriteiten met onderliggende kerngebieden, leidde tot de selectie van 4 strategische thema's voor het Vlaamse PDPOIII:

- **jonge landbouwers;**
- **innovatie en opleiding;**
- **weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector;**
- **kwaliteit en vitaliteit van het platteland.**

De focus op jonge landbouwers is concreet en specifiek; de 3 andere thema's zijn vrij algemeen; de wijze waarop deze 3 thema's inspelen op de noden wordt beoordeeld aan de hand van de maatregelen die worden gekozen (zie 4.2 Relevantie van de maatregelen). Dat verjonging als 1 van de 4 strategische thema's wordt opgenomen, wordt positief onthaald door de SALV (28/06/2013, advies nr 2013-13) en MINA-Raad (04/07/2013, advies nr 2013|33).

5.2 Relevantie van de maatregelen

Ten opzichte van PDPOII zijn er enkele interessante nieuwe maatregelen die specifiek inspelen op aangehaalde noden (v.b. innovatiesteun voor pioniers, producentengroeperingen om de kracht van de primaire producent te versterken, EIP's als platform tussen onderzoek en landbouwer en risicobeheer). Verschillende maatregelen vormen een stimulans voor samenwerking tussen landbouwers (of zijn op zijn minst niet ontmoedigend). Ook de hervorming van de agromilieuklimaatmaatregelen wordt toegejuicht.

Tijdens bilaterale gesprekken met alle beheersdiensten (op 28/05/2013, 31/5/2013 en 10/6/2013) werd afgetoetst of de voorgestelde maatregelen maximaal aansluiten bij de nodenanalyse, d.w.z.: "worden de noden aangepakt via 1 of meerdere maatregelen?" Het is evident dat het PDPO niet alle noden op het Vlaamse platteland zal aanpakken. In het definitieve programmadocument moet gemotiveerd worden (naar EC toe) waarom PDPO niet inzet op bepaalde noden (v.b. beperkt budget, aangepakt via ander beleid/ander budget, geen overheidsoptreden nodig, ...).

Ten tijde van het tussentijds rapport bestond er in het PDPO geen maatregel die specifiek een verhoogde samenwerking tussen stad en platteland tot doel had. Op aanraden van de evaluator legt de nieuwe versie van de fiche Samenwerking buiten LEADER, nu wel die focus. De maatregel heet voortaan: Plattelandsontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving op het vlak van lokale voedselvoorziening en hernieuwbare energie.

De evaluator beoordeelde of de maatregelen (cfr maatregelfiches van 2 mei 2013) aansloten op de noden van het Vlaamse platteland. Gezien zowel de nodenanalyse als het maatregelenpakket aangepast werden, maken we een nieuwe analyse, die overeenkomt met de structuur van de nieuwe nodenanalyse. De beoordeling in het tussentijds rapport verhuist naar de bijlage.

Welke noden van het Vlaamse platteland worden niet (voldoende) aangepakt via PDPO⁴:

- **Nood 6: Concurrentiële landbouwbedrijven die optimale bedrijfsspecifieke strategie toepassen.**

Strategisch management en het begeleiden van de zoektocht naar een optimale strategie (van individuele bedrijven, maar ook van subsectoren of gebieden) komt gedeeltelijk aan bod in de startersopleiding, maar ook binnen de bedrijfsadviesdiensten zou hier meer voor voorzien kunnen worden. Dit onderwerp kon ook via lerende netwerken behandeld worden, maar deze werden geschrappt in de maatregelfiche “Steun voor opleiding in de landbouw”.

- **Nood 7: Vergemakkelijken van opvolging in de landbouwsector**

Er is vestigingssteun, opleiding en begeleiding via BAS maar het thema verjonging en opvolging kan volgens de evaluator nog ruimer worden uitgewerkt in het PDPO. Mogelijkheden zijn:

- Vestigingssteun voor niet-overnemers
- Voordeligere investeringssteun voor jonge landbouwers
- Meer begeleiding tijdens het overnameproces
- Managementtrainingen
- Uitgebreidere begeleiding bij het opstellen van een businessplan

Er bestaat een module “ondernemingsplan” voor starters waarin strategisch management kan opgenomen worden.

De huidige grondproblematiek die maakt dat jonge starters niet over voldoende land kunnen beschikken, is een moeilijk op te lossen punt dat niet in het kader van het PDPO aangepakt kan worden.

- **Nood 8: Transparanter en eerlijker prijssysteem in de keten**

Opleiding over prijsvorming, prijsvolatiliteit en interne beheersmaatregelen op het bedrijf zou onderdeel kunnen zijn van de opleidingsmaatregel, submaatregel 1 hoewel dit niet expliciet in de maatregelfiche staat. Deze submaatregel legt de focus op opleiding over diversificatie van de landbouwactiviteiten. Samenwerking tussen landbouwers en andere actoren in de keten (cfr ketenoverleg) is in dit opzicht ook heel zinvol, maar wordt momenteel niet gestimuleerd binnen PDPO III.

- **Nood 10: Behoud en ondersteuning van kwaliteitslabels**

Geen maatregel in PDPO III.

---

⁴ Gebaseerd op de maatregelfiches ontvangen op 18 en 24 september 2013 en de nodenanalyse van 11 september 2013.

- **Nood 11: Betere kennis over de mogelijke risico's op landbouwbedrijven**

Dit wordt niet vermeld in de maatregelfiche van de opleidingsmaatregel

- **Nood 12: preventie en beheer van risico's**

De maatregelfiche rond risicobeheer is beperkt tot risicovolle weersomstandigheden; de maatregel over verzekeringen bij ongunstige weersomstandigheden en enkele investeringen spelen hier op in; prijs – of marktrisico's worden niet meegenomen. Het feit dat samenwerking tussen landbouwers gestimuleerd wordt (door groepen van landbouwers niet uit te sluiten van PDPO-steun en door expliciet producentenverenigingen te ondersteunen) is positief, gezien samenwerking het individueel risico verlaagt. Ook investeringen in voederkeukens (nog niet in maatregelfiche beschreven, maar wel vermeld op de bilaterale gesprekken) is positief gezien het de afhankelijkheid van voederleveranciers beperkt.

- **Nood 15: Verbeteren van het bodembeheer en vermijden van bodemerrosie**

Op het knelpunt “dalend koolstofgehalte in de landbouwbodems” wordt niet direct ingespeeld, maar dit is sowieso niet evident, omdat eventuele maatregelen om het koolstofgehalte te verhogen, kunnen conflicteren met andere doelstellingen zoals het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit. Bovendien is er in de randvoorwaarden voor de agromilieuklimaatmaatregelen opgenomen dat de landbouwers over een minimum aantal bodemanalyses moeten beschikken in functie van hun bedrijfsgrootte. Indien uit de resultaten van deze bodemanalyses blijkt dat het koolstofgehalte te laag ligt, moeten zij maatregelen treffen om hieraan te verhelpen. De randvoorwaarden zitten in de basislijn voor agromilieu-overeenkomsten: er kan alleen een vergoeding toegekend worden voor de inspanningen die de landbouwer levert die de wettelijke verplichtingen overstijgen.

- **Nood 17: Bevorderen van efficiënt energiegebruik in de landbouw- en voedingssector**

PDPOIII geeft steun aan bepaalde investeringen op *landbouw*bedrijven die een efficiënt energieverbruik bevorderen zoals een installatie van een eerste energiescherm in een bestaande serre en in een nieuwbouwserra; de installatie van een warmtebuffer en een rookgascondensor; de installatie van een warmtepomp (in combinatie met koude-warmteopslag als onderdeel van de inrichting van een gesloten kas); de installatie van een energiebesparende kasomhulling (dubbel glas, gecoat glas, kunststof kanaalplaten). Door het afschaffen van steun aan WKK's (mede doordat Europa de voorwaarde oplegt dat binnen het kader van deze maatregel (art.18) elektriciteit op eigen bedrijf moet verbruikt worden) zal de grote bijdrage die deze investeringen had op het vlak van “energiebesparing” aanzienlijk minder zijn dan in PDPO II.

In de *voedingssector* worden projecten geselecteerd die ook een doorstroomeffect hebben naar de betrokken landbouwers. Energie-efficiëntere investeringen louter in de voedingssector zelf, zullen niet in PDPOIII aan bod komen en worden via andere financieringskanalen gesubsidieerd (bv. ecologiepremie).

- **Nood 21: Meer en economisch performantere ondernemers op het platteland**

PDPOIII tracht de economische performantie (van landbouw- of diversificatie-activiteiten) van landbouwers te stimuleren. Ook de voedingssector wordt (indirect) gestimuleerd door investeringssteun aan de agrovoedingssector. Andere plattelands-ondernemers worden weinig of niet gesteund in PDPOIII. Gezien de vernieuwde samenwerkingsmaatregel (buiten LEADER) zich specifiek richt op samenwerking tussen stad en platteland, met focus op energie- of voedselvoorziening, zullen er mogelijks opportuniteiten ontstaan voor andere rurale ondernemers.

- **Nood 22: Aanpakken van armoede op het platteland**

PDPO III pakt de armoede bij landbouwers aan door een pakket van investeringssteun, vestigingssteun, opleiding en advies, producentenverenigingen en risicobeheer, ...

Of PDPOIII inzet op het aanpakken van armoede van andere actoren op het platteland is afhankelijk van de keuzes die gemaakt worden in de LOS'en en de provinciale beleidsplannen. Tewerkstellings- en nieuwe (samen)wooninitiatieven hebben potentieel om armoede te bestrijden. Gezien de vernieuwde samenwerkingsmaatregel (buiten LEADER) zich specifiek richt op samenwerking tussen stad en platteland, met focus op energie- of voedselvoorziening, zullen er mogelijk opportuniteiten ontstaan voor rurale ondernemers en nieuwe tewerkstelling.

Voor welke PDPO- maatregelen is er, volgens de nodenanalyse, geen nood op het Vlaamse platteland?

De evaluator onderzocht voor welke maatregelen er geen noden beschreven staan in de nodenanalyse. Indien er maatregelen worden voorgesteld die geen antwoord bieden op noden omschreven in de nodenanalyse, wordt de omgevingsanalyse uitgebreid om te onderzoeken of er nood is aan deze maatregel of niet.

PDPO III steunt investeringen op het vlak van **dierenwelzijn, mestopslag, mestbe- en mestverwerking, onroerend erfgoed op landbouwbedrijven, voedselveiligheid en arbeidsveiligheid**. De noden hiervoor stonden niet in de eerste versie van de omgevingsanalyse beschreven, maar tijdens de bilaterale gesprekken werden deze geduid.

Deze noden werden in de laatste versie van de omgevingsanalyse wel opgenomen. Duiding over mestverwerking werd opgenomen onder milieu en klimaat. Onroerend erfgoed komt in het deel over het Vlaamse platteland aan bod. Ook de issues rond arbeidsveiligheid werden opgenomen in de omgevingsanalyse. De nood aan de andere investeringen wordt geduid als gevolg van opgelegde normen.

Alle op milieu en natuur gerichte PDPO-maatregelen dragen bij aan één of meerdere noden van het platteland. In de nodenanalyse wordt niet expliciet een nood aan **bijkomende bosoppervlakte** vermeld – waarop de maatregel “(her)bebossing” is gericht – maar deze nood kan wel beschouwd worden als een onderdeel van het veel ruimer knelpunt “lage natuurlijke en biologische kwaliteit (soorten en **habitats**) in en nabij landbouwgebied” uit de SWOT. Niettemin is het wenselijk dat de nood aan bijkomende bosoppervlakte (en duurzaam beheerde bosoppervlakte) in functie van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-soorten en –habitats wordt geëxpliciteerd in de nodenanalyse. Dit is vooralsnog (versie 10/9/2013) nog niet het geval (er wordt enkel gesproken over effectief beheer van (bestaande) bossen).

Verschillende thema's binnen de maatregel “versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit platteland” kwamen niet aan bod in de eerste versie van de nodenanalyse: (vb **toeristische infrastructuur, agrarisch en ruraal erfgoed, volkstuinen, trage wegen, multifunctionele gebouwen,...**). Ook voor enkele thema's binnen LEADER (**Agrarisch en ruraal erfgoed, duurzaam bosbeheer en profilering en promotie van de streekidentiteit**) was er geen nood beschreven. De omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse werden intussen aangevuld.

In de verslagen van de bilaterale gesprekken (zie bijlage 1) wordt elke maatregel apart beoordeeld op zijn relevantie.

6 INTERNE COHERENTIE

- Draagt elke maatregel bij aan de kerngebieden waaronder hij geprogrammeerd is cfr. de interventielogica?
- Is de budgetallocatie coherent met de 4 strategische thema's?
- Versterken de maatregelen elkaar of integendeel, werken ze mekaar tegen?
- Zijn er belemmeringen in de keten actie –output-resultaat – impact?

In de eerste fase van deze ex-ante evaluatie voerde de evaluatie bilaterale gesprekken met alle beheersdiensten om hen te helpen met de plaatsing van hun maatregelen in de interventielogica en de interne coherentie te verbeteren. Intussen is de interventielogica opgesteld en zijn er 4 strategische thema's gekozen voor het PDPOIII. Dit hoofdstuk is gebaseerd op deze nieuwe elementen en is bijgevolg volledig nieuw.

6.1 Interventielogica

In een eerste fase van deze ex-ante evaluatie gaf de evaluator advies over het inpassen van de maatregelen onder de verschillende EC-prioriteiten en focusgebieden.

De gekozen maatregelen werden in de interventielogica (zie bijlage, versie 27/09/2013) gelinkt aan de EC-prioriteiten en focusgebieden. De maatregelen worden niet meer expliciet gelinkt aan de 4 strategische thema's.

6.1.1 Plaats van de maatregelen in de interventielogica

Hieronder volgt een overzicht van de meest relevante discussiepunten en hun uiteindelijke plaats in de interventielogica.

- **Investeringssteun**

Het was niet duidelijk of de maatregelen onder artikel 18 beter geprogrammeerd werden onder 1 hoofd focusgebied (met eventueel neven focusgebieden) of eerder verschillende hoofd focusgebieden. Er werden verschillende pistes beargumenteerd en de vraag werd ook gesteld aan de Helpdesk van het European Evaluation Network for Rural Development.

Uiteindelijk koos de programmamaker ervoor om investeringssteun op het landbouwbedrijf te groeperen in drie submaatregelen. De eerste zal als hoofdfocusgebied 2A hebben en als nevenfocusgebieden 2B en 2C. De tweede en derde submaatregel hebben als hoofdfocusgebied 5B (energieverbruik) respectievelijk 5D (luchtkwaliteit) met beide als secundaire effecten 2A.

Het aantal focusgebieden werd beperkt omwille van administratieve vereenvoudiging. Toch moet men erover waken dat elke maatregel nog steeds geprogrammeerd wordt onder het focusgebied waar hij het meest aan bijdraagt. Zoniet zal het programma in de praktijk andere doelen nastreven dan ex-ante aangegeven in de interventielogica. Deze transparantie (die een goede communicatie tussen beheersdiensten, tussen beleidsdomeinen, tussen Vlaanderen en de EC ten goede komt) moet afgewogen worden ten opzichte van de administratieve eenvoud van de programmering.

Volgende maatregelen horen volgens de evaluator inhoudelijk niet tot de correcte groep:

Steun aan “Investerings gericht op de productie van hernieuwbare energie die volledig verbruikt wordt op het bedrijf en voor zover er geen andere steunmechanismen voor de investering bestaan” is nu ingedeeld bij 2A, maar heeft duidelijk 5C als resultaatgebied. Deze investering lijkt hier niet op zijn plaats aangezien deze investering niet direct zal bijdragen tot een economisch betere positie van het landbouwbedrijf.

Steun aan “verwarmingsinstallaties op gas of hernieuwbare brandstoffen exclusief installaties voor warmtekrachtkoppeling” staat geprogrammeerd onder 5D. Afgaande op de targetindicatoren voor 5D focust Europa hier vooral op ammoniak en N2O emissies (vooral uit veehouderij) en minder op CO2 emissie reductie. Het is logischer om deze investering onder 5B (efficiënter energiegebruik) te programmeren. Men mag immers verwachten dat een nieuwe verwarmingsinstallatie ook efficiënter zal zijn.

- **Opleiding in de landbouw**

Dezelfde discussie gold voor de maatregel opleiding in de landbouw. In de huidige maatregel was er een submaatregel “andere opleidingen” geprogrammeerd onder prioriteit 1. Onder prioriteit 1 kunnen echter geen maatregelen geprogrammeerd worden (als hoofd focusgebied). De opleidingsmaatregel werd opgesplitst in 3 submaatregelen die elk geprogrammeerd werden onder verschillende focusgebieden. De evaluator gaat akkoord.

- **Bedrijfsadviesdiensten**

Gezien landbouwers die beroep willen doen op bedrijfsadviesdiensten telkens eerst vergoeringsadvies en randvoorwaardenadvies moeten aanvragen vooraleer ze ander advies kunnen vragen, plaatst de evaluator deze maatregel (zowel voor jonge landbouwers als voor andere) eerder onder prioriteit 4. Uiteraard heeft deze maatregel daarnaast neveneffecten op prioriteit 2. => bedrijfsadviesdiensten voor starters werden geprogrammeerd onder 2b, de andere onder 4a.

- **Bebossing en herbebossing**

4A (biodiversiteit en landschap) wordt door de evaluator naar voor geschoven als hoofd focusgebied, 5E (koolstofopslag) als neven focusgebied. Dit werd wel aangepast in de fiches, maar in de uiteindelijke interventielogica werd 5E als hoofdfocusgebied behouden omdat dit door Europa wordt opgelegd.

- **Biologische productie (ha-premie)**

Volgens de evaluator heeft biologische productie secundaire effecten op alle focusgebieden van prioriteit 4 en op 2a (herstructurering), maar er is geen uitgesproken (primaire) focusgebied. 4C (verbeteren van bodembeheer) als hoofd focusgebied lijkt in ieder geval een vreemde keuze. De evaluator raadt aan om de berekeningswijze van de targetindicatoren mee te nemen in de keuze van het hoofd focusgebied voor deze maatregel; m.a.w. de maatregel wordt best geprogrammeerd onder het focusgebied waar hij het meest bijdraagt aan de targetwaarde. In de interventielogica is 4c behouden als hoofd focusgebied. Als neven focusgebied blijft 4a behouden, maar 4b werd niet vermeld.

- **Fosfaatuitmijning**

De evaluator ziet 4A (biodiversiteit en landschap) als hoofd focusgebied en 4C (bodem) als neven focusgebied. Dit werd niet aangepast.

6.1.2 Focus in de interventielogica

Europa vraagt om het programma te focussen op een beperkt aantal focusgebieden. Het Vlaamse programma komt hieraan tegemoet door geen maatregelen te programmeren onder volgende focusgebieden (als hoofdfocusgebied):

- **5A: Bevorderen van efficiënter watergebruik in de landbouwsector**

Gezien dit focusgebied vooral irrigatie in het vizier heeft, is dit inderdaad minder relevant voor Vlaanderen. Niettemin worden er wel heel wat investeringen gesteund gericht op een efficiënt watergebruik op bedrijfsniveau zoals waterzuivering, installaties voor hergebruik van water, opvangbassins voor overtollig beregeningswater en hemelwater, reinigingsplaats met bezinkput en opslag verontreinigd water.

- **5C: Faciliteren van levering en gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen**

Zoals hierboven aangegeven zullen investeringen voor de productie van hernieuwbare energie (die nu geprogrammeerd zijn onder 2A) bijdragen aan dit focusgebied, terwijl ze weinig bijdragen aan de economische positie van het landbouwbedrijf (2A).

De vraag om meer focus slaat op een bewuste selectie van een beperkt aantal doelstellingen van het programma. Die vraag kan best niet beantwoord worden door het “clusteren van resultaatsgebieden”, gezien dit leidt tot minder transparantie.

- **6A: Faciliteren van diversificatie, oprichting van nieuwe ondernemingen en job creatie**

Zoals hierboven gesteld speelt PDPOIII slechts zeer beperkt in op de thema's van 6A. PDPOIII speelt wel in op diversificatie en nieuwe ondernemingen binnen de landbouwsector, maar deze maatregelen zijn (terecht) onder andere focusgebieden geprogrammeerd. Het steunen van ondernemingen, ook op het platteland, wordt wel meegenomen door beleidsdomein Economie.

- **6C: Verbeteren van toegang tot ICT**

Hier is weinig tot geen nood aan op het Vlaamse platteland.

6.2 Coherentie tussen budgetallocatie en 4 strategische thema's

Dit onderdeel van de ex-ante evaluatie linkt de budgetallocatie aan de 4 Vlaamse strategische thema's. Gezien de budgetverdeling nog niet beschikbaar was in juni 2013, is dit onderdeel volledig nieuw.

Focusgebieden waarop prioritair werd ingezet

PDPOIII zet 33,17%⁵ van het totale budget uit ELFPO in op focusgebied 2A “Versterking van het concurrentievermogen en de rendabiliteit van de landbouwbedrijven”. Uit de beoordeling van de interventielogica (5.1) weten we dat de programmamaker er (ter vereenvoudiging van de programmatie) voor gekozen heeft de investeringssteun slechts te programmeren onder 3 hoofdfocusgebieden, terwijl de maatregel inspeelt op meerdere focusgebieden. Toch blijft het grote aandeel van focusgebied 2a opvallend.

Op de 2de en 3de plaats komen 5D “Reductie uitstoot broeikasgassen en ammoniak” en 4B “Verbeteren van water- en landbeheer en bijdragen tot KRW-doelstellingen”.

---

⁵ Gebaseerd op excel-document met interventielogica, versie 27/09/2013. Tabblad budget versus focusgebieden. (Zie bijlage 5)

Kerngebied	Naam	% van totaal ELFPO ⁶
2A	Versterking van het concurrentievermogen en de rendabiliteit van de landbouwbedrijven	33,17%
5D	Reductie uitstoot broeikasgassen en ammoniak	16,39%
4B	Verbeteren van water- en landbeheer en bijdragen tot KRW-doelstellingen	13,25%

Op alle andere focusgebieden worden beduidend minder middelen ingezet.

Vergelijking met 4 strategische thema's

Bij de opmaak van PDPOIII werden 4 strategische thema's afgebakend:

1. **jonge landbouwers**
2. **innovatie en opleiding**
3. **weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector**
4. **kwaliteit en vitaliteit van het platteland**

De budgetallocatie toont een focus op steun voor fysieke investeringen (en in 2de instantie milieumaatregelen toegepast op het landbouwareaal) die de duurzaamheid (economische, ecologische en sociale aspecten) van de landbouwsector bewerkstelligen. 75% van het totale beschikbare bedrag uit ELFPO besteedt Vlaanderen via steun voor fysieke investeringen in de landbouw (inclusief projectsteun voor innovatie), grondgebonden milieumaatregelen in de landbouw (geen rekening gehouden met bosmaatregelen), steun aan operationele groepen en risicobeheer. Deze keuze is coherent met strategische keuze 3: Weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector.

De andere strategische thema's komen relatief gezien veel minder aan bod:

- Jonge landbouwers: 8,22% van het budget is specifiek geprogrammeerd onder focusgebied 2B: "Faciliteren van ingang in de landbouwsector en de verjonging van de landbouwsector". Hieronder valt het budget van de maatregelen vestigingssteun, opleidingen voor startende landbouwers en bedrijfsadvies voor startende landbouwers. Dit is weinig, gezien Vlaanderen jonge landbouwers als 1 van de 4 strategische thema's binnen het PDPO heeft benoemd. Het feit dat jonge landbouwers ook beroep kunnen doen op alle andere maatregelen nuanceert dit cijfer echter.

Toch kan het thema van verjonging volgens de evaluator nog ruimer worden uitgewerkt in PDPOIII. Mogelijkheden zijn:

- Vestigingssteun voor niet-overnemers => dit wordt overwogen door de programmamaker, maar allicht zonder leeftijdsgrens. In praktijk zullen echter toch vooral de "jonge" landbouwers aangesproken worden.
- Voordeligere investeringssteun voor jonge landbouwers=> ook dit wordt overwogen door de programmamaker.
- Meer begeleiding tijdens het overnameproces
- Managementtrainingen
- Uitgebreidere begeleiding bij het opstellen van een businessplan

⁶ Gebaseerd op excel-document met interventielogica, versie 27/09/2013. Tabblad budget versus focusgebieden. (Zie bijlage 5)

In de nodenanalyse werd echter terecht opgemerkt dat de verjonging van de landbouwsector nauw samenhangt met de huidige grondproblematiek. Deze problematiek die maakt dat jonge starters niet over voldoende land kunnen beschikken, is een moeilijk op te lossen punt dat niet in het kader van het PDPO aangepakt kan worden.

- **Innovatie en opleiding:** 9% van het Vlaamse budget uit het ELFPO gaat naar maatregelen die opleiding en innovatie bewerkstelligen (opleiding, demonstratie, EIP, projectsteun voor innovatie⁷ en bedrijfsadviesdiensten). Vele investeringen die gesteund worden via artikel 18 kunnen echter ook als innovatief beschouwd worden, al blijft het begrip “innovatie” relatief.
- **Kwaliteit en vitaliteit van het platteland:** Slechts 8,81% is geprogrammeerd onder prioriteit 6. De strategische nota specificeert enkele doelstellingen onder dit strategisch thema:
  - verfraaiing en het kwaliteitsvol onderhoud van het platteland
  - verdere uitbouw van de toeristische potenties
  - aanpak van armoedeproblematiek
  - multifunctionele landbouw
  - versterkte relatie tussen stad en platteland via voedselstrategieën

Voor de maatregelen onder prioriteit 6 kunnen bijdragen aan deze doelstellingen. De middelen onder prioriteit 2, 3, 4 en 5 hebben ook een beperkte bijdrage tot een meer kwaliteitsvol en vitaler platteland, zij het voornamelijk via de landbouwsector (en in kleinere mate via bosbouw). De evaluator besluit dat er weinig middelen werden ingezet op dit strategisch thema.

6.3 Synergie tussen maatregelen

De interventielogica toont aan dat voor de meeste maatregelen positieve effecten verwacht worden op meerdere focusgebieden. Er zijn geen maatregelen waarvoor de evaluator een potentieel negatief effect inschat op een neven focusgebied.

Zoals al in PDPOII het geval was, is het zeer positief dat startersopleidingen, bedrijfsadvies voor starters en vestigingssteun gecombineerd worden in 1 programma. Starters die geen landbouwopleiding in dagonderwijs genoten hebben, worden zo gesteund om de opleiding te volgen zodat ze nadien voldoen aan de voorwaarden om vestigingssteun aan te vragen.

Er is ook een synergie tussen de projectsteun voor innovaties en investeringssteun. Nadat innovaties succesvol bleken te zijn, kunnen ze worden opgenomen op de lijst met subsidiabele investeringen.

De evaluator ziet bijkomende synergieën mogelijk tussen volgende maatregelen:

- tussen de projectsteun voor innovaties enerzijds en opleiding/demo/EIP anderzijds: Dit met het oog op een betere doorstroming van innovaties. In de stuurgroepvergadering bleek dat dit het opzet was, maar dit komt weinig of niet tot uiting in de maatregelfiches van opleiding, demo en EIP.
- Tussen de agromilieuklimaatmaatregelen enerzijds en opleiding/demo/bedrijfsadvies anderzijds. Bepaalde agromilieuklimaatmaatregelen vragen immers extra begeleiding of vorming.

Ook zag de evaluator in de eerste fase van deze ex-ante evaluatie een rol weggelegd voor bedrijfsadviseurs of bedrijfsplanners van VLM als moderator van lerende netwerken. In de nieuwe maatregelfiches werd de optie om vorming te geven via lerende netwerken echter geschrapt, wat de evaluator betreurt. Niettemin kunnen de EIP-operationele groepen ook de

---

⁷ Deze werden ook meegeteld in het totale budget besteed aan weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector.

doelstelling vervullen van de lerende netwerken (zij het allicht in mindere mate), indien er telkens meerdere landbouwers betrokken worden in elke operationele groep. Een bijkomend voordeel van een EIP-operationele groep is dat adviseurs, onderzoek en/of andere relevante actoren ook betrokken worden en dat leereffecten allicht groter zijn.

In de verslagen van de bilaterale gesprekken (zie bijlage 1) werd elke maatregel apart beoordeeld op zijn coherentie met de rest van de maatregelen.

6.4 Keten actie-output-resultaat-impact

De evaluator onderzocht per maatregel of er belemmeringen zijn in de keten actie-output-resultaat-impact en gaf in voorkomend geval suggesties om deze te elimineren.

6.4.1 Investeringssteun

De investeringssteun in productieve investeringen is wel gekend bij de landbouwers en is over de jaren heen ook administratief bijgesteld, zodat naar implementatie geen problemen worden verwacht.

Investeringssteun voor niet-productieve investeringen viel vroeger onder de verantwoordelijkheid van VLM. Administratief lijkt het onderbrengen van deze maatregel bij VLIF meer papierwerk mee te brengen voor de landbouwer. Deze nieuwe structuur zal duidelijk gecommuniceerd moeten worden naar landbouwers.

Er wordt gewerkt met oproepen. Op basis van selectiecriteria worden de beste dossiers gekozen. Deze aanpak kan leiden tot meer samenwerking en kan een meer lokale landschappelijke visie realiseren. De voorwaarde voor een minimum investering van 2000 EUR is ook meer gericht op groepen van landbouwers, voor individuele landbouwers is deze redelijk hoog. De vraag stelt zich of deze voorwaarde wel voldoende laagdrempelig is.

De criteria voor selectie van projecten voor investeringssteun in de agro-voedingsindustrie zijn zo opgesteld dat door de verwerkende industrie te ondersteunen een doorstroomeffect naar de Vlaamse landbouwsector gecreëerd wordt. Investeringssteun binnen deze maatregel beogen dan ook liefst een rechtstreeks voordeel voor de landbouwer waarbij vooral de schakel tussen landbouw en verwerkers van belang is. Een voorbeeld is verbeterd transport.

“Projectsteun aan innovaties in de landbouw” is een nieuwe en zeer interessante maatregel die inspeelt op de nood om pioniers te stimuleren en te ondersteunen. Deze maatregel houdt wel in dat deze projecten/investeringen soms wel niet succesvol zullen zijn. Er wordt gewerkt met een call systeem. Die zou regelmatig (halfjaarlijks) gebeuren om innovaties de kans te geven te groeien en zodat de innovator weet dat hij zijn idee kan laten rijpen en toch indienen op een later tijdstip. Deze maatregel moet zo breed mogelijk blijven naar innovaties in concepten, processen, (onderdelen van) technologieën en (onderdelen van) machines en open voor alle sectoren. Men kan immers niet a priori bepalen wat een innovatie zal zijn en in welke sector die moet gebeuren. Opdat innovaties doorstromen naar de rest van de sector is het wenselijk om deze automatisch voor te stellen in demonstratieprojecten (na uitvoering van het innovatieproject). In de stuurgroepvergadering van 20/6/2013 bleek dat dit het opzet was, maar dit komt weinig of niet tot uiting in de maatregel fiches van opleiding, demo en EIP.

6.4.2 Vestigingssteun

Het maximum steunbedrag in PDPOIII blijft 70.000 €/dossier, zoals in PDPOII. Ook naar implementatie blijft de maatregel dezelfde. De maatregel is goed gekend en zal dan ook de startende overnemers bereiken.

Nieuwe bedrijven (geen overnames) kunnen voorlopig geen gebruik maken van vestigingssteun. De Vlaamse overheid denkt er wel over om ook een vorm van vestigingssteun voor niet overnemers op te starten, maar dan zonder leeftijdsgrens (dus deze maatregel zou dan niet onder focusgebied 2A vallen). Overnemers kunnen vandaag wel gebruik maken van investeringssteun. De mogelijkheid bestaat om voor jonge landbouwers een hogere steunpercentage toe te kennen. Vlaanderen maakt hier geen gebruik van, maar dit zou volgens de evaluator wel een extra stimulans zijn voor jonge starters/overnemers. De Vlaamse overheid overweegt momenteel om dit ook op te nemen.

6.4.3 Agromilieuklimaatmaatregelen

Het pakket van beheersovereenkomsten van VLM werd hervormd opdat het effectiever zou zijn in het bereiken van zijn doelstellingen. Ten opzichte van PDPO II zal de agromilieuklimaatmaatregel "Waterkwaliteit" veel selectiever, maar ook beduidend effectiever ingezet worden dan de vroegere "BO Water", door rekening te houden met de effectieve nitraatproblematiek en de gewaskeuze van de percelen in kwestie.

Alhoewel het maatregelenpakket aanzienlijk gewijzigd is t.o.v. de voorgaande programma-periode, is het "concept" van de beheersovereenkomsten van de VLM hetzelfde gebleven en zijn de landbouwers hier inmiddels zeer vertrouwd mee. De praktische implementatie zou dan ook weinig problemen mogen opleveren, en t.g.v. de gerichte inzet van bedrijfsplanners nog beter gestroomlijnd kunnen worden.

De agromilieuklimaatmaatregelen die de teelt van vlinderbloemigen, mechanische onkruidbestrijding, verwarringstechniek in de fruitteelt, behoud lokale veerassen en biologische landbouw ondersteunen, worden – mits enkele wijzigingen – voortgezet uit PDPO II en zijn goed gekend bij hun doelgroep. De implementatie zou weinig problemen mogen opleveren.

6.4.4 Hectarepremie voor biologische landbouw

De hectarepremie voor biologische landbouw wordt voortgezet uit PDPOII en is goed gekend bij de doelgroep. De implementatie ervan zou weinig problemen mogen opleveren. Daarenboven wordt ook buiten het kader van PDPO ingezet op steun aan bio-landbouw.

Men verwacht echter niet dat biolandbouw echt zal doorbreken in Vlaanderen. Een mogelijke oorzaak van het lage percentage biolandbouw in Vlaanderen is het intensieve karakter van de Vlaamse landbouw. Vlaamse landbouwbedrijven zijn traditioneel relatief klein en intensief (mede omwille van de hoge druk op Vlaamse landbouwgrond). In dunbevolkte streken met grote percelen die toch niet geschikt zijn voor intensieve landbouw is het veel eenvoudiger om op een concurrentiële manier aan biolandbouw te doen. Dat maakt omschakeling naar de biologische productiewijze minder vanzelfsprekend. Daarnaast is ook het gebrek aan afzetgarantie een knelpunt in Vlaanderen.

Desalniettemin kan de biologische landbouwsector beschouwd worden als een kweekvijver. De biologische land- en tuinbouw heeft in het verleden mee zijn stempel gedrukt op de verduurzaming van de Vlaamse landbouw en een aantal van zijn teelttechnieken zijn inmiddels op grote schaal overgenomen. Voorbeelden daarvan zijn mechanische onkruidbestrijding, biologische bestrijding met natuurlijke vijanden en inzicht in duurzaam bodembeheer (Strategisch Plan Biologische Landbouw 2008-2012).

6.4.5 Boslandbouwsystemen

De maatregel "boslandbouwsystemen" daarentegen is een recente (pas ingevoerd in de latere fase van PDPO II) en vooralsnog quasi onbekende maatregel/landbouwtechniek. Implementatie zal derhalve veel voorlichting en stimulering vereisen.

6.4.6 Bosbouwmaatregelen

De maatregelen (her)bebossing en ecologische bosfunctie zijn gericht op grond- en boseigenaars, die vaak opzien tegen de beheersvoorwaarden die gekoppeld zijn aan PDPO-subsidie en daardoor geneigd zijn om hun bebossing/bosbeheer zonder steun maar in grotere vrijheid uit te voeren. Het zal dus opnieuw heel wat stimulering en voorlichting vereisen om hen te overtuigen in het PDPO-systeem te stappen. Dit probleem stelde zich immers ook al tijdens PDPOII.

De begunstigen van de maatregel "inrichting van Natura2000-gebieden" zijn (vnl.) de VLM en beheerders van natuureservaten. Deze instanties worden uiteraard verondersteld om de subsidiekanalen ten gronde te kennen en er spontaan gebruik van te maken.

6.4.7 Producentengroeperingen

Er wordt gewerkt met twee oproepen met een aantal selectiecriteria. Het is afhankelijk van de respons op deze oproepen hoeveel producentengroeperingen worden gesteund.

6.4.8 Risicobeheer

De opstart van deze maatregel gebeurt ten vroegste in 2017 na de regionalisering van het rampenfonds. Het is niet onwaarschijnlijk dat er wat kinderziektes zullen zijn en niet onmiddellijk ten volle zal aanslaan.

6.4.9 Bedrijfsadviesdiensten

Doordat een deel van de kost nu door de landbouwers zelf gedragen moet worden, zullen enkel landbouwers met een effectieve vraag hiervan gebruik maken en dit zal ook de kwaliteit van deze adviesdiensten doen toenemen. Bij de meeste modules zou dit gaan om 50% van de kost, bij twee modules zal de landbouwer maar 20% zelf moeten bijdragen (ondernemingsplan, bedrijfseconomische boekhouding). Deze percentages staan overigens niet meer vermeld in de PDPO-III fiche en zijn dus mogelijk nog onderhevig aan veranderingen bij de uitwerking van de regelgeving.

Het is goed dat Vlaanderen naast het verplichte vergroenings- en randvoorwaardenadvies ook nog economisch advies mogelijk maakt. Dit wordt door de landbouwers als waardevol beschouwd.

6.4.10 Steun voor opleiding in de landbouw (naschoolse vorming)

De nieuwe maatregelfiche geeft aan dat enkel opleidingen via vormingscentra gesteund zullen worden. De aanvankelijk voorgestelde lerende netwerken komen niet meer in aanmerking voor steun. Gezien uit de omgevingsanalyse en ervaringen uit de vorige periode bleek dat landbouwers veel opsteken indien ze kunnen leren van elkaar, betreurt de evaluator dat deze submaatregel is geannuleerd.

6.4.11 EIP

Desondanks kunnen de EIP-operationele groepen ook de doelstelling vervullen van de lerende netwerken, indien er telkens meerdere landbouwers betrokken worden in elke operationele groep. Een bijkomend voordeel van een EIP-operationele groep is dat adviseurs, onderzoek en/of andere relevante actoren ook betrokken worden en dat leereffecten allicht groter zijn.

In de maatregelfiche staat niet duidelijk aangegeven dat het maximale steunbedrag per operationele groep 30.000 euro is; volgens de programmamaker zal dit echter expliciet opgenomen worden in het BVR m.b.t. EIP. Er is ook onduidelijkheid over de aard van de activiteiten die gesubsidieerd kunnen worden. Het strekt tot aanbeveling om de focus te leggen op de overdracht van informatie (en minder op het onderzoek zelf).

6.4.12 Demonstratieprojecten

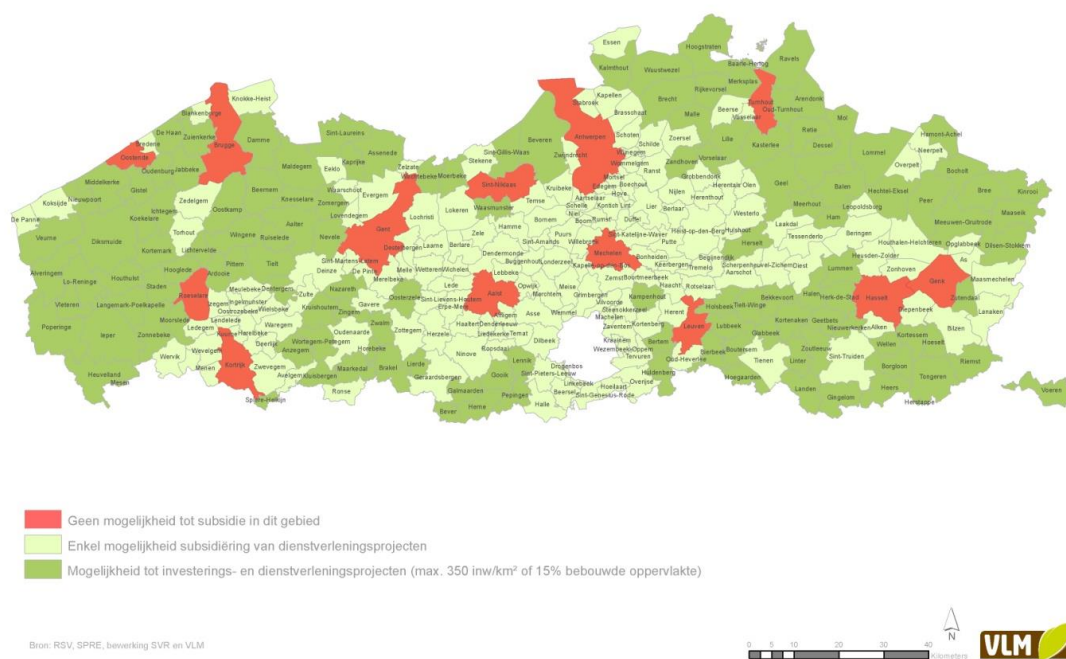
In de maatregelfiche staat geen maximum vermeld voor investeringsuitgaven. Subsiëring (aan 100%) van investeringen wordt binnen dit type projecten best beperkt, zodat de focus ligt op demonstratie.

De innovaties die uitgevoerd worden met projectsteun zouden allicht sneller opgenomen worden door de rest van de sector indien ze automatisch het onderwerp zouden worden van een demonstratieproject.

6.4.13 Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland

- Het is positief dat het plattlandsgebied afgebakend is op gemeenteniveau, en niet op deelgemeenteniveau zoals in de vorige programmaperiode. Dit zal de uitvoering en administratie van de projecten vereenvoudigen.
- Dienstverleningsprojecten kunnen voortaan, onder bepaalde voorwaarden, ook uitgevoerd worden buiten het afgebakende plattlandsgebied. Gezien het Vlaamse platteland zodanig versnipperd is, zal dit de effectiviteit en efficiëntie van de projecten ten goede komen en geeft deze maatregel opportuniteiten voor het verbeteren van de relatie tussen kleine stedelijke kernen en de plattlandsgemeenten die errond liggen.
  - De evaluator raadt echter aan om deze uitzondering te verenigen door enkel de uitvoering toe te laten in ten minste 3 *aangrenzende* gemeenten waarvan minstens de helft tot het afgebakende plattlandsgebied behoort. We gaan er immers van uit dat het project de ontwikkeling van de gemeenten in het afgebakende plattlandsgebied ten goede komt.
  - Ook de uitvoering van plattlandsprojecten over het hele Vlaamse plattlandsgebied strekt tot aanbeveling. Daartoe moet duidelijk zijn waar zulke projecten ingediend moeten worden en door wie ze beoordeeld zullen worden.
  - In de huidige maatregelfiches staat niet beschreven of projecten uitgevoerd over provinciegrenzen heen, ingediend kunnen worden en zo ja, bij welke instantie.

Kaart: Plattlandsgebied PDPO III

- Net als in PDPOII zal deze maatregel uitgevoerd worden in partnerschap tussen de Vlaamse minister van Plattlandsbeleid, de VLM, de provincies (die deze maatregel cofinancieren), de gemeenten en andere stakeholders van het Vlaamse platteland. De formulering van de projectoproep door de Provinciale Management Comités (PMC's) moet passen binnen de provinciale plattlandsbeleidsplannen. Elke provincie moet voor de lancering van de eerste projectoproep een plattlandsbeleidsplan opmaken (of updaten) dat duidelijk aangeeft welke de provinciale prioriteiten zijn en hoe de maatregel Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland en de bijhorende middelen hiervoor ingezet zullen worden. De provincies kunnen op die manier een gebiedsgericht beleid voeren, binnen het Vlaamse kader van de maatregel Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland. Deze gebiedsgerichte aanpak is heel positief.

- Om ervoor te zorgen dat de projecten tijdig van start kunnen gaan, moeten de provinciale plattelandsbeleidsplannen klaar zijn in het voorjaar van 2014, zodat de PMC's vlakerna een eerste projectoproep kunnen lanceren. De eerste projecten zullen dan beoordeeld en goedgekeurd worden in het najaar van 2014, zodat ze in januari 2015 van start kunnen zijn. De vooropgestelde timing is realistisch volgens de evaluator.
- De dagelijkse opvolging van de projectwerking gebeurt door de bestaande provinciale plattelandsloketten. Deze gedecentraliseerde aanpak zorgt voor voldoende personele capaciteit op het terrein om verbindingen te maken tussen mogelijke actoren en projecten te begeleiden.
- De projectpromotoren/de provinciale coördinator moeten zich kunnen focussen op de inhoudelijke uitvoering van hun project/provinciaal beleidsplan. De forfaitaire overhead is een administratieve vereenvoudiging die daartoe bijdraagt.
- De lijst met selectiecriteria voor projecten is zeer lang. Het PMC heeft de vrijheid om de selectiecriteria te weten, wat aangeraden wordt door de evaluator. Dit zorgt voor meer transparantie (binnen het PMC en naar de kandidaat-promotoren toe) en een hogere kans dat wenselijke projecten ingediend en geselecteerd zullen worden. Het bijdragen tot de programmaspecifieke resultaatsindicatoren (zie 8.2.13) kan als een criterium opgenomen worden.

6.4.14 LEADER – opmaak LOS

In PDPOIII voorziet men 15 Vlaamse LEADER-gebieden (in plaats van 10 zoals in PDPOII). Door deze uitbreiding (en het feit dat het gebied maximaal 180.000 inwoners mag hebben) zullen de toekomstige LEADER-gebieden kleiner en allicht coherenter zijn dan in de vorige periode. Ook de gebiedsafbakening is vrijer (max 350 inw/km² en 15% bebouwingsgraad berekend op gebiedsniveau, ingevuld door min. 3 gemeenten, waarvan min. 1 plattelandsgemeente + een bovengrens van 180.000 inwoners), wat meer coherentie in de hand werkt. Bovendien kunnen promotoren binnen het LEADER-gebied voortaan ook projecten indienen binnen de maatregel 'Versterken van de omgevingskwaliteit van het platteland'. Een kleiner en coherenter gebied en een waaier aan alternatieve mogelijkheden binnen de maatregel omgevingskwaliteit, maakt het allicht gemakkelijker voor de PG's om hun LOS te focussen op maximaal 3 thema's.

Het feit dat elke PG in zijn lokale strategie moet focussen op maximaal 3 thema's zorgt ervoor dat de middelen niet versnipperd worden. Dit is duidelijk een strategische verbetering ten opzichte van de vorige periode, maar zal bij het begin van de programmaperiode meer begeleiding vragen van de plaatselijke groepen. Voor een diverse groep van stakeholders blijft het immers moeilijk om op korte tijd strategische keuzes te maken. De evaluator raadt dan ook aan om het budget voor capaciteitsopbouw niet weg te halen uit deze maatregel. Dit budget is net een kans om de kwaliteit van de LOS'en te verhogen en zo een goede start te nemen. De voorziene 20.000 euro per LOS zal enkel een compensatie betekenen voor de bestede tijd van de indienende partners.

Net zoals bij de maatregel omgevingskwaliteit, moet de LOS en de projecten die eronder geselecteerd worden, passen binnen het respectievelijke provinciale plattelandsbeleidsplan. Elke provincie moet een plattelandsbeleidsplan opmaken (of updaten) dat duidelijk aangeeft welke de provinciale prioriteiten zijn. De provincies kunnen op die manier een gebiedsgericht beleid voeren, binnen het Vlaamse kader van PDPOIII. Deze gebiedsgerichte aanpak is heel positief.

Het pro-actief en intensief begeleiden van kandidaat-LEADER-gebieden zorgt ervoor dat er meer (en betere) LOS'en worden geschreven. Een grotere concurrentie tussen LOS'en jaagt de kwaliteit aan. Indien men een selectie wil maken uit de ingediende LOS'en om zo uiteindelijk met 15 LEADER-gebieden verder te gaan, moet het budget voor opmaak van het LOS berekend zijn op meer dan 15 gebieden. Er zullen immers ook ontvankelijke LOS'en ingediend worden, die uiteindelijk niet geselecteerd worden. Een investering in LOS'en die uiteindelijk niet worden geselecteerd, is niet verloren. Hieruit kunnen andere initiatieven en

projecten uit voortvloeien die gefinancierd worden uit andere kanalen (zie analogie met maatregel "Samenwerking buiten LEADER").

In de maatregelfiche is het onduidelijk:

- waar provinciegrensoverschrijdende PG's hun LOS moeten indienen en door wie het wordt beoordeeld?
- of de gebiedsgrenzen altijd samenvallen met gemeentegrenzen. M.a.w. delen van gemeentes binnen het LEADER-gebied vallen en andere erbuiten? De evaluator raadt omwille van administratieve eenvoud aan om geen gedeeltes van gemeenten op te nemen in LEADER-gebieden. Deze opmerking werd al opgenomen in de Mid Term evaluatie van PDPOII.

Welke timing wordt gehanteerd voor LEADER? Gesteld dat de eerste LEADER-projecten kunnen starten op 1 januari 2015 (gelijklopend met de maatregel Omgevingskwaliteit), moeten de LEADER-gebieden ten laatste 6 maanden voordien een oproep lanceren. Gezien het voor sommige gebieden de eerste keer zal zijn dat er een projectoproep gelanceerd wordt, zal dit zowel voor de PG als voor de kandidaat-promotoren meer tijd vragen dan voor LEADER-gebieden met ervaring. De 15 LEADER-gebieden zouden dus ten laatste in mei 2014 geselecteerd moeten worden. De kandidaat-LOS'en zouden dus ten laatste in maart 2014 ingediend moeten worden. De ervaring leert dat het opmaken van een kwaliteitsvol LOS heel wat tijd en energie vraagt. Deze timing lijkt ons daarom vrij krap. Het is waarschijnlijker dat LEADER-projecten later zullen starten dan projecten onder de maatregel Omgevingskwaliteit.

6.4.15 LEADER – Uitvoering LOS

- Het feit dat elke PG in zijn lokale strategie moet focussen op maximaal 3 thema's zorgt ervoor dat de middelen niet versnipperd worden.
- De projectpromotoren/de PG-coördinator moeten zich kunnen focussen op de inhoudelijke uitvoering van hun project/LOS. Volgende administratieve vereenvoudigingen dragen daartoe bij:
- Forfaitaire overhead => ok
- Afbakening van LEADER-gebied valt samen met gemeentegrenzen => dit blijkt echter niet duidelijk uit de maatregelfiche
- Projectpromotoren (en vooral in nieuwe LEADER-gebieden) zouden best ook inhoudelijk ondersteund worden door de coördinator en/of (leden van) de PG. Hier moet voldoende tijd (en middelen) voor voorzien worden.
- Het is positief dat middelen uit het Plattelandsfonds gelden als eigen gemeentelijke middelen.

6.4.16 LEADER – Samenwerking

De evaluator raadt aan om omzichtig om te springen met investeringskosten die binnen samenwerkingsprojecten aan 95% gesubsidieerd zouden worden. Uit de projectfiche lijkt het mogelijk dat plaatselijke actoren in 2 verschillende LEADER-gebieden hun respectieve projecten (inclusief investeringskosten) kunnen uitvoeren aan een cofinancieringspercentage van 95% indien ze kennis uitwisselen.

6.4.17 LEADER – Werking PG

Het is positief dat minimaal 10% van het werkingsbudget van de PG wordt voorzien voor opleiding, verwerven van vakkundigheid en dynamisering. Voorbeelden van activiteiten die volgens de evaluator onder deze post (zouden moeten) vallen zijn:

- Het inhoudelijk ondersteunen van (kandidaat)-projectpromotoren (dynamisering).
- Hulp/opleiding bij het uitwerken van een beslissingskader voor projecten zodat kwaliteitsvolle projecten geselecteerd worden die effectief bijdragen aan de LOS

Opdat de coördinator zich voldoende kan focussen op de dynamisering van het gebied en inhoudelijk invulling geven aan de LOS, wordt hij/zij best bijgestaan door een administratieve kracht.

6.4.18 Samenwerking buiten LEADER

Deze nieuwe maatregel heet voluit “Plattelandsontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving op het vlak van lokale voedselvoorziening en hernieuwbare energie”. Het is heel positief dat er op 2 aspecten een specifieke focus werd gelegd:

- Geografische focus: samenwerking tussen platteland en stad
- Inhoudelijke focus: voedselvoorziening en/of hernieuwbare energie

Deze focus verhoogt de kans dat deze maatregel bijdraagt tot de doelstellingen van het programma in zijn geheel.

Gezien het een nieuwe maatregel betreft en er geen concrete projectuitvoeringskosten gefinancierd worden, bestaat het risico dat de maatregel als zeer vaag wordt ervaren door potentiële begunstigden. Er zal dus tijdig en voldoende gecommuniceerd moeten worden. De evaluator raadt aan om pro-actief bepaalde groepen van actoren te benaderen en bij interesse hen te ondersteunen in de uitwerking van de strategie. Hiervoor wordt best een deel van het budget voorzien.

Uit de fiche blijkt niet duidelijk of enkel Vlaamse stedelijke gebieden in aanmerking komen. Indien dat het geval is, zouden plattelandsgebieden rond Brussel uit de boot vallen indien ze een gezamenlijke strategie met een Brusselse gemeente willen opzetten.

Er werd rekening gehouden met een verkorte programmaperiode (5 jaar), gezien de dynamiseringsfase pas van start kan gaan na goedkeuring van de voorgelegde strategie en het globaal actieplan door het bevoegde PMC. Toch denkt de evaluator dat het een uitdaging zal zijn om 5 lokale ontwikkelingsstrategieën, specifiek rond deze 2 thema's en in samenwerking tussen stedelijk gebied en platteland, op te stellen. De budgetverdeling van maximum 20.000 euro voor opmaak van een ontwikkelingsstrategie en 80.000 euro voor dynamisering (gespreid over 7 jaar), gaat er bovendien van uit dat de strategie in een korte tijdsspanne opgesteld zal worden. De ervaring leert echter dat hier meestal meerder jaren overgaan, afhankelijk van de ambities en de aard van de partners. Men zou kunnen stellen dat dynamisering in eerste instantie nodig is om een gedragen strategie uit te werken.

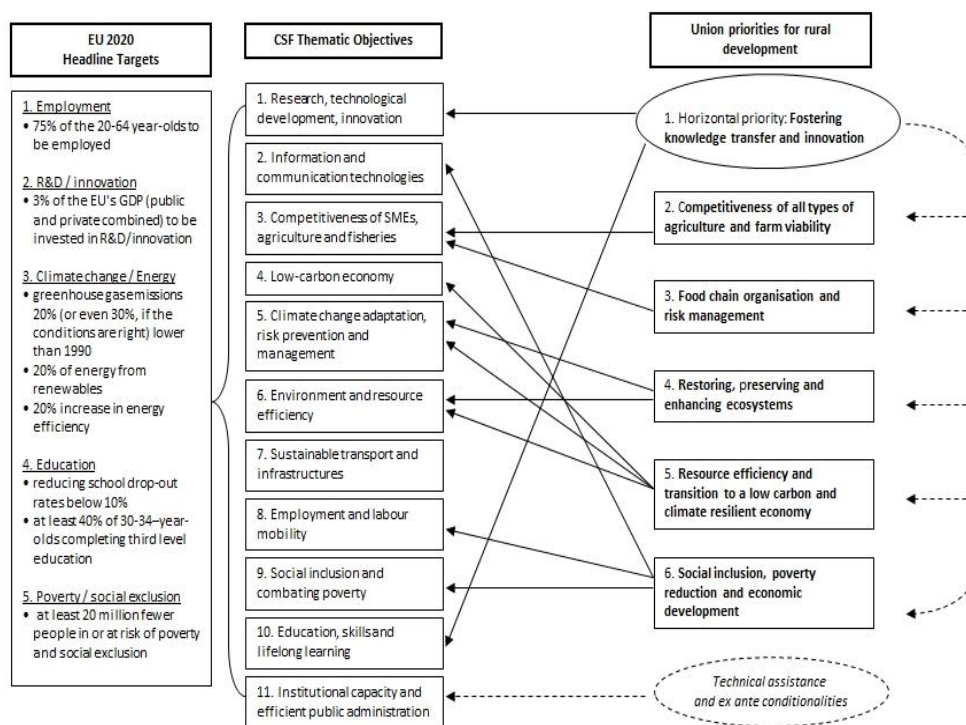
Op basis waarvan gebeurt de goedkeuring van een kandidatuur tot opstellen van een ontwikkelingsstrategie? Er werden selectiecriteria opgesomd, maar niet beschreven waarop deze zullen toegepast worden.

7 EXTERNE COHERENTIE

In dit hoofdstuk wordt beschreven op welke manier PDPOIII coherent is met het Gemeenschappelijk Strategisch Kader, EU2020 en het Vlaams Hervormingsprogramma, pijler 1 van het GLB en met ander Vlaams beleid.

7.1 Gemeenschappelijk Strategisch Kader

De 6 EC prioriteiten voor plattelandsontwikkeling zijn uiteraard coherent met de thematische doelstellingen van het Gemeenschappelijk Strategisch Kader.

Meer specifiek voor het *Vlaamse* programma voor plattelandsontwikkeling, beoordeelde de evaluator de bijdrage aan de thematische doelstellingen van het Gemeenschappelijk Strategisch Kader. De evaluator schatte voor alle geprogrammeerde maatregelen de potentiële bijdrage aan 1 of meerdere van de 11 thematische doelstellingen in (zie Tabel 1). Hieruit concludeert de evaluator dat de gekozen Vlaamse maatregelen (en het budget dat eraan werd toegekend) vooral inspelen op thematische doelstelling 3 (vergroting concurrentievermogen) en 6 (bescherming van leefmilieu en bevordering van efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen).

Tabel 1: Geselecteerde PDPOIII-maatregelen versus Gemeenschappelijk Strategisch Kader

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Versterking van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie	Verbetering van de toegang tot, alsmede van het gebruik en de kwaliteit van, informatie- en communicatietechnologie	Vergroting van het concurrentievermogen van het MKB, alsmede van de landbouwsector en de visserij- en aquacultuursector	Ondersteuning van de overgang naar een koolstofarme economie in alle sectoren	Bevordering van de aanpassing aan de klimaatverandering en van risicopreventie en -beheersing	Bescherming van het milieu en bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen	Bevordering van duurzaam vervoer en verwijdering van knelpunten in essentiële netwerkstructuren	Bevordering van werkgelegenheid en ondersteuning van arbeidsmobiliteit	Bevordering van sociale inclusie en bestrijding van armoede	Investering in onderwijs, vaardigheden en een leven lang leren	Institutionele capaciteit en efficiënte publieke administratie
LB11- opleiding											
LB12- demonstratie											
LB14 - EIP operationele groepen											
bedrijfsadvies											
producentengroeperingen											
LB16 - Risicobeheer											
LB01- Vestigingssteun											
Investeringssteun											
investeringssteun agrovoeding											
projectsteun innovatie											
LL-bl1 - Agroforestry											
LL-bo7 - AMK Vlinderbloemigen											
LL-wa1 - Mechanische onkruidbestrijding											
LL-wa1 - Verwarring fruitteelt											
LL-bio1 - bio ha-premie											
genetische diversiteit											
bebossing											
herbebossing											
ecologische bosfunctie											
inrichting van Natura 2000-gebieden											
BO soortenbescherming (actie 1-8 en 13-17)											
BO stroken erosie (actie 9-11)											
BO oeverstrook (actie 12)											
BO KLE (actie 18-28)											
BO fosfaatuitmijning (actie 29)											
BO water (actie 30)											
PL01 - omgevingskwaliteit											
PL02 - LEADER											
PL03 - samenwerking (LEADER)											
PL04 - samenwerking met andere gebieden											

Bron: IDEA Consult

Deze focus ligt in de lijn met het “Standpunt van de diensten van de EC over de ontwikkeling van de partnerschapsovereenkomst en –programma’s in België voor de periode 2014-2020⁸ (*position paper*)”.

De EC vernoemt in dit document 3 urgente uitdagingen voor België:

- a) Ombuiging van het dalend concurrentievermogen op lange termijn door kostenstijgingen (voor arbeid en andere productiemiddelen), lage productiviteitsgroei en een weinig kennisintensieve economie;
- b) Ombuiging van de aanhoudend lage werkgelegenheidscijfers en aanzienlijke verschillen in opleidingsniveau en sociale inclusie;
- c) Voldoende vooruitgang in het verwezenlijken van de reductiedoelstellingen voor broeikasgas-emissies afkomstig van sectoren die niet onder de emissiehandelregeling vallen (zoals landbouw).

PDPOIII speelt vooral in op de eerste en derde uitdaging.

Via de plattelandsprojecten onder prioriteit 6 streeft PDPOIII naar meer sociale inclusie, wat deel uitmaakt van de 2de uitdaging voor België. De EC stelt dat een aantal specifieke bevolkingsgroepen in België duidelijk meer risico lopen op armoede dan in andere Europese landen. Zo ligt het percentage voor gepensioneerden met risico op armoede boven het gemiddelde en is het percentage mensen met een migrantenachtergrond dat risico loopt op armoede of uitsluiting het hoogste in de EU-27. PDPOIII legt geen nadruk op deze bevolkingsgroepen.

De EC wijst ook op de Belgische knelpunten m.b.t. natuurbescherming en duurzame economische ontwikkeling: *“De landbouw, met name de intensieve veehouderij, vormt een grote belasting voor het milieu, in het bijzonder water⁹. Voor het ontwikkelen van een nieuwe economische activiteit in plattelandsgebieden, hebben de actoren op het gebied van eco-innovatie vaardigheden, scholing, kapitaal en kennisoverdracht nodig om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen op het gebied van milieu en klimaatverandering.”*

PDPO III streeft direct of indirect naar het verlagen van nitraatmissies via diverse maatregelen, vnl. (her)bebouwing, agromilieuklimaatmaatregelen met bemestingsverbod of –beperkingen en hectaresteen voor biolandbouw. Ten opzichte van PDPO II zal de agromilieuklimaatmaatregel die specifiek op waterkwaliteit gericht is (submaatregel 25) veel selectiever, maar ook beduidend effectiever ingezet worden dan de vroegere “BO Water”, door rekening te houden met de effectieve nitraatproblematiek en de gewaskeuze van de percelen in kwestie. Daarnaast is sowieso het regulier beleid i.k.v. het Mestactieplan (MAP) van toepassing.

PDPO III zet via de plattelandsprojecten onder prioriteit 6 beperkt in op de ontwikkeling van nieuwe economische activiteiten in plattelandsgebieden.

De 3de uitdaging voor België omvat ook het behoud van biodiversiteit: *“De biodiversiteit wordt vooral bedreigd door intensieve landbouw en veranderingen in grondgebruik¹⁰. Om de doelstellingen van de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020 te kunnen verwezenlijken, zijn aanzienlijke inspanningen nodig¹¹. Alle graslandhabitats in België verkeren in een ongunstige staat van instandhouding. Hetzelfde geldt voor een hoog percentage van de boshabitats. In dit verband is het nodig dat de oprichting van het Natura 2000-netwerk wordt voltooid.”* PDPO

---

⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/be_position_paper_fl.pdf

⁹ (Cf. hoge nitraatconcentraties in oppervlaktewater (2009): 3,5 mg/l (EU-27: 2,3); in grondwater: 34,6 mg/l (EU-27: 19,0)) Blijkens het verslag over de uitvoering van de nitraatrichtlijn (91/676/EEG) zijn in België zowel voor het grond- als voor het oppervlaktewater hoge nitraatconcentraties gemeten (in 18 % van de meetstations voor grond- en 9 % van de meetstations voor oppervlaktewater zijn concentraties van meer dan 50 mg/l gemeten) en is in binnenlandse en kustwateren sprake van een hoge mate van eutrofiëring.

¹⁰ Een voorbeeld: de akkervogelpopulatie was in 2008 gedaald tot 90,8 % van het niveau van 2000 (EU: 94 %).

¹¹ Mededeling van de Commissie: *Onze levensverzekering, ons natuurlijk kapitaal: Een Ubiodiversiteitsstrategie voor 2020* ((COM(2011) 244).

III streeft naar behoud en versterking van biodiversiteit via diverse maatregelen, in het bijzonder agromilieuklimaatmaatregelen i.f.v. soortenbescherming en onderhoud van KLE's, inrichting van en nulbemesting in Natura2000-gebieden, (her)bebossing en ecologische bosfunctie en investeringssteun voor niet-productieve investeringen (vnl. aanleg van KLE's). Daarnaast kunnen alle maatregelen die gericht zijn op de reductie van landbouwemissies naar lucht en water (vnl. investeringssteun) onrechtstreeks bijdragen aan een verbetering van de biodiversiteit.

7.2 EU2020 en Vlaams Hervormingsprogramma

De EU2020-strategie moet de Europese economie helpen de crisis te boven te komen op basis van deze drie prioriteiten:

- *Slimme groei*: de EU wil een economie die gebaseerd is op kennis en innovatie.
- *Duurzame groei*: de EU wil een economie die weinig CO2 produceert en die zuinig omspringt met de beschikbare natuurlijke hulpbronnen.
- *Groei voor iedereen*: de EU wil een economie met veel werkgelegenheid en gelijke kansen voor iedereen.

Om die drie prioriteiten te bereiken, stelt de Europese Unie zichzelf vijf doelstellingen die ze wil bereiken in 2020:

1. *Werk*: 75% van de bevolking tussen 20 en 64 jaar moet werk hebben.
2. *Innovatie*: 3% van het BBP moet geïnvesteerd worden in Onderzoek & Ontwikkeling (O&O).
3. *Klimaat en energie*: 20/20/20-doelstelling
  - a. 20% minder energieverbruik
  - b. 20% energie uit hernieuwbare energiebronnen
  - c. 20 % minder uitstoot broeikasgassen
4. *Onderwijs*:
  - a. percentage vroegtijdige schoolverlaters moet lager zijn dan 10%.
  - b. 40% van 30-34-jarigen moet een hogeronderwijsdiploma hebben.
5. *Armoede*: het aantal mensen voor wie armoede of sociale uitsluiting dreigt, moet met 20 miljoen dalen.

Vlaanderen heeft voor elk van de 5 Europa 2020-doelstellingen eigen streefdoelen vastgelegd.

Tabel 2: Stand van zaken m.b.t. de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen

		2008	2009	2010	2011	2012	t.o.v. (referentiejaar)	streefdoel 2020	
								norm	afstand
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)		2,06	2,12	2,29	2,40		+0,28 ppt. ↑ (2009)	3	0,60 ppt
Vroegtijdige schoolverlaters (%)		8,6	8,6	9,6	9,6		+1 ppt. ↑ (2008)	5,2	4,4 ppt.
30-34 jarigen met diploma HO (%)		43,6	43,1	45	42,3		-1,3 ppt. ↓ (2008)	47,8	5,5 ppt.
Werkzaamheidsgraad totale bevolking (%)		72,3	71,5	72,1	71,8	71,7*	-0,4 ppt. ↓ (2010)	ruim 76	4,3 ppt.
Broeikasgassen niet-ETS volgens ETS scope 13-20 (kton)		46.069	45.473	47.563	42.825		-4,8% ↓ (2005)	Verdeling tussen gewesten noodzakelijk 39.689**	
Bruto binnenlands energiegebruik (PJ)		1618	1536	1677	1582			***	
Hernieuwbare energie in finaal energieverbruik (%)		2,2	3,0	3,5	3,8			Verdeling tussen gewesten noodzakelijk ****	
Samengesteld indicator (% personen in armoede of sociale uitsluiting)		15,2	14,6	14,8	15		-0,2 ppt ↓ (2008)	10,5% (=-30% personen t.o.v. 2008)	4,5 ppt.
% kinderen met een gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers		9,9	9,8	11	10,4		+0,5 ppt. ↑ (2008)	5,5% (=50% kinderen t.o.v. 2008)	4,9 ppt

* Is een gemiddelde van kwartaal 4/2011 t.e.m. kwartaal 3/2012

** indicatieve niet-ETS doelstelling (bron: ontwerp Vlaams Mitigatieplan 2013-2020)

*** De VR gaat voor minstens 9 % energiebesparing in 2016, op basis van het gemiddeld finaal energieverbruik (2001-2005) conform de doelstelling van de richtlijn energie-efficiëntie

**** Vlaanderen stelde wat het aandeel bruto groene stroom in de certificatieplichtige elektriciteitsleveringen een doelstelling van 20,5% tegen 2020 voorop. Dit komt overeen met 11% van het elektriciteitsverbruik. De totale, doelstelling wordt berekend op het finaal energiegebruik (incl. transport en warmte).

Bron: Vlaams Hervormingsprogramma 2013

PDPOIII zal bijdragen aan de klimaat- en energiedoelstellingen. Echter, het feit dat de EC oplegt dat energie die geproduceerd wordt via installaties met investeringssteun (art. 18), enkel op het eigen bedrijf gebruikt mag worden, lijkt op het eerste zicht weinig coherent met de Europese richtlijn Hernieuwbare energie (België moet in 2020 13% van de totale energieproductie uit hernieuwbare bronnen halen incl. WKK; voor Vlaanderen is dit anno 2011 3,8% tegenover 5,6% voor heel België (bron: MIRA-T website¹²)).

De evaluator beaamt echter dat oversubsidiëring vermeden moet worden. De steun voor overgedimensioneerde energieproducerende installaties in PDPOII, waarbij landbouwers

¹² <http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/MIRA-T/sectoren/energiesector/energiegebruik-in-vlaanderen/hernieuwbare-energie-groene-stroom-groene-warmte--amp-koelingen-biobrandstoffen/>

voornamelijk of uitsluitend energieproducenten zouden worden, is een voorbeeld van oversubsidiëring. Bedrijven die investeren in WKK's of vergisters die meer energie produceren dan nodig voor het bedrijf, halen (gesubsidieerde) inkomsten uit deze energieproductie. Nochtans is voor veel landbouwers de VLIF-steun een belangrijke steun om de zware basisinvestering te realiseren. Voor WKK's kunnen we er echter ook van uitgaan dat er een verzadiging is van de markt: de meeste glastuinbouwbedrijven hebben reeds een WKK. Niettemin dringt een grondige herziening van alle mogelijke steun voor hernieuwbare energie zich op zodat de verschillende steunmechanismen optimaal op elkaar worden afgestemd.

PDPOIII zal ook bijdragen aan de innovatiedoelstelling. De maatregelen opleiding, bedrijfsadvies, demoprojecten, EIP en projectsteun voor innovatie zijn gericht op het ondersteunen van ondernemerschap en innovatie in de landbouwsector, wat nodig is om de ontwikkelingen te kunnen blijven volgen. Het stimuleren van Europese Innovatie Partnerschappen is nieuw in deze programmaperiode en is specifiek gericht op de doorstroming van O&O-resultaten naar de landbouwpraktijk.

PDPOIII steunt ook de economische weerbaarheid van de landbouwsector. Verschillende maatregelen, zoals vestigingssteun, investeringssteun, risicobeheer, producentenverenigingen, maar ook bedrijfsadvies, opleidingen, demoprojecten, EIP zorgen ervoor dat landbouwbedrijven de ontwikkelen kunnen blijven volgen en kunnen voldoen aan steeds strengere eisen. PDPOIII is niet specifiek gericht op tewerkstelling, maar vermijdt de teloorgang van jobs in de Vlaamse landbouwsector en in alle sectoren die er stroomopwaarts (leveranciers) of stroomafwaarts (vb voedingssector) aan gerelateerd zijn. Vergeleken met andere industriële sectoren, heeft de voedingssector een zeer groot aandeel in de tewerkstelling in Vlaanderen.

7.3 Pijler 1 van GLB 2014-2020

Na bijna 2 jaar discussie, werd er op 26 juni 2013 een politiek akkoord gevonden over de hervorming van het GLB. In het najaar komt er dan de formele goedkeuring door het Europese Parlement en de Raad. Het heikele punt in deze discussies betrof voornamelijk de rechtstreekse inkomenssteun en de vergroening uit Pijler 1. Door de zeer late goedkeuring zal Pijler 1 pas ingang vinden in 2015. De grote knopen van het GLB zijn dan wel al doorgehakt, maar de modaliteiten staan nog niet op punt. (Een gedeelte van) het plattelandsontwikkelingsluik, Pijler 2, zal wel starten in 2014. Nochtans zijn er een aantal zaken uit Pijler 1 die inspelen op Pijler 2.

De vergroeningsvoorwaarden uit Pijler 1 bestaan uit drie luiken: behoud van permanent grasland, gewasdiversificatie en 5% van het areaal van een bedrijf groter dan 15 hectare moet ecologisch focusgebied worden. Dit ecologisch focusgebied kan bestaan uit akkerranden, heggen- of bomenrijen, braakland, landschapselementen of bufferstroken. Wanneer landbouwers deze voorwaarden respecteren krijgen zij een vergroeningspremie bovenop de basis inkomenssteun.

Om benadeling te voorkomen van diegenen die reeds op een milieu duurzame manier werken, voorziet het akkoord een "vergroening gelijkwaardigheidsstelsel" waarbij er van uitgegaan wordt dat de toepassing van deze al bestaande milieuvriendelijke praktijken de vergroeningsvoorwaarden vervullen. Zo zullen biologische producenten geen aanvullende eisen hebben. Maar dus ook bepaalde agromilieuklimaatmaatregelen kunnen aanzien worden als gelijkwaardig voor de vergroeningseisen. Hiervoor zal de nieuwe verordening een lijst bevatten van agromilieuklimaatmaatregelen die meetellen als ecologisch focusgebied. Om "dubbele financiering" van dergelijke maatregelen te voorkomen, moeten lidstaten dan wel rekening houden met de fundamentele vergroeningseisen bij het uitschrijven van de agromilieuklimaatmaatregelen. De premie van zulke maatregelen in Pijler 2 zal dan verminderd moeten worden zodat er geen dubbelfinanciering is met Pijler 1.

Voor de administratie is het niet evident hier al rekening mee te houden aangezien de exacte modaliteiten en de lijst met maatregelen nog niet gekend is. Het is aan te bevelen hier toch al zoveel mogelijk rekening mee te houden.

Met de afschaffing van de melkquota in 2015 en de suikerquota in 2017 moet erover gewaakt worden dat maatregelen geen rekening meer houden met voorwaarden hieromtrent. Bij het bouwen van een nieuwe melkveestal met VLIF-steun werd vroeger bij de voorwaarden opgenomen dat deze evenredig moest zijn met de capaciteit van het melkquotum.

Qua coherentie is het, hoewel historisch zo gegroeid, vreemd dat niet alle producentenorganisaties in Pijler 2 worden opgenomen. De bestaande ondersteunde producentenorganisaties uit de gemeenschappelijke marktverordeningen (GMO fruit & groenten) blijven onder Pijler 1.

Ook het risicobeheer dat vanuit GMO fruit & groenten wordt aangeboden (aan de telers aangesloten bij een producentenorganisatie) blijft onder Pijler 1. De andere sectoren en de telers van groenten en fruit die niet aangesloten zijn bij een producentenorganisatie kunnen in PDPOIII gebruik maken van de maatregel risicobeheer.

Het nieuwe GLB wil heel sterk inzetten op jonge landbouwers in beide pijlers. De verplichte bijkomende inkomenssteun voor jonge landbouwers in pijler 1 en de maatregelen in pijler 2 gericht op jonge landbouwers (vestigingssteun en bedrijfsadvies voor jonge starters) zijn duidelijk coherent en versterken elkaar.

7.4 Vlaams beleid

7.4.1 Algemeen Vlaams beleid

PDPOIII is in lijn met het **Regeerakkoord 2009-2014**¹³.

In hoofdstuk 10 “een levendige landbouw- en visserijsector” stelt de regering:

1. “We werken actief mee aan een duurzame hervorming van het Europese landbouwbeleid na 2013, waarbij voldoende middelen worden voorzien om de kwaliteit, een veilige gezonde, milieuvriendelijke en betaalbare voedselproductie en een leefbaar platteland te garanderen. In functie daarvan blijven we de cross compliance ondersteunen en evolueren we mee met het Europese beleid.”
2. “Het Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) is de basis voor een duurzaam landbouwbeleid in Vlaanderen. De volgende herzieningen van het PDPO zullen aangewend worden om het duurzaam karakter van de Vlaamse landbouw verder te versterken via investeringen, beheersovereenkomsten, de diversificatie van landbouwbedrijven (zorgboerderijen, hoevetoerisme, hoeveproducten ...) en specifieke plattelandsmaatregelen.”

PDPO III is in lijn met het **Pact 2020**¹⁴.

Centraal in het Pact staat structurele verandering, betrokkenheid van het middenveld en doelgroepen bij strategische planning, versterking van visievorming en samenhang in strategieontwikkeling en strategische beleidsvoering (binnen beleidsdomeinen en tussen beleidsvelden) en geïntegreerd beleid. Pact 2020 is een toekomstpact voor Vlaanderen dat de gezamenlijke langetermijnvisie en –strategie van de Vlaamse Regering, de sociale partners en het brede maatschappelijk middenveld weerspiegelt en daardoor veel draagkracht en daadkracht bevat.

Wat betreft landbouw, vermeldt doelstelling 5 “ondernemerschap”:

- In 2020 heeft Vlaanderen een performante landbouw die de vergelijking kan doorstaan met de Europese landbouweconomische topregio's.

---

¹³ De Vlaamse Regering 2009-2014. Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving. <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/de-vlaamse-regering-2009-2014-een-daadkrachtig-vlaanderen-in-beslissende-tijden-voor-een-vernieuwende-duurzame-en-warme>

¹⁴ Pact 2020: een nieuw toekomstpact voor Vlaanderen. 20 doelstellingen. <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/pact-2020-een-nieuw-toekomstpact-voor-vlaanderen-20-doelstellingen>

- Tegen 2020 zal in Vlaanderen het landbouwareaal uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen juridisch verankerd zijn met het oog op rechtszekerheid inzake exploitatie.

Daarnaast stelt het PACT 2020 volgende doelstellingen die onder meer op landbouw en platteland van toepassing zijn:

- Een verdere ontkoppeling van economische groei en het geheel van emissies en afvalproductie is in 2020 gerealiseerd door een gestaag stijgende materiaal- en energie-efficiëntie in de verschillende maatschappelijk sectoren;
- Voor water- en luchtkwaliteit, bodembescherming en geluidshinder scoort Vlaanderen in 2020 even goed als Europese economische topregio's;
- Het beleid in 2020 focust binnen een Europese context op belangrijke uitdagingen en risico's. Zo moeten de gekozen maatregelen leiden tot een verdergaande verlaging van de broeikasemissies conform de voor Vlaanderen vastgestelde doelstellingen in het kader van de Europese klimaatwetgeving [...];
- De meeste Vlaamse waterlopen hebben een goede ecologische toestand bereikt zodat het effectief mogelijk is dat ten laatste in 2021 voldaan is aan de kwaliteitsvereisten van de Kaderrichtlijn Water;
- Inzake biodiversiteit kan Vlaanderen in 2020 de vergelijking met Europese economische topregio's aan;
- Zowel de beboste oppervlakte als kwaliteit ervan nemen aanzienlijk toe [...].

PDPOIII is in lijn met de **Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling**¹⁵.

In de VSDO stelt de Vlaamse Regering:

“Het duurzame karakter van het Vlaamse platteland kan door het bijsturen van het PDPO [conform de *midterm evaluatie van PDPOII (nvdr)*] versterkt worden via landbouwinvesteringen, beheersovereenkomsten, diversificatie van landbouwbedrijven en specifieke plattelandsmaatregelen. In overleg met alle betrokken partners zal een voorstel voor een evenwichtig en sterk Vlaams programma opgemaakt worden dat oplossingen aanreikt voor de noden van het Vlaamse platteland en zijn landbouw. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de bestaande langetermijnvisies.”

7.4.2 Specifiek Vlaams beleid omtrent landbouw, platteland, milieu en ruimte

---

We beoordelen vervolgens de coherentie van PDPOIII met ander specifiek Vlaams beleid rond landbouw, platteland, milieu en ruimte. Tabel 3 geeft een overzicht.

Wat het Vlaamse **landbouw**beleid betreft is PDPOIII coherent met het strategisch Plan Biologische Landbouw 2013-2017, het Actieplan voor jonge landbouwers (2006), het Actieplan Varkenshouderij (2011), het Strategisch Plan Korte Keten (2011) en het Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen (2012).

In juni 2013 werd het Vlaams **Plattelandsbeleidsplan** 2013-2015 goedgekeurd door de Vlaamse Regering. PDPOIII is coherent met dit actieprogramma, maar de verwijzingen naar PDPOIII in het document zijn echter zeer beperkt (zoals ook werd gesteld in het advies van de SALV). De evaluator beveelt aan om in dit actieprogramma de taakverdeling tussen de betrokken overheden en partners, de rol van PDPO en andere instrumenten en de bijhorende financiering te expliciteren. Op deze manier zouden ook hiaten in het plattelandsontwikkelingsbeleid zichtbaar worden en kunnen alle middelen zo efficiënt mogelijk ingezet worden.

---

¹⁵ Samen grenzen ver-leggen. Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling. <http://do.vlaanderen.be/beleid/vlaams-beleid/vlaamse-strategie-duurzame-ontwikkeling>

Gelet op de belangrijke milieupact van de landbouwsector is het evident én wenselijk dat heel wat maatregelen in het PDPO III passen binnen één of meerdere plandoelstellingen van het **Milieubeleidsplan 2011-2015**, in het bijzonder de plandoelstellingen gericht op:

- luchtkwaliteit en reductie van broeikasgasemissies >> maatregelen uit Prioriteit 5
- oppervlakte-, grondwater- en bodemkwaliteit >> maatregelen uit Prioriteit 4
- biodiversiteit >> maatregelen uit Prioriteit 4

Wat de relatie met het Groenboek **Beleidsplan Ruimte** betreft, speelt het PDPO-programma vooral in op de thema's van de cluster "van een weerbarstige naar een veerkrachtige ruimte". De maatregelen i.f.v. de competitiviteit van de landbouw en de vitaliteit van het platteland sluiten aan bij thema "levenskrachtig platteland" van de cluster "verscheidenheid op mensenmaat".

Tabel 3 geeft een overzicht van de maatregelen in PDPOIII en hun relatie met respectievelijk het Milieubeleidsplan, het Beleidsplan Ruimte en de Vlaamse actieplannen specifiek omtrent landbouw.

Tabel 3: Relatie van de PDPO-maatregelen met het Milieubeleidsplan, het Beleidsplan Ruimte en de Vlaamse actieplannen specifiek omtrent landbouw

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Groenboek Beleidsplan Ruimte	Vlaamse actieplannen omtrent landbouw
Opleiding in de landbouw	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type opleiding	Maatregel draagt indirect bij aan bepaalde thema's	In verschillende Vlaamse landbouwstrategieën wordt het belang van opleiding en demonstratie benadrukt: -strategisch plan biologische landbouw 2013-2017 - Vlaams actieplan varkenshouderij 2011 -Actieplan alternatieve eiwitbronnen 2012
Demonstratieprojecten	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstelling, afhankelijk van type project	Maatregel draagt indirect bij aan bepaalde thema's	
Operationele groepen	Geen relatie met MINA4	Geen relatie met GBR	
Bedrijfsadviesdiensten	Maatregel draagt indirect bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type advies	Maatregel draagt indirect bij aan bepaalde thema's	
Vestigingssteun voor jonge landbouwers	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Actieplan jonge landbouwers 2006
Investeringssteun voor landbouwers – generiek	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Bijkomend is de gewestwaarborg (staatsteun) van het VLIF een belangrijke aanvullende stimulans voor investeringen.
Projectsteun voor innovatie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen, afhankelijk van type innovatie	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland + ev. andere thema's	Verschiedende actieplannen benadrukken belang van innovatie (biologisch, jonge landbouwers).
Investeringssteun agrovoedingsector i.f.v. kwaliteit, voedselveiligheid en traceerbaarheid	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Maatregel is in lijn met het Strategisch Plan Korte Keten

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Groenboek Beleidsplan Ruimte	Vlaamse actieplannen omtrent landbouw
Oprichting van producentengroeperingen	Geen relatie met MINA4	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Werd als doelstelling ook opgenomen in het Vlaams Actieplan voor de varkenshouderij
Risicobeheer in land- en tuinbouw	Geen relatie met MINA4	Geen relatie met GBR	Deze maatregel zal pas ingaan na regionalisering van het rampenfonds.
Investeringssteun – niet-productieve investeringen i.f.v. landschap en ecologie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	
Bebossing en herbebossing van landbouwgrond	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit 	Maatregel draagt bij aan thema: Spons voor klimaatverandering Groen-blauwe dooradering garanderen	
Ecologische bosfunctie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	
Inrichting Natura2000-gebieden Agromilieuklimaatmaatregelen nulbemesting in Natura2000-gebied	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	
Introductie van boslandbouwsystemen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit 	Maatregel draagt bij aan thema: Spons voor klimaatverandering Groen-blauwe dooradering garanderen	

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Groenboek Beleidsplan Ruimte	Vlaamse actieplannen omtrent landbouw
Agromilieuklimaatmaatregelen i.f.v. soortenbescherming	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blaauwe dooradering garanderen	
Agromilieuklimaatmaatregelen i.f.v. erosiebestrijding en buffering van waterlopen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem • 7b erosiebestrijding 	Maatregel draagt bij aan thema: Schokken opvangen	
Agromilieuklimaatmaatregelen: onderhoud KLE	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blaauwe dooradering garanderen	
Agromilieuklimaatmaatregelen i.f.v. fosfaatuitmijning	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blaauwe dooradering garanderen	
Agromilieuklimaatmaatregelen i.f.v. gebiedsgerichte verbetering van de waterkwaliteit	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blaauwe dooradering garanderen	

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Groenboek Beleidsplan Ruimte	Vlaamse actieplannen omtrent landbouw
Mechanische onkruidbestrijding	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	
Verwarring van insecten in de fruitteelt	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	
Biologische landbouw – ha-premie	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 5c vermindering nutriëntendruk op de bodem 	Maatregel draagt bij aan thema: Groen-blauwe dooradering garanderen	Actieplan biologische landbouw
Genetische diversiteit (lokale dierenrassen)	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2a behoud, herstel en versterking biodiversiteit 	Geen relatie met GBR	
Investeringssteun i.f.v. efficiënt gebruik van hulpbronnen	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 1a vermindering gezondheidsimpact t.g.v. luchtverontreiniging • 1b vermindering van milieuhinder (m.b.t. geurhinder van stallen) • 3a verbetering luchtkwaliteit • 4a/c verbetering oppervlaktewater-kwaliteit • 4b/c verbetering grondwaterkwaliteit • 5a vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht • 5b vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar het water • 6a verhoging eco-efficiëntie • 6b vermindering gebruik primaire grondstoffen • 6c vermindering energieconsumptie 	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland Schokken opvangen Spons voor klimaatverandering Ruimte bieden voor energietransitie	

Doelstelling / maatregel	Relatie met Milieubeleidsplan 2011-2015	Relatie met Groenboek Beleidsplan Ruimte	Vlaamse actieplannen omtrent landbouw
Teelt van vlinderbloemigen als eiwitbron	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 3a verbetering luchtkwaliteit • 5a vermindering emissies van verontreinigende stoffen naar de lucht 	Maatregel draagt bij aan thema: Spons voor klimaatverandering	Deze maatregel is in lijn met het Actieplan voor Alternatieve Eiwitbronnen
Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit op het platteland	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden 	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Subacties van deze maatregel zijn in lijn met het Strategisch Plan Korte Keten.
LEADER	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden 	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	Subacties van deze maatregel zijn in lijn met het Strategisch Plan Korte Keten.
Plattelandsontwikkeling door samenwerking (stad – platteland samenwerking rond voedsel of energie)	Maatregel draagt bij aan plandoelstellingen: <ul style="list-style-type: none"> • 2b verhoging beleving en toegankelijkheid natuur- en bosgebieden 	Maatregel draagt bij aan thema: Levenskrachtig platteland	In lijn met Strategisch Plan Korte Keten

8 METEN VAN VOORTGANG EN PERFORMANTIE

In dit hoofdstuk beoordelen we achtereenvolgens de contextindicatoren (en impactindicatoren), de outputindicatoren, en de target- en resultaatsindicatoren.

8.1 Context- en impactindicatoren

De waarden van de contextindicatoren werden grotendeels ingevuld door de EC op basis van cijfers uit EUROSTAT. Voor sommige indicatoren was geen Vlaams cijfer voor handen. Voor deze gevallen suggereerde de programmamaker een bron/berekeningswijze en bijhorende waarde. De evaluator beoordeelt deze suggestie. Voor blanco cellen stelt de evaluator zelf nieuwe bronnen/berekeningswijzen en bijhorende waarden voor Socio-economische en rurale situatie

Er is geen waarde ingevuld voor 2 rurale indicatoren. Voor een derde is geen specifiek cijfer beschikbaar voor ruraal Vlaanderen.

Nr	Indicator naam	Voorstel berekeningswijze	Voorstel databron	Waarde (jaartal)
5	Rurale tewerkstellingsgraad 15-64j	% van inwoners op beroepsactieve leeftijd (18-64j) van het platteland dat werkzaam is als loontrekkende, zelfstandige of helper. Afbakening plattelandsgemeenten gebaseerd op de indeling van het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen waarbij de gemeenten die in het buitengebied liggen werden opgesplitst naar plattelandsgemeenten en overgangsgemeenten.	RSZ, Vlaamse arbeidsrekening Steunpunt WSE/Departement WSE, bewerking SVR (uit VRIND2013) http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/algemeen/bijlagen/vrind2013/2013-10-14-vrind2013-4-stedengewest.pdf	73% (2011)
7	Rurale werkloosheidsgraad 15-74	% van inwoners op beroepsactieve leeftijd (18-64j) van het platteland dat werkloos is. Afbakening platteland: zie hierboven		4,4% (2011)
	Rurale werkloosheidsgraad jongeren (15-24)	Geen specifiek cijfer voor ruraal Vlaanderen, wel werkloosheidsgraad jongeren (15-24j) in Vlaanderen: 12,8% (2012) EUROSTAT (ingevuld in excel-file contextindicatoren)		
9	Rurale armoedegrade Vlaanderen	Neem rurale Belgische armoedegrade als benadering	Eurostat	2011

8.1.1 Landbouw/sectoriële analyse

De ingevulde indicatorwaarden en bijhorende bronnen/berekeningswijzen werden beoordeeld. Voor sommige waarden stelt de evaluator een verbetersuggestie voor. Voor de niet ingevulde indicatoren stelt hij een berekeningswijze en/of databron en een waarde voor het meest recente jaar voor.

Nr.	Indicator naam	Voorstel berekeningswijze	Voorstel databron	Waarde (jaartal)
15	Arbeidsproductiviteit in bosbouw	De evaluator twijfelt of deze indicator zinvol is voor Vlaanderen aangezien de economische functie van Vlaamse bossen eerder een secundaire plaats inneemt na een recreatieve, ecologische en bosbehoud-functie. Bovendien zijn er ook geen economische data voorhanden.		
19	Areaal bio-landbouw – Gecertificeerd	Deze waarde is correcter en actueler dan de waarde opgegeven door EC	Jaarlijkse AMS-studie "Biologische landbouw in 20XX"	3.209 ha (2011)
	Areaal bio-landbouw – In omschakeling	Deze waarde is correcter en actueler dan de waarde opgegeven door EC	Jaarlijkse AMS-studie "Biologische landbouw in 20XX"	1.354 ha (2011)
	Areaal bio-landbouw – % van LB areaal		Jaarlijkse AMS-studie "Biologische landbouw in 20XX"	0,7% (2011)
25	Landbouw factor inkomen (EUR/VAK)	Dit kan berekend worden via data uit LMN. Indicator 26 + betaalde lonen+ betaalde interesten + betaalde rentes	LMN	(2010)
	Optie 2	(SE420 + SE365)/SE010	FADN*	30.003 EUR/VAK (2009) 41.567 EUR/VAK (2010)
	Landbouw factor inkomen (index 2005=100%)		LMN	(2010)
	Optie 2	(SE420 + SE365) van 2010 delen door (SE420 + SE365) van 2005	FADN*	97% (2009) 134% (2010)
26	Ondernemersinkomen (EUR/VAK)	Familiale arbeidsinkomen berekend door AMS in landbouwrapport	LMN	26.000 EUR/VAK (2010, ruwe schatting opbv LARA)
	Optie 2	SE 430	FADN*	25.821 EUR/VAK (2009) 40.207 EUR/VAK (2010)
	Ondernemersinkomen als % vergelijkbaar inkomen	Familiale arbeidsinkomen berekend door AMS in landbouwrapport/ Gemiddeld bruto jaarloon werknemers Vlaanderen	LMN FOD Economie	70% Met vergelijkbaar inkomen 36.648 EUR/AWU (2010)
	Optie 2	SE430 / Gemiddeld bruto jaarloon werknemers Vlaanderen	FADN* FOD Economie	72% Met vergelijkbaar inkomen 35.724 EUR/AWU (2009) 110% Met vergelijkbaar inkomen 36.648 EUR/AWU (2010)

28	Bruto-investeringen in vaste activa (milj EUR)	Inschatting op basis van FADN steekproef SE 516=GFCF SE516 * SYS02 (#nr of represented farms (	FADN*	1.017,56 miljoen EUR (2010) 1.026,70 miljoen EUR (2009)
	bruto-investeringen in vaste activa (als % van BrTW uit landbouw)	Inschatting op basis van FADN steekproef op bedrijfsniveau SE516 / (SE131-SE275)	FADN* Ter vergelijking Eurostat voor België	46% (2010) 60% (2009) 50% (2010) 60% (2009)
29	Bosoppervlakte (ha)		Boswijzer van Vlaanderen**	177.424 ha (2010)
	Bosoppervlakte (% van tot opp)	Opp Vlaanderen = 1.336.000 ha		13% (2010)

* http://ec.europa.eu/agriculture/rca/database/database_en.cfm

** http://www.natuurenbos.be/nl-BE/Natuurbeleid/Bos/Bos_cijfers/Boswijzer.aspx

De contextindicatoren “landbouwondernemersinkomen”, “landbouw factor inkomen” en “totale factorproductiviteit” komen ook voor op de lijst van impactindicatoren. Er zijn echter 3 bijkomende impactindicatoren (uit Pijler 1):

- EU commodity price variability
- Consumer price evolution of food products
- Agricultural trade balance

Deze worden wellicht allen door de EC aangeleverd.

Nr.	Indicatornaam	Voorstel berekeningswijze	Voorstel databron	Waarde (jaartal)
4	grondstoffenprijzen	Wordt door Europa aangeleverd en dient niet op MS niveau weergegeven te worden		
5	Consumptieprijzen indexcijfer (2005=100%)	Zoals aangegeven in de Impact Indicatoren-fiches http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/data/database	Eurostat	118% (2012)
	Consumptieprijzen jaarlijkse gemiddelde variatie (%)	Zoals aangegeven in de Impact Indicatoren-fiches http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/data/database	Eurostat	2,6% (2012)
6	Landbouw handelsbalans	Onduidelijk of dit enkel op niveau van Europa dient te gebeuren AMS berekent dit voor Vlaanderen in LARA	AMS	3,1 miljard euro (2011)

8.1.2 Milieu/klimaat

Voor 2 indicatoren die in het draft tabel met contextindicatoren opengelaten waren, stelt het evaluatieteam volgende berekeningswijze, databron en waarde voor:

Indicatornaam	Voorstel berekeningswijze	Voorstel databron	Waarde (jaartal)
Areas with natural constraints	Landbouwooppervlakte in Kwetsbaar Gebied Natuur (KGN) ¹⁶	GIS-databank landbouwpercelen VLM	31.009 ha (4,4%) (2009)
Protected forest	Conform definitie Europa	ANB	Cat.1.1: 800 ha Cat 1.2: 6400 ha Cat 1.3: 5800 ha Cat. 2: 14.000 ha

Daarnaast werden volgende ingevulde indicatorwaarden als volgt gewijzigd:

- Oppervlakte HNPF: cijfer van 2007 (Danckaert et al.) geactualiseerd tot 2009 o.b.v. Mid Term evaluatie PDPO II >> nieuwe waarde: 21,3%
- Waterverbruik: cijfer uit milieuraapport VMM gebruikt. Dit is een meer betrouwbare bron dan LARA

De indicator “gemiddeld bodemverlies/ha/jaar” is weinig zinvol gezien hij geen idee geeft van de absolute waarde. In de Mid term evaluatie van PDPOII werd 2,5 ton/ha/jaar berekend als gemiddelde theoretisch bodemverlies op de totale landbouwooppervlakte in Vlaanderen. Dit cijfer is echter berekend op basis van standaard waarden: indien deze waarden gelijk blijven zal het berekende gemiddelde bodemverlies/ha/jaar ook gelijk blijven. Dit cijfer zegt dus weinig. Daarom suggereert de evaluator om 3 subindicatoren toe te voegen (o.b.v. Mid Term evaluatie PDPO II; waarde voor 2009 o.b.v. erosieklassen per landbouwperceel volgens landbouwpercelenkaart ALV en gemiddeld bodemverlies per erosieklasse):

- Totaal theoretisch bodemverlies op landbouwpercelen: 1.769.000 ton/j
- Oppervlakte erosiegevoelige landbouwpercelen: 138.270 ha
- % erosiegevoelige percelen in totale landbouwoopp.: 19,6%

8.2 Outputindicatoren

De evaluator gaf in het tussentijds rapport het advies om bij elke streefwaarde een berekeningswijze op te geven. Dit verhoogt de transparantie en geeft een verantwoording voor de opgegeven waarde (waar men later, bij het eventueel niet behalen van de streefwaarde, op kan terugvallen). De evaluator beoordeelt de (berekeningswijze van de) streefwaarden (*zich baserend op maatregelen versie 19/9 – na de budgetwijziging*) en geeft indien nodig verbeteringsuggesties. De opgegeven streefwaarden zijn telkens gebaseerd op de PDPOIII-contracten, dus exclusief de lasten uit het verleden.

De evaluator gaat na of de maatregel opgevolgd kan worden met de EC output- en resultaatindicatoren en stelt waar nodig bijkomende (programmaspecifieke) indicatoren voor.

¹⁶ Tot de KGN behoren alle gebieden die een of andere vorm van natuurbescherming genieten: vogelrichtlijngebieden, habitatrichtlijngebieden, gebieden behorend tot de gewenste natuurlijke structuur (GEN), van nature over-stroombare gebieden (NOG) en/of gebieden met bestemming natuur volgens een bestemmingsplan.

8.2.1 Investeringssteun

Investerings Focusgebied 2A

Geplande output 2014-2020		
Investerings in materiële activa	Aantal bedrijven dat steun verkrijgt voor investeringen in landbouwbedrijven	[8.000]
	Totaal investeringsvolume in euro	[530 miljoen euro]
	Totale overheidsuitgave in euro	[160 miljoen euro]

Er wordt verondersteld dat alle Vlaamse professionele bedrijven minstens één investering zullen uitvoeren in de periode 2014-2020. Dit is gezien de ervaring uit vorige programmeerperiodes een realistische aanname. Het totale budget voor investeringssteun zal lager zijn doordat er een bijkomende criterium is dat een investering 'duurzaam' dient te zijn.

Investerings Focusgebied 5B

Geplande output 2014-2020		
Investerings in materiële activa	Aantal bedrijven dat steun verkrijgt voor investeringen gericht op het bevorderen van efficiënter energiegebruik in landbouwsector	[3500]
	Totale investeringen in euro (overheid en privaat)	[130 miljoen euro]
	Totale overheidsuitgave in euro	[40 miljoen euro]

De investeringen die inspelen op focusgebied 5B zijn moeilijk in te schatten. Verwacht dat meer bedrijven zullen investeren in energiebesparende investeringen door toenemende eisen en regelgeving. Gemiddeld waren er tussen 2007-2009 113 investeringen (geen unieke bedrijven) per jaar die onder deze maatregel zouden vallen met een gemiddelde steun van 15.342 EUR. 3500 bedrijven met dan een gemiddeld steunbedrag van 11.428 EUR lijken eerder een overschatting. Het gemiddeld investeringsbedrag is dan weer lager dan het gemiddelde uit vorige jaren.

Investerings Focusgebied 5D

Geplande output 2014-2020		
Investerings in materiële activa	Aantal bedrijven dat steun verkrijgt voor investeringen gericht op het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door landbouw en het verbeteren van de luchtkwaliteit (fijn stof, geurhinder)	[3000]
	Percentage grootvee-eenheden dat betrokken is bij de investering gericht op het verminderen uitstoot van broeikasgassen en ammonium bij houden van de veestapel ten opzichte van totaal aantal GVE in Vlaanderen	[streefwaarde]

	Totale investeringen in euro (overheid en privaat)	[270 miljoen euro (specifieke investeringen, als onderdeel van project)]
	Totale overheidsuitgave in euro	[80 miljoen euro]

De investeringen die inspelen op focusgebied 5D zijn moeilijk in te schatten. Gemiddeld werden van 2007 tot 2009 265 investeringen per jaar uitgevoerd die binnen deze categorie kunnen vallen met een gemiddeld investeringsvolume van 46.000 euro. Hoewel men verwacht dat meer bedrijven zullen investeren in CO2-reducerende investeringen door toenemende eisen en regelgeving, lijkt 3000 bedrijven een overschatting.

Doordat ook de aard van de investeringssteun verandert (enkel de relevante onderdelen van bedrijfsgebouwen (bv isolatie, meerkost van stal, de luchtwasser, kasomhulling, ...) worden gesubsidieerd), is het investeringsvolume moeilijker in te schatten. Een lager gemiddeld investeringsvolume (27.000 euro), zoals aangegeven door de programmamaker, lijkt realistischer.

De streefwaarde van het percentage grootvee-eenheden ten opzichte van totale GVE in Vlaanderen in 5D werd niet berekend door de programmamaker. De evaluator raadt aan dit af te leiden uit de VLIF-fiches van gelijkaardige investeringen uit de voorgaande periode waar geregistreerd werd over hoeveel dierplaatsen de investering gaat.

Niet productieve investeringen

Geplande output 2014-2020	
Aantal projecten dat steun verkrijgt voor niet-productieve investeringen	2.250
Totale overheidsuitgave in euro	3.600.000 euro

De *aanleg* van KLE's, die in PDPO II onder de agromilieuklimaatmaatregelen van VLM viel, is overgeheveld naar de nieuwe VLIF-maatregel "niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf".

Voor de inschatting van het nagestreefde aantal projecten werd rekening gehouden met het aantal VLM-beheersovereenkomsten voor KLE's in PDPOII. Hierbij waren nochtans ook dossiers voor onderhoud van KLE's opgenomen. De evaluator adviseert om enkel de dossiers voor aanleg in rekening te brengen voor de berekening van de streefwaarde.

Bovendien wordt er nu een minimum investeringsbedrag opgelegd van 2000 euro, waardoor de maatregel allicht eerder aantrekkelijk zal zijn voor groepen van landbouwers. Voor individuele landbouwers is dit minimumbedrag immers relatief hoog. Ook dit element leidt tot een daling van het aantal projecten.

De totale overheidsuitgave werd berekend op basis van een subsidiepercentage van 80% en minimum investeringsbedrag van 2000 euro. Het lijkt weinig realistisch dat alle investeringsdossiers net voor dat minimum bedrag van 2000 euro zullen investeren. Het uiteindelijke investeringsbedrag zal meestal iets hoger zijn. Maar rekening houdend met een lager aantal dossiers zullen de totale overheidsuitgaven allicht lager uitvallen.

Investeringssteun agro-voedingsindustrie

[Outputindicator] 3A [Indien de volledige maatregel onder eenzelfde focusgebied]	[streefwaarde]
---	----------------

<i>geprogrammeerd wordt]</i>		
[Outputindicator] Aantal ondersteunde projecten	[Actie / sub-maatregel 1]	75

De berekeningswijze ontbreekt. De maatregel wijzigt ten opzichte van de bestaande maatregel in PDPOII doordat ook andere subsidiekanalen mogelijk werden voor de agrovoedingsindustrie. Zo zijn de ecologiepremie en de strategische investeringssteun van het Agentschap ondernemen ook mogelijk voor deze bedrijven. Daarom wordt in deze programmaperiode investeringssteun voor de verwerking en afzet van landbouwproducten als aanvullend beleid op deze maatregelen gezien. Vandaar ook dat het aantal ondersteunde projecten drastisch daalt tot 75 (in PDPOII werden in 2008 54 en in 2008 63 projecten goedgekeurd).

Projectsteun voor innovaties in de landbouw

Geplande output 2014-2020		
[Outputindicator] <i>[Indien de volledige maatregel onder eenzelfde focusgebied geprogrammeerd wordt]</i>		[streefwaarde]
[Outputindicator] Aantal ondersteunde projecten	Innovaties in de landbouw	125
	Innovaties in de agrovoedingsindustrie	75

De berekeningswijze ontbreekt. Dit is een nieuwe maatregel en is dan ook heel moeilijk in te schatten.

8.2.2 Vestigingssteun

Geplande output 2014-2020	
Aantal bedrijven dat opstartsteun krijgt	980 (140 per jaar)
Totale investeringskost (publiek + privaat)	180 miljoen euro (gemidd. 185.000 euro/dossier)
Totale publieke uitgaven	36,3 miljoen euro (gem. 37.000 €/dossier)

Voor deze maatregel gaf de programmamaker geen berekeningswijze van de indicatoren op.

De veronderstelling van 140 bedrijven per jaar is lager dan de gemiddeld 170 dossiers in 2008 en 2009 (MTE PDPOII). Zoals vermeld in de omgevingsanalyse waren de 126 ondersteunde starters in 2010 eerder uitzondering doordat sommige landbouwers anticiperen op de hogere overnamesteun in het nieuwe programma. Het gemiddelde steunbedrag per overname bedroeg in PDPOII 43.000 euro (bron: mid term evaluatie) wat hoger is dan het gemiddelde waarvan in de berekening van de totale publieke uitgaven wordt uitgegaan (37.000€). Volgens de evaluator is zowel 140 bedrijven als het gemiddeld steunbedrag een onderschatting.

8.2.3 Agromilieuklimaatmaatregelen

De VLM stelt zich volgende streefwaarden tot doel voor haar beheersovereenkomsten:

Maatregel	Streefwaarde	Maatregel	streefwaarde
ontwikkeling soortenrijk grasland	500 ha	aanleg faunastrook plus	1000 ha
instandhouding soortenrijk grasland	250 ha	faunastrook plus	750 ha
uitstel maaidatum	900 ha	bloemenstrook	1000 ha
uitstel beweidingsdatum	150 ha	onderhoud haag	15 ha
standweide	150 ha	onderhoud kaphaag	1,25 ha
kuikenweide	150 ha	onderhoud (struweel)heg	22,5 ha
faunavoedselgewas	600 ha	onderhoud houtkant	120 ha
erosiestrook	600 ha	onderhoud knotbomen	7 ha
plantaardige erosiedam	5000 m	omvormingsbeheer houtkanten	25 ha
strategisch gelegen grasland	200 ha	waterkwaliteit	23.000 ha
bufferstrook	250 ha	fosfaatuitmijning	600 ha
vluchtstrook	250 ha	nulbemesting akkerland	500 ha
aanleg faunastrook	550 ha	nulbemesting grasland	500 ha
faunastrook	750 ha		

De VLM baseerde zich daartoe op enkele algemene principes:

- Continue beleid (blijvende groei ifv resultaten PDPOII)
- Marktconforme vergoedingen (waardoor succes bepaalde acties waarschijnlijk toeneemt)
- Herziening beheergebieden (in functie van de best beschikbare gegevens)
- Expert judgement (o.a. ervaring bedrijfsplanners)
- BO water inschatting deelname 750 bedrijven met gemiddelde grote van 30 ha (op basis van de nieuwe gebieden)
- Meer gebiedsgericht en projectmatig (o.a. 3 maatregelen voor actiegebieden IHD, soortenbescherming...)
- Hogere participatie door inzet bedrijfsplanners

De evaluator ondersteunt deze principes, maar nuanceert:

- Voor alle BO's: de aftoetsing van de haalbaarheid van de streefwaarden van de BO's van de VLM op basis van het succes van de BO's van het voorgaand programma (cfr. mid-term evaluatie van PDPO II) is niet evident, omdat de meeste maatregelen(groepen) sterk gewijzigd zijn in het nieuwe programma.
- De streefwaarden van de BO's gericht op soortenbescherming (samen ca 7000 ha) lijken zeer hoog, afgaand op het beperkte succes van de BO's soortenbescherming onder PDPO II (<1000 ha halverwege het programma). Daar staat tegenover dat de grondige herziening van de BO's juist bedoeld is om de "drempelvrees" van de landbouwers gemakkelijker te overwinnen. Het (pro)actief stimuleren van de landbouwers (b.v. door bedrijfsplanners) zal noodzakelijk zijn om de gestelde streefwaarden te kunnen halen.

- De streefwaarden voor de BO's gericht op erosiebestrijding lijken daarentegen laag ingeschat in verhouding tot het succes van deze maatregel tijdens PDPO II.
- De streefwaarden voor de BO's gericht op KLE's lijken ambitieus maar toch haalbaar.
- De streefwaarde voor de BO waterkwaliteit ligt met 23.000 ha onder de behaalde oppervlakte BO water onder PDPO II (>30.000 ha), maar daar staat tegenover dat de instapvoorwaarden een stuk strenger geworden zijn. De streefwaarde zou haalbaar moeten zijn, op voorwaarde dat de landbouwers kunnen overtuigd worden van de meerwaarde van het aanpassen van hun teeltplan.
- De BO's fosfaatuitmijning en nulbemesting zijn nieuw en kunnen derhalve niet afgetoetst worden aan vergelijkbare BO's uit PDPO II. De gestelde streefwaarden (resp. 600, 500 en 500 ha) lijken evenwel zeker haalbaar, aangezien het om relatief eenvoudige maatregelen gaat in Natura 2000-gebied, waar sowieso bemestingsbeperkingen gelden.

ADLO heeft volgende streefwaarden vastgesteld voor haar agromilieuklimaatmaatregelen "landbouw":

Maatregel	streefwaarde	Maatregel	streefwaarde
Teelt van vlinderbloemigen	4950 ha	Behoud lokale veerassen (runderen en schapen)	1800 rund, 1700 schapen
Mechanische onkruidbestrijding	4250 ha	Verwarringstechniek in fruitteelt	2650 ha

De evaluator beoordeelt deze streefwaarden, voornamelijk via aftoetsing aan het succes van deze maatregelen onder PDPO II. De streefwaarden voor vlinderbloemigen, mechanische onkruidbestrijding, verwarring fruitteelt en behoud lokale veerassen lijken zeker haalbaar, en zelfs eerder aan de lage kant.

8.2.4 Hectarepremie voor biologische landbouw

De streefwaarde voor de maatregel 'Hectarepremie voor biologische landbouw' is 3750 ha verderzetting en 1500 ha omschakeling. Ruim 70% van de streefwaarde betreft de voortzetting van bestaand areaal biolandbouw, en is dus uiteraard realistisch. De streefwaarde voor bijkomende oppervlakte biolandbouw (1500 ha) is weinig ambitieus maar wellicht realistisch.

8.2.5 Boslandbouwsystemen

De lagere streefwaarde van boslandbouwsystemen (150 ha i.p.v. 300ha) lijkt nog steeds ambitieus voor een nagenoeg nieuwe maatregel (die weliswaar al werd ingevoerd in de loop van PDPOII) gericht op een landbouwsysteem dat tot op heden quasi onbekend is in Vlaanderen.

8.2.6 Bosbouwmaatregelen

ANB heeft volgende streefwaarden vastgesteld voor haar bosbouwmaatregelen:

- Bebossing: 200 ha
- Herbebossing: 2.800 ha
- Ecologische bosfunctie: 16.000 ha
- Inrichting i.f.v. Natura2000: 700 projecten

De evaluator beoordeelt deze streefwaarden als volgt:

- De streefwaarde voor **herbebouwing** van landbouwgrond (2800 ha) lijkt ons bijzonder ambitieus, gelet op het beperkt succes van in PDPO II.
- Ook de streefwaarde voor **ecologische bosfunctie** (16.000 ha) is zeer hoog.

Beide maatregelen vereisen van de overheid sowieso een aanzienlijke proactieve inspanning t.a.v. de landbouwers, resp. de bosbeheerders.

8.2.7 Producentengroeperingen

Geplande output 2014-2020	
Aantal gesteunde producentenorganisaties	15
Aantal bedrijven die aangesloten zijn aan de gesteunde producentenorganisaties	5.000
Totale publieke uitgaven	1.000.000 euro

Dit is een nieuwe maatregel waardoor de outputindicatoren moeilijk in te schatten zijn. Er wordt gemikt op 15 nieuw op te starten producentenorganisaties (PO's) waarbij 30.000 euro het maximum steunbedrag is per PO per jaar. Indien meer aanvragen dan dat er budget beschikbaar is, worden PO's geselecteerd op basis van selectiecriteria.

De targetindicator van 5000 te bereiken bedrijven lijkt zeer hoog. Dit is zowat 1/5de van de Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven. Ervan uitgaande dat groenten- en fruitbedrijven al de veilingen hebben en er ook al melkcoöperaties bestaan, stelt de evaluator een lagere streefwaarde voor:

Een max van 30.000 euro in jaar 1 komt overeen met 5% steun van totale omzet van de bedrijven in de PO van 600.000 euro.

Voor een gemiddeld melkvee bedrijf geeft LARA 2010 een bruto saldo van 900 euro/ha en een gemiddeld aantal hectaren van 51 ha per bedrijf, dus dat betekent dat $600.000 / 900 = 666$ ha per PO. Rekening houdend met het gemiddeld aantal ha per bedrijf geeft $666ha / 51ha = 13$ bedrijven per PO

Voor een gemiddeld suikerbietbedrijf geeft LARA 2010 een bruto saldo van 902 euro/GVE en een gemiddeld aantal GVE van 54 GVE per bedrijf betekent dat $600.000 / 902 = 666$ GVE's per PO. Rekening houdend met het gemiddeld aantal ha per bedrijf geeft $= 665GVE / 54GVE = 12$ bedrijven per PO.

Een totaal van $12 * 15 = 184$ bedrijven lijkt realistischer als streefwaarde.

8.2.8 Risicobeheer in land- en tuinbouw

Geplande output 2014-2020		
Number of holdings participating in risk management schemes		[streefwaarde]
Number of farms	Number of farm holdings supported for premium for insurances	Gemiddeld 10% van bedrijven met akkerbouwgewassen = 1.000 bedrijven
Number of hectares	Number of hectares supported for	Gemiddeld 15% van

	premium for insurances	oppervlakte akkerbouwgewassen = 20.000 hectare
--	------------------------	--

Dit is een nieuwe maatregel waardoor de outputindicatoren moeilijk in te schatten zijn. Er werd oorspronkelijk uitgegaan van 10% van akkerbouwbedrijven, oftewel 1607 bedrijven. Deze maatregel gaat in werking in 2017 bij de regionalisering van het rampenfonds. Met de regionalisering van het rampenfonds wordt de steun via het rampenfonds afgebouwd. Het is te verwachten dat deze maatregel in 2017 nog niet op kruissnelheid is gekomen en dat in 2017 en 2018 heel wat minder dan 1000 landbouwbedrijven bereikt zullen worden. De nieuwe streefwaarde van 1000 bedrijven op het einde van de programma periode, in 2020, lijkt haalbaar.

Overeenkomstig ging men uit van 15% van het akkerbouwareaal dat zou deelnemen aan deze maatregel. Dit wil zeggen dat er 33 600 hectaren onder verzekering zouden vallen.

Nadien werden de streefwaarden verlaagd naar 20.000 ha evenredig met vastgelegde budget voor deze maatregel. Aangezien waarschijnlijk eerder gespecialiseerde akkerbouwbedrijven een verzekering zullen afsluiten is, is het gemiddelde aantal hectares eerder aan de lage kant.

De indicatoren werden nog niet aangepast in de fiche (versie v7).

8.2.9 Bedrijfsadviesdiensten

Geplande output 2014-2020		
Aantal uniek geadviseerde landbouwers	Bedrijfsadvies voor starters	1260
	Bedrijfsadvies voor andere landbouwers	3000

De berekeningswijze voor de module 'starters' werd verantwoord. Hier wordt uitgegaan van 180 starters per jaar op basis van het gemiddelde aantal starters dat de voorbije jaren steun aanvraag. De vestigingssteun in PDPOIII gaat echter maar uit van 140 nieuwe starters (enkel overnemers). Er van uitgaande dat onder de maatregel bedrijfsadviesdiensten voor starters ook niet-overnemers en landbouwers die in de voorbije vijf jaar gestart zijn vallen onder de definitie van starters lijkt deze streefwaarde wel verantwoord.

De berekeningswijze voor de bedrijfsadviesdiensten voor andere landbouwers werd niet gemotiveerd. Doordat 50% van de kost nu door de landbouwers zelf gedragen moet worden, zullen enkel landbouwers met een effectieve vraag hiervan gebruik maken en dit zal ook de kwaliteit van deze adviesdiensten doen toenemen. Het aantal landbouwers is bijgevolg wel lager dan in de vorige periode.

8.2.10 Steun voor opleiding in de landbouw (naschoolse vorming)

Geplande output 2014-2020		
<u>Stimuleren van de organisatie van opleidingen voor landbouwers</u>		
Aantal (unieke) deelnemers aan cursussen en stages:	2A - Versterking concurrentievermogen en rendabiliteit landbouw	9.600

	2B - Faciliteren van ingang in de landbouwsector en de verjonging in de landbouwsector	3.500
	4 - Herstel, instandhouding, verbetering ecosystemen	1.750
Aantal niet-unieke deelnemers aan korte vormingsactiviteiten:	2A - Versterking concurrentievermogen en rendabiliteit landbouw	840.000
	4 - Herstel, instandhouding, verbetering ecosystemen	120.000
Totale publieke uitgaven	2A - Versterking concurrentievermogen en rendabiliteit landbouw	8.500.000
	2B - Faciliteren van ingang in de landbouwsector en de verjonging in de landbouwsector	7.000.000
	4 - Herstel, instandhouding, verbetering ecosystemen	2.000.000

Vlaanderen splitst de indicator aantal deelnemers op in aantal (unieke) deelnemers aan cursussen en stages en aantal deelnemers (niet uniek) aan korte vormingsactiviteiten. Deelnemers van de cursussen en stages die ook een korte vorming volgen, worden in beide categorieën meegeteld. Sommige landbouwers worden dus meermaals meegeteld. In de EC targetindicatorfiche staat niet aangegeven dat de unieke deelnemers geregistreerd moeten worden.

Het aantal nagestreefde deelnemers is gebaseerd op de rapportering in PDPO II. Men kan dus aannemen dat deze cijfers realistisch zijn.

8.2.11 EIP

Geplande output 2014-2020		
Aantal gesteunde projecten (alle 3 submaatregelen samen)		25
Publieke uitgaven (euro)	2A	450.000
	4C	300.000
	5 B	250.000

De opgegeven 25 projecten zijn gebaseerd op de vooraf bepaalde budgetten per submaatregel en op een maximale steun per EIP operationele groep van 40.000 euro. (Deze maximale steun van 40.000€ staat niet in de projectfiche vermeld.) Ondanks het feit dat het een nieuwe maatregel is lijkt het streefcijfer van 25 EIP's zeker haalbaar.

8.2.12 Demonstratieprojecten

Geplande output 2014-2020		
Aantal gesteunde projecten (alle 3 sub-maatregelen samen)		70
Publieke uitgaven (euro)	Focusgebied 2A	1.850.000
	Focusgebied 4B	2.000.000
	Focusgebied 5B	930.000

	ELFPO bijdrage (%)	EAFRD totaal bedrag 2014-2020	Totale publieke uitgaven 2014-2020	Bijkomende nationale financiering (staatssteun)
Totaal (maatregelniveau)	50%	2.390.826 euro	4.781.652 euro	

Er werd geen motivatie opgegeven voor het nagestreefde aantal demonstratieprojecten. Ook een maximumbudget per project werd niet vermeld.

Opmerking: Het totale bedrag aan publieke uitgaven 4.781.652 euro komt niet exact overeen met de som van de publieke uitgaven in de 3 focusgebieden.

8.2.13 Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland

Beoordeling berekeningswijze/motivatie indicatorwaarden

De maatregel "Versterken van omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland" (artikel 21) legt de nadruk op 5 deelt thema's:

1. beleving op het platteland kansen geven met respect voor de streekidentiteit;
2. de open ruimte vrijwaren en ontwikkelen;
3. aandacht voor kwetsbare groepen op het platteland;
4. leefbare dorpen;
5. naar een functioneel wegennet op het platteland.

De opsplitsing van de EC outputindicator "aantal gesteunde projecten" komt niet overeen met de Vlaamse categorieën. De EC opsplitsing volgt gedeeltelijk de deelt thema's van de programmaperiode 2007-2013 (4 van de 5 thema's komen terug), maar voegt ook nieuwe

thema's toe (2 nieuwe categorieën: kleinschalige infrastructuur enerzijds en herbestemmingen anderzijds). De inschatting van de VLM voor de outputindicator "aantal gesteunde projecten" werd gedeeltelijk gebaseerd op de ingediende projecten in PDPOII. Wijzigingen in het budget ten opzichte van PDPOII werden (quasi) rechtlijnig doorgevoerd naar het aantal projecten. De VLM heeft de 5 deelthema's gedeeltelijk of volledig gelinkt aan de EU-outputindicatoren. De motiveringen die hiervoor werden opgesteld worden ter verantwoording bijgehouden door de VLM.

Tabel 4: output en resultaatindicatoren "Omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland"

		focusgebied 6B	
aantal gesteunde projecten	die dorpsontwikkeling of het opmaken van beheersplannen in natura 2000 ondersteunen	outputindicator met streefwaarde	22
	die investeringen voorzien in kleinschalige infrastructuur, incl. voor hernieuwbare energie	outputindicator met streefwaarde	30
	die investeringen uitvoeren ten behoeve van de rurale lokale basisvoorziening	outputindicator met streefwaarde	30
	die toeristische recreatieve infrastructuur omvatten	outputindicator met streefwaarde	30
	die studies of investeringen ondersteunen voor landelijk, cultureel en natuurlijk erfgoed	outputindicator met streefwaarde	52
	die de herbestemming van activiteiten ondersteunen om de levenskwaliteit en de milieukwaliteit te verbeteren	outputindicator met streefwaarde	19
populatie die geniet van de verbeterde voorzieningen		targetindicator met streefwaarde	450.000 inwoners
totale overheidsuitgaven (euro)		outputindicator met streefwaarde	22.927.832

Bron: Vlaamse Landmaatschappij, 27 september 2013

Opmerkingen/suggesties bij de indicatorwaarden “aantal gesteunde projecten”:

- De ingevulde waarden gaan uit van een enkelvoudige telling van projecten: tussen de VLM en AMS werd afgesproken dat dubbeltellingen bewust vermeden worden. Het strekt echter tot aanbeveling om de projecten in een afzonderlijke telling wel te laten meetellen voor meerdere categorieën (dus wel dubbel te tellen); dit geeft immers een meer realistisch beeld van de output van de maatregel. Daarnaast wordt uiteraard ook het totaal aantal projecten (enkelvoudig) geregistreerd.
- De inschatting van het totaal aantal projecten in PDPOIII wordt best vergeleken met het totaal aantal projecten (tot nog toe) in PDPOII. Het totaal aantal projecten in PDPOIII zal allicht lager zijn dan in PDPOII omwille van de budgetverlaging t.o.v. PDPOII. Anderzijds kan verwacht worden dat het plattelandsfonds incentives geeft aan de echte plattelandsgemeenten om projecten in te dienen bij PDPO. De middelen uit het plattelandfonds kunnen immers als “eigen bijdrage van de promotor” fungeren. Dit kan leiden tot een groter aantal projecten.

Algemene opmerkingen naar de EC i.v.m. de indicatoren voor deze maatregel:

- “Het aantal projecten met investeringen in kleinschalige infrastructuur” is gedeeltelijk overlappend met “het aantal projecten die toeristische recreatieve infrastructuur omvatten”. Vb. moeten projecten met aanleg van fietspaden automatisch meegerekend worden als projecten met kleinschalige infrastructuur?
- Is dubbeltelling van projecten (in meerdere categorieën) aanbevolen voor de indicator “aantal projecten”, eventueel naast het enkelvoudig registreren van projecten?
- De “populatie die geniet van verbeterde voorzieningen” is niet duidelijk omschreven. In de indicatorfiche staat: *“The definition of the benefiting population is the potential users: size of the population in the area (e.g. municipality, group of municipalities...) benefiting from the service/infrastructure.”* Neemt men hier als target de volledige plattelandbevolking? (groene gemeenten op de kaart) en vergelijkt men bij uitvoering (ex-post) met de som van de bevolkingsaantallen van de gemeenten waarin projecten zijn uitgevoerd? Gezien de focus ligt op het plattelandgebied en alle projecten de ontwikkeling van het platteland als doelstelling hebben, beperkt de indicator zich best tot de bevolking in het plattelandgebied.

Bijkomende programmaspecifieke indicatoren

Er wordt bewust voor gekozen om het budget voor deze maatregel niet ex-ante op te delen in deelbudgetten per deelthema met bijhorende target voor aantal projecten. VLM wil, samen met de PMC's, gaan voor kwalitatieve projecten zonder zich vast te willen pinnen op quota. Toch strekt het tot aanbeveling om minstens het aantal projecten per deelthema (ex-post) bij te houden en er per deelthema minstens 1 resultaatsindicator aan te koppelen (die ook enkel ex-post ingevuld moet worden). Zo kunnen de meest gewenste resultaten opgevolgd worden. Niet alle projecten hoeven per se bij te dragen aan de resultaatsindicatoren. (voor voorstellen van indicatoren: zie oefening voor LEADER).

8.2.14 LEADER – opmaak LOS

Indicator		Type	streefwaarde
aantal geselecteerde PGs		<i>outputindicator met streefwaarde</i>	15
populatie in PG-gebied		<i>Targetindicator (6B1) met streefwaarde</i>	1.000.000
totale overheidsuitgaven	Leader start up kit	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	300.000

(euro)	steun voor capaciteitsopbouw, opleiding en netwerkvorming voor voorbereiding/uitvoering van LOS	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	960.653
--------	---	---	---------

- Opdat er effectief 15 LEADER-gebieden een kandidatuur (met een kwaliteitsvolle LOS) zullen indienen, zal deze opportuniteit voldoende en tijdig gecommuniceerd moeten worden. Begeleiding en capaciteitsopbouw van de kandidaat-PG's zal nodig zijn opdat men een selectie kan maken uit kwaliteitsvolle kandidaat-LOS'en. Er wordt een aanzienlijk budget (960.653 euro) voorzien voor begeleiding en capaciteitsopbouw van de kandidaat-PG's.
- Indien men 15 LEADER-gebieden wil selecteren, op basis van hun LOS, moet men ervan uitgaan dat er meer dan 15 LOS'en geschreven kunnen worden. Met deze mogelijkheid werd rekening gehouden in de meest recente versie van de maatregelfiche. In voorkomend geval, zal er een rangschikking van de LOS'en opgesteld worden waarbij enkel de eerste 15 LOS'en worden vergoed.
- Populatie in PG-gebied: ok

8.2.15 LEADER – Uitvoering LOS

		focusgebied 6B	
number of LAGs multi funds		<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
aantal projecten		<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
type projectpromotoren (aantal)	NGOs	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	PGs	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	publieke instellingen	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	KMOs	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	andere	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
aantal jobs gecreëerd door gesteunde acties		<i>targetindicator met streefwaarde</i>	80
vastgelegde uitgaven ("committed expenditure") (euro)		<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
EAFRD-uitgaven (euro)		<i>programmaspecifieke indicator zonder streefwaarde</i>	

totale overheidsuitgaven (euro)	uitvoering van LOS	<i>targetindicator met streefwaarde</i>	20.736.530
---------------------------------------	--------------------	---	------------

Het type promotoren zal doorheen de projectperiode opgevolgd moeten worden. De evaluator beveelt aan om niet ex-ante streefdoelen te plakken op de verschillende categorieën van promotoren. Wel moet ex-ante duidelijk zijn welke afbakening van categorieën de EC hanteert. De gestelde vragen door de beheersdienst zijn zeer terecht:

- Ngo's = vzw's? of horen vzw's bij anderen?
- Horen zelfstandigen met een rechtspersoon tot de KMO's?

De onduidelijkheden werden inmiddels uitgeklaard in overleg tussen de VLM en AMS.

Ook het aantal gecreëerde jobs is niet eenduidig beschreven in de EC definitie in de targetindicatorfiche: In fiche van target indicator staat voor data source enkel "application forms of LEADER projects transferred from LAGs to MA." Er staat niet aangegeven of het over de jobs gaat waarvan de personeelskosten betaald worden door het project, of over het aantal ingeschatte jobs die dankzij het project zullen ontstaan? Ook staat niet beschreven of het om blijvende tewerkstelling moet gaan (blijvend na de projectperiode). Worden werknemers die voordien ook al, zij het op projectbasis, bij de organisatie werkten ook meegerekend? Er is bovendien geen duidelijke eenheid afgesproken: rekent men in VTE's? In de fiche staat enkel "Number", dus $1/5 \text{ VTE} = 1\text{VTE} = 1$. Voorts kan men zich vragen stellen over de betrouwbaarheid van de projectfiche als bron van informatie (zeker zonder controle).

De evaluator volgt de programmaker in zijn keuze om slechts 95% van het voorziene budget op te geven als streefwaarde. Ervaring leert immers dat projectpromotoren hun budget vaak overschatten en later niet in staat blijken om de voorziene activiteiten ook uit te voeren binnen de projectperiode.

De resultaten van de LEADER-projecten zullen via **bijkomende indicatoren** opgevolgd worden. Omdat de doelstellingen van de verschillende lokale ontwikkelingsstrategieën sterk zullen verschillen, zullen deze indicatoren pas bij selectie van de LOS'en uitgewerkt worden (op maat van het LOS).

8.2.16 LEADER – Samenwerking

		focusgebied 6B	
aantal samenwerkingsprojecten	interterritoriaal	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	transnationaal	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
uniek aantal PGs betrokken bij de samenwerkingsprojecten	interterritoriaal	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
	transnationaal	<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
vastgelegde uitgaven ("committed expenditure") (euro)		<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
EAFRD-uitgaven (euro)		<i>programmaspecifieke indicator zonder streefwaarde</i>	
totale overheidsuitgaven (euro)	voorbereidende technische ondersteuning voor samenwerkingsprojecten	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	293.120
	interterritoriale samenwerkingsprojecten	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	439.680
	transnationale samenwerkingsprojecten	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	1.099.200

De streefcijfers gaan uit van eenzelfde aantal interterritoriale en transnationale samenwerkingsprojecten per LEADER-gebied als in de vorige periode. De cijfers van PDPOII worden dus vermenigvuldigd met 1,5 gezien er nu 15 i.p.v. 10 LEADER-gebieden zijn. Het totale budget voor samenwerking is gestegen van 1.250.000 euro in PDPOII naar 1.832.000 euro in PDPOIII. Het budget moet nu echter verdeeld worden over 15 PG's i.p.v. 10 PG's in PDPOII.

8.2.17 LEADER – Werking PG

		focusgebied 6B	
vastgelegde uitgaven ("committed expenditure") (euro)		<i>outputindicator zonder streefwaarde</i>	
EAFRD-uitgaven (euro)		<i>programmaspecifieke indicator zonder streefwaarde</i>	
totale overheidsuitgaven (euro)	steun voor werkings- en dynamiseringskosten PGs	<i>outputindicator met streefwaarde</i>	4.803.264

Voor ondersteuning van de werking van de 15 PG's in PDPOIII wordt 4,8 miljoen euro voorzien. In PDPOII werd 8 miljoen euro voorzien voor deze maatregel, terwijl er slechts 10 PG's waren. Het lijkt weinig waarschijnlijk dat met slechts de helft van het budget 1,5 keer zoveel PG's ondersteund kunnen worden.

8.2.18 Samenwerking buiten LEADER

Geplande target/output 2014-2020				
Target indicator	Aantal ingediende ontwikkelingsstrategieën		5	
	Totale overheidsuitgaven (euro)		475.000	
	ELFPO bijdrage (%)	EAFRD totaal bedrag 2014-2020	Totale publieke uitgaven 2014-2020	Bijkomende nationale financiering (staatssteun)
Totaal (maatregelniveau)	50%	250.000	500.000	0

Deze maatregel is nieuw en er is voldoende en tijdig communicatie en ondersteuning nodig opdat lokale actoren een gezamenlijke strategie zullen opstellen. Dit maakt echter slechts een zeer klein gedeelte uit van de target waardoor het behalen ervan niet gehypothekeerd wordt.

De evaluator volgt de programmamaker in zijn keuze om slechts 95% van het voorziene budget (500.000€) op te geven als streefwaarde (475.000€). Ervaring leert immers dat projectpromotoren hun budget vaak overschatten en later niet in staat blijken om de voorziene activiteiten ook uit te voeren binnen de projectperiode.

8.3 Target- en resultaatsindicatoren

Om alle plattelandsontwikkelingsprogramma's gefinancierd door het ELFPO gelijkvormig op te volgen, stelde de EC per focusgebied 1 of meerdere verplichte targetindicatoren op. De berekening van de targetindicatoren werd volledig door de EC bepaald en is gebaseerd op de output van bepaalde maatregelen (ook vastgelegd door de EC) die onder het betreffende focusgebied geprogrammeerd worden.

We evalueren in dit hoofdstuk of het behalen van de target realistisch is. Deze inschatting kan verschillen van de inschatting per maatregel (zie outputindicatoren) gezien in de target de output van meerdere maatregelen samen wordt beoordeeld. Dit houdt een risico in op dubbeltellingen en verkeerde interpretatie van eenheden. Anderzijds kan het risico op het niet behalen van een outputindicator van 1 maatregel soms gecompenseerd worden door een andere maatregel. Daar waar de targetwaarde zeer laag is of zelfs geen waarde werd ingevuld, geven we een (verbeter)voorstel van berekeningswijze/bron of nuanceren we de waarde.

We baseren ons op de opgeleverde targetindicatorfiles (excel) van 7 oktober 2013.

Onder bepaalde focusgebieden worden ook bijkomende resultaatsindicatoren voorzien (5 in totaal). Hiervoor moet geen streefwaarde ingevuld worden. We geven bij elke resultaatsindicator een suggestie van bron/berekeningswijze.

8.3.1 Focusgebied 1A: innovatie en kennisbasis in plattelandsgebieden

1A Fostering innovation, cooperation, and the development of the knowledge base in rural areas	
target	% of Total public expenditure
	2020
	#DIV/0!
	total RDP planned public expenditures

planned output 2014-2020		
KNOW (15)	Total public expenditure € (trainings, farm exchanges, demonstration) (1.1 to 1.3)	22280000
ADVI (16)	Total public expenditure € (2.1 to 2.3)	8556000
CO-OP (36)	Total public expenditure € (16.1 to 16.9)	1500000

De totale geplande overheidsuitgave binnen PDPO werd niet ingevuld, waardoor het percentage dat naar het verstevigen van innovatie, samenwerking en de kennisbasis in de plattelandsgebieden gaat, niet berekend werd. Voor deze maatregel wordt rekening gehouden met de steun aan naschoolse vorming, de demonstratieprojecten, de bedrijfsadviesdiensten, de EIP-samenwerkingsprojecten en de opmaak van lokale ontwikkelingsstrategieën buiten LEADER.

Voor het behalen van de target voor samenwerking buiten LEADER, lijkt een uitdaging voor de evaluator (zie bespreking van de outputindicatoren). Deze maatregel is namelijk nieuw. Er is voldoende en tijdig communicatie en ondersteuning nodig opdat lokale actoren een gezamenlijke strategie zullen opstellen. Dit maakt echter slechts een zeer klein gedeelte uit van de target waardoor het behalen ervan niet gehypothekeerd wordt.

8.3.2 Focusgebied 1B: verstevigen banden tussen sector en onderzoek

1B Strengthening the links between agriculture, food production and forestry and research and innovation, including for the purpose of improved environmental management and performance	
target	Nbr of cooperation operations planned under the cooperation measure (groups, networks/clusters,

	pilot projects...)
	2020
	30

planned output 2014-2020		
COOP (36)	nbr of EIP operational groups to be supported (establishment and operation) (16.1)	25
	nbr of other cooperation operations (groups, networks/clusters, pilot projects...) (16.2 to 16.9)	5

Het is niet logisch dat de 5 samenwerkingsprojecten (op te stellen lokale ontwikkelingsstrategieën) bijdragen aan de target van dit focusgebied. Het is weinig waarschijnlijk dat de lokale ontwikkelingsstrategieën zich zullen focussen op de banden tussen de economische sectoren enerzijds en onderzoek en innovatie-instellingen anderzijds.

8.3.3 Focusgebied 1C: Levenslang leren en beroepsopleiding

1C Fostering lifelong learning and vocational training in the agriculture and forestry sectors

data generated from the aggregation of the indicator plan of priorities 2 to 6

	nbr of participants to trainings
target	2020
	981850

planned output 2014-2020		
KNOW (15)	nbr of participants to trainings (1.1)	981850

De opgegeven 981.850 deelnemers aan vormingen zijn geen unieke deelnemers. Het is de som van de unieke deelnemers aan cursussen en stages en het aantal niet-unieke deelnemers aan korte vormingsactiviteiten. Er werd rekening gehouden met 10.500 deelnemers aan startersopleidingen, i.p.v. 3.500 zoals in de outputindicator- en maatregel-fiche staat.

In de EC targetindicator-fiche staat niet dat de unieke deelnemers doorgegeven moeten worden. De evaluator raadt echter aan om bij te houden welke cijfers unieke deelnemers zijn en welke niet. Door eenvoudig de namen (of rijksregisternummers) te registreren in opleidingen, demonstratieprojecten en EIP kunnen dubbeltellingen achteraf gemakkelijk worden verwijderd, mocht dit de vraag zijn van de EC.

8.3.4

Focusgebied 2A: Herstructurering en diversificatie

2A Improving the economic performance of all farms and facilitating farm restructuring and modernisation, notably with a view to increase market participation and orientation as well as agricultural diversification		
Target	% of agriculture holdings with RDP support for investment in restructuring	
	Nbr	%
farm holding receiving support for investment by 2020	8145	28,75%
Total Nbr. of holdings (base year)	28330	

planned output 2014-2020			
Measures			
INV-PHY (18)	No. of holdings supported for investment in agricultural holdings (4.1)		8145
INV-PHY (18)	Total public expenditure for investments in infrastructure (4.3)		
INV-PHY (18)	Total investment € (public + private)		580000000
INV-PHY (18)	Total public expenditure € (4.1 to 4.4)		180000000
KNOW (15)	training/skills acquisition (1.1)	Nbr of participants in trainings	849600
KNOW (15)		Total public for training/skills	8500000
KNOW (15)	Total public expenditure € (trainings, farm exchanges, demonstration) (1.1 to 1.3)		10350000
CO-OP (36)	Total public expenditure €		450000

Er kan verwacht worden dat de 145 bedrijven die steun vraag voor innovatieve investeringen ook al de 'gewone' investeringen met VLIF-steun zullen uitvoeren en dus eigenlijk dubbel geteld worden. In totaal ontvangen 28,75% van de Vlaamse landbouwbedrijven investeringssteun. De referentiewaarde van totaal aantal landbouwbedrijven (28.330) bedrijven bevat echter ook gepensioneerde en hobby-landbouwers, wat het eerder lage percentage verklaart. In werkelijkheid bereikt VLIF-steun zeer veel professionele landbouwers die investeren.

Naast investeringssteun dragen ook specifieke landbouwbedrijfsopleidingen en de EIP-projecten bij tot de economische performantie van de Vlaamse landbouwbedrijven. De opgegeven 849.600 deelnemers aan vormingen zijn geen unieke deelnemers. Het is de som van de unieke deelnemers aan cursussen en stages en het aantal niet-unieke deelnemers aan korte vormingsactiviteiten.

Europa stelt voor 2A ook een bijkomende **resultaatsindicator** voor: de wijziging in landbouw output per voltijdse arbeidskracht. Hiervoor wordt geadviseerd een vergelijking te maken tussen bedrijven met investeringssteun en bedrijven zonder investeringssteun. Een

steekproef van bedrijven met investeringssteun en zonder die ook voorkomen in het FADN boekhouding zal daarvoor het meest aangewezen zijn. Aangezien de maatregel projectsteun voor innovaties een veel kleiner bereik heeft dan de investeringssteun, stelt de evaluator voor de bijdrage van deze maatregel achterwege te laten in de berekening voor deze resultaatsindicator.

8.3.5 Focusgebied 2B: Verjonging landbouwsector

2B Facilitating entry of adequately skilled farmers into the agricultural sector and in particular generational renewal		
Target	% of agriculture holdings with RDP supported business development plan/investment for young farmers	
	Nbr	%
farm holdings supported by 2020	980	3,46%
Total Nbr. of holdings (base year)	28330	

planned output 2014-2020			
Measures			
BUS-DEV (20)	Nbr of beneficiaries (holdings) receiving	start up aid young farmers (6.1)	980
BUS-DEV (20)		support for investments in non-agric activities in rural areas (6.4)	
BUS-DEV (20)		transfer payment (6.5)	
BUS-DEV (20)	Total investment € (public + private)		180000000
BUS-DEV (20)	total public expenditure (€)		36300000
KNOW (15)	training/skills acquisition (1.1)	Nbr of participants in trainings	10500
KNOW (15)		Total public for training/skills	7000000
KNOW (15)	Total public expenditure (€) (trainings, farm exchanges, demonstration) (1.1 to 1.3)		7000000
ADVI (16)	No of beneficiaries advised (2.1)		1260
ADVI (16)	Total public expenditure (€) (2.1 to 2.3)		3906000

De targetindicator % ondersteunde jonge landbouwers wordt enkel berekend op basis van de output van art. 20 en art. 18, dus in het geval van PDPOIII enkel op basis van vestigingssteun. Het eerder lage percentage aan gesteunde bedrijven (3,46%) is vooral toe te wijzen aan het feit dat de referentiewaarde van totaal aantal landbouwbedrijven (28.330) gepensioneerde en hobby-landbouwers bevatten. In werkelijkheid bereikt VLIF-vestigingssteun het merendeel van de overnemers.

PDPOIII ondersteunt startende landbouwers (niet enkel overnemers) ook via startersopleidingen en specifiek startersadvies. Waar het bij opleiding niet zeker is dat alle mensen die opleiding volgen ook instromen in de landbouw, is dit bij de BAS maatregel voor starters wel zo. Het is dan ook positief dat hiervoor een hogere target werd gesteld dan bij de vestigingssteun (180 bedrijven per jaar bij BAS, 140 bij VLIF).

Opleidingen aan jonge landbouwers: in de indicatorfiche staat als target 3.500 unieke deelnemers ingevuld. In de targetfiche staat echter 10.500. Het verschil moet verklaard worden.

8.3.6 Focusgebied 3A: Organisatie en integratie voedselketen

3A Improving competitiveness of primary producers by better integrating them into the agri-food chain through quality schemes, adding value to agricultural products, promotion in local markets and short supply circuits, producer groups and inter-branch organisations			
target	% of agricultural holdings supported under quality schemes, local markets and short supply circuits, and producer groups/organisations		
		Nbr.	%
	Nbr of holdings supported by 2020	5000	17,65%
	Total nb of holdings (base year)	28330	

planned output 2014-2020		
Measures		
PROD-GROUP(28)	Nbr. of projects supported (producer groups set up)	15
PROD-GROUP(28)	Nbr of holdings participating in producer groups supported	5000
PROD-GROUP(28)	Total public expenditure (€)	1000000
INV-PHY (18)	No.of projects supported for investment (e.g. in agricultural holdings, in processing and marketing of ag. products) (4.1 and 4.2)	75
INV-PHY (18)	Total investment € (public + private)	17500000
INV-PHY (18)	Total public expenditure (€) (4.1, 4.2 and 4.4)	7000000

De maatregel investering in de agrovoedingsindustrie is zodanig ontworpen dat een meerwaarde voor de landbouwer ontstaat. De 75 projecten zullen dus ook onrechtstreeks doorwerken op landbouwerbedrijven.

8.3.7 Focusgebied 3B: Risicobeheer op bedrijfsniveau

3B Supporting farm risk prevention and management	
target	% of agricultural holdings participating in risk management schemes

	Nbr.	%
Nbr of holdings supported by 2020	1000	3,53%
Total Nbr. of holdings (base year)	28330	

planned output 2014-2020		
Measures		
RISK-MAN (37)	Nbr. of farm holdings supported for premium for insurance (17.1)	1000
RISK-MAN (37)	Total public expenditure (€) (17.1)	4000000
RISK-MAN (37)	Nbr. of farm holdings participating in mutual funds (17.2)	
RISK-MAN (37)	Total public expenditure (€) (17.2)	
RISK-MAN (37)	Nbr. of farm holdings participating to income stabilisation tool (17.3)	
RISK-MAN (37)	Total public expenditure (€) (17.3)	

Europa schrijft voor het aantal begunstigde landbouwers te bekijken ten opzichte van alle landbouwers. De evaluator vraagt zich af of het niet meer zeggend is om enkel te vergelijken met landbouwers die niet via Pijler 1 gebruik kunnen maken van risicobeheer.

8.3.8 Prioriteit 4: Biodiversiteit, waterbeheer en bodembeheer

Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry								
4 A Restoring, and preserving and enhancing biodiversity, including in Natura 2000 areas, areas facing natural or other specific constraints and high nature value farming, and the state of European landscapes			4 B Improving water management, including fertiliser and pesticide management			4 C Preventing soil erosion and improving soil management		
target	% of agricultural land under management contracts contributing to biodiversity (ha)		target	% of agricultural land under management contracts improving water management (ha)		target	% of agricultural land under management contracts improving soil management and or preventing soil erosion (ha)	
	Ha	%		Ha	%		Ha	%
Physical Total area by 2020	a	#VALUE!	Physical Total area by 2020	b	#VALUE!	Physical Total area by 2020	c	#VALUE!
total agricultural land (base year)	616860							
Planned output 2014-2020 for priority 4								
Measures								
AGRI_ENV (29)	Area (ha) under agri-environment-climate (contributing to a, b and/or c) (10.1)						39640,75	
	Public expenditure for genetic resources conservation (10.2)						2415400	
	Total public expenditure (€) (10.1+10.2)						110490930	
ORG_FARM (30)	Area (ha)		conversion to organic farming (contributing to a, b and/or c) (11.1)				1500	
			maintainance of organic farming (contributing to a, b and/or c) (11.2)				3725	
	Total public expenditure (€)						5700000	
KNOW (15)	training/skills acquisition (1.1)		Nbr of participants in trainings				121750	
			Total public for training/skills				2000000	
	Total public expenditure (€) (trainings, farm exchanges, demonstration) (1.1 to 1.3)						4000000	
ADVI (16)	No of beneficiaries advised (2.1)						3000	
	Total public expenditure (€) (2.1 to 2.3)						4650000	
INV-PHY (18)	No.of projects of support for non productive investment (4.4)						2250	
	Total investment € (public + private)							
	Total public expenditure (€)						3600000	
CO-OP (36)	Total public expenditure (€)						300000	

De target van 39640,75 ha voor “agromilieu” werd bepaald door de som te nemen van de streefwaardes (oppervlakte in ha, eventueel via indicatieve omrekening) van alle (deel)maatregelen die 4A, 4B of 4C als hoofdfocusgebied hebben in tabel 3, m.u.v. maatregel “behoud van lokale veerassen”, aangezien deze niet in ha kan uitgedrukt worden.

De haalbaarheid van deze target wordt bepaald door het succes van de individuele maatregelen, waarvan de opgegeven streefwaarde meer of minder realistisch wordt ingeschat door de evaluator (zie §7.2.1-7.2.3).

De targetwaarden a, b en c moeten nog bepaald worden door de OP-schrijver, in samenspraak met alle betrokken beheersdiensten. Het gaat om het gezamenlijke, unieke areaal van alle maatregelen die tot dat focusgebied bijdragen.

Voor bosbouw:

Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry								
4A restoring, and preserving and enhancing biodiversity, including in Natura 2000 areas, areas facing natural or other specific constraints and high nature value farming, and the state of European landscapes			4 B Improving water management, including fertiliser and pesticide management			4 C Preventing soil erosion and improving soil management		
target	% of forest area under management contributing to biodiversity (ha)		target	% of forest area under management improving water management (ha)		target	% of forest area under management improving soil management and/or preventing soil erosion (ha)	
	Ha	%		Ha	%		Ha	%
Physical Total area by 2020	a	#VALUE !	Physical Total area by 2020	b	#VALUE !	Physical Total area by 2020	c	#VALUE !
total forestry area (base year)	#VALUE !							
Planned output 2014-2020 for priority 4								
Measures								
FOR-AREA (22)	No of projects (investments improving resilience and value of forest ecosystems) (8.6)						3200	
	Areas concerned by investments improving resilience and environmental value of forest ecosystems (contributing to a, b and/or c) (8.6)						18800	
	Total public expenditure (€) (8.6)						11867000	
	No of beneficiaries for preventive actions (8.5)							
	Total public expenditure (€) (8.5)							
BAS-SERV (21)	No. of projects		support for drawing up of village development and N2000/HNV area management plans (7.1)					
	Total public expenditure (€)						24570000	

De target werd bepaald als de som van de streefwaarden van de maatregelen “herbebosing” en “ecologische bosfunctie”. Zoals aangegeven in §7.2.3 worden de streefwaarden voor deze maatregelen als zeer optimistisch ingeschat.

Anderzijds draagt maatregel “bebossing van landbouwgrond” (streefwaarde 200 ha) ook bij aan prioriteit 4, maar deze wordt niet opgenomen in de target omdat deze maatregel als hoofdfocusgebied koolstofopslag (5E) heeft. Ook de maatregel “inrichting van Natura2000-gebied”, die nochtans een zeer grote bijdrage kan leveren aan prioriteit 4, is niet opgenomen in de target, omdat dit niet voorzien is in de EC targetberekening. Er werd trouwens ook geen streefoppervlakte voor bepaald.

8.3.9 Focusgebied 5A: Efficiënter watergebruik

5A Increasing efficiency in water use by agriculture		
target	% of irrigated land switching to more efficient water use (through investments supported by RDP)	
	Ha	%
Total area by 2020	0	0%
total irrigated land (base year)	2650	

planned output 2014-2020	
Measures	
NONE	

Focusgebied 5A zoals bepaald door de EC is volledig gekoppeld aan irrigatie. Voor Vlaanderen is dit een quasi irrelevant gegeven is, en derhalve werden onder focusgebied 5A logischerwijs geen maatregelen geprogrammeerd in PDPOIII.

Deze berekeningswijze dekt volgens de evaluator onvolledig de lading. Efficiënter watergebruik behelst veel meer dan irrigatie. In gematigdere streken zijn andere zaken aan de orde zoals het uitputten van grondwater.

Indien het focusgebied ruimer wordt opgevat, nl. als efficiënt watergebruik in het algemeen, dragen heel wat investeringen op landbouwbedrijven en in de agrovoedingssector gericht op een efficiënt watergebruik op bedrijfsniveau zoals waterzuivering, installaties voor hergebruik van water, opvangbassins voor overtollig beregeningswater en hemelwater, reinigingsplaats met bezinkput en opslag verontreinigd water hier zeker aan bij.

Voor 5A is er ook nog een bijkomende **resultaatsindicator**: Increase in efficiency of water use in agriculture in RDP supported projects (output/m3 water used). Ondanks er geen maatregelen geprogrammeerd zijn onder 5A zullen bepaalde investeringsmaatregelen toch significant bijdragen aan de resultaatsindicator. De waarde van de resultaatsindicator kan berekend worden uit de ingevulde milieufiches.

8.3.10 Focusgebied 5B: Efficiënter energiegebruik

5B Increasing efficiency in energy use in agriculture and food processing	
target	Total investment in energy savings and efficiency (€)

	13000000
--	-----------------

planned output 2014-2020		
Measures		
INV-PHY (18)	No.of projects supported for investment (in agricultural holdings, in processing and marketing of ag. products) (4.1, 4.2 and 4.3)	
INV-PHY (18)	Total investment € (public + private)	13000000
INV-PHY (18)	Total public expenditure (€)	4000000
KNOW (15)	training/skills acquisition (1.1)	Nbr of participants in trainings
KNOW (15)		Total public for training/skills
KNOW (15)	Total public expenditure (€) (trainings, farm exchanges, demonstration) (1.1 to 1.3)	
CO-OP (36)	Total public expenditure (€)	
NONE		

Bij de outputindicatoren werd reeds aangehaald dat de investeringen die inspelen op focusgebied 5B moeilijk in te schatten zijn. Er wordt uitgegaan van 3500 bedrijven, wat eerder een overschatting lijkt. De evaluator raadt aan deze waarde bij te stellen zodanig dat deze effectief gehaald kan worden.

Voor 5B is er een bijkomende **resultaatsindicator** vastgelegd die de toename in energie-efficiënte vastlegt in landbouwbedrijven uitgedrukt in tonnen olie-equivalenten per eenheid standaard output. De milieufiches van VLIF geven hierover informatie. De Commissie belooft nog een meer gedetailleerde berekeningswijze. Er moet wel opgelet worden dat door de schrapping van steun aan WKK's, beduidend minder milieu-impact gecreëerd wordt op deze resultaatsindicator dan in PDPOII.

8.3.11 Focusgebied 5C: Energie uit hernieuwbare bronnen

5C Facilitating the supply and use of renewable sources of energy, of by products, wastes, residues and other non food raw material for purposes of the bio-economy	
target	total investment in renewable energy production (€)
	2020
	0

planned output 2014-2020	
Measures	
NONE	

Er zijn geen maatregelen geprogrammeerd onder 5C. Niettemin hebben volgende investeringen geprogrammeerd onder 2A wel significante neveneffecten op dit focusgebied: Investerings gericht op de productie van hernieuwbare energie die volledig verbruikt wordt op het bedrijf en voor zover er geen andere steunmechanismen voor de investering bestaan.

Voor 5C is er ook nog een bijkomende **resultaatsindicator**: Renewable energy produced from supported projects (Tonnes of oil equivalent). Ondanks dat er geen maatregelen geprogrammeerd zijn onder 5C zullen bepaalde investeringsmaatregelen toch significant bijdragen aan de resultaatsindicator. De waarde van de resultaatsindicator kan berekend worden uit de ingevulde milieufiches.

8.3.12 Focusgebied 5D: Broeikasgassen en ammonium uitstoot

5D Reducing green house gas and ammonia emissions from agriculture					
% of LU concerned by investments in livestock management in view of reducing GHG and/or ammonia emissions			% of agricultural land under management contracts targeting reduction of GHG and/or ammonia emissions		
Total LU concerned by investment	0	0,00%	Total physical area by 2020	4950	0,80%
total LU (base year)	2702330		total agricultural land (base year)	616860	

planned output 2014-2020		
Measures		
INV-PHY (18)	No.of projects supported for investment (e.g. manure storage, manure treatment) (4.1, 4.4 and 4.3)	
INV-PHY (18)	LU concerned by investment in livestock management in view of reducing the N2O and methane emissions	
INV-PHY (18)	Total investment € (public + private)	270000000
INV-PHY (18)	Total public expenditure (€)	80000000
AGRI-ENV (29)	Area (ha) (e.g. green cover, catch crop, reduced fertilisation, extensification...)	4950
AGRI-ENV (29)	Total public expenditure (€)	12970000
NONE		

De eerste indicator heeft enkel betrekking op "investments in livestock management" (stallenbouw,...) en de daaraan gekoppeld emissies van CH4 en N2O, en laat dus de bijdrage van andere broeikasgasreductiemaatregelen die betrekking hebben op de emissie van CO2, b.v. energiezuinige verwarmingsinstallaties in de glastuinbouw, volledig buiten beschouwing.

De streefwaarde van het percentage grootvee-eenheden ten opzichte van totale GVE in Vlaanderen in 5D werd niet berekend door de programmamaker. De evaluator raadt aan dit af

te leiden uit de VLIF-fiches van gelijkaardige investeringen uit de voorgaande periode waar geregistreerd werd over hoeveel dierplaatsen de investering gaat.

Het percentage UAA dat betrokken is bij vermindering van broeikasgassen en ammonium is niet relevant voor de Vlaamse *investerings*steun gezien de investeringen geen betrekking hebben op de landbouwoppervlakte.

Alhoewel de effectieve bijdrage van de milieumaatregel “teelt van vlinderbloemigen” aan de reductie van broeikasgassen marginaal is in verhouding tot de bijdrage van de emissie-reducerende investeringen op landbouwbedrijven, werden ze onder dit focusgebied geplaatst. De steun aan de teelt van vlinderbloemigen speelt enkel indirect in op deze target via het vermijden van broeikasgasemissies van transport van soja en rooien van bossen i.f.v. sojateelt.

De bosmaatregelen en diverse agromilieuklimaatmaatregelen met houtkanten, permanente gras-stroken e.d. worden niet meegerekend in de target maar dragen via de koolstofopslag in hout en/of gras (op zeer bescheiden wijze) bij aan de reductie van het broeikasgaseffect.

Voor 5D zijn er ook twee bijkomende **resultaatsindicatoren**:

- vermeden CH₄ (methaan) en N₂O (lachgas)
- vermeden NH₃ (ammoniak).

Het is nog niet duidelijk of deze twee gecombineerd worden in één. De Commissie belooft nog een meer gedetailleerde berekeningswijze. De VLIF milieufiches vormen al een goede basis voor de berekening van deze resultaatsindicatoren. De vermeden uitstoot van broeikasgassen door de teelt van vlinderbloemigen, de bosmaatregelen en diverse agromilieuklimaatmaatregelen is zeer gering en niet kwantificeerbaar.

5e Fostering carbon conservation and sequestration in agriculture and forestry		
target	% of agricultural and forest land under management to foster carbon sequestration/conservation	
	Ha	%
Total Physical area by 2020	a+b+c	#VALUE!
total agricultural and forest land area (base year)	#VALUE!	
planned output 2014-2020		
Measures <input type="button" value="v"/>		
FOR-AREA (22)	Area (ha) to be afforested (establishment - 8.1)	a*
	Total public expenditure (€) (8.1 + 8.2)	3187000
	Area (ha) to be established in agro-forestry systems (8.3)	300
	Total public expenditure (€)(8.3 + 8.4)	500000
	No of project (investments improving resilience and value of forest ecosystems) (8.6)	
	Total public expenditure (€) (8.6)	
NONE		

De maatregelen “bebossing” (a) en “boslandbouwsystemen” (b) zijn geprogrammeerd onder dit focusgebied. Waarde a*: de streefwaarde moet nog opgesteld worden door ANB.

Daarnaast dragen ook de andere bosmaatregelen en diverse agromilieuklimaatmaatregelen met houtkanten, permanente grasstroken e.d. bij aan koolstofopslag in hout en/of gras (zij het vaak op zeer bescheiden wijze).

6A Facilitating diversification, creation and development of small enterprises and job creation	
Target	Nr of jobs created through supported projects
	2020
	(Nr of jobs created through supported operations a, b, c)

planned output 2014-2020
NONE

Er werden geen maatregelen geprogrammeerd onder focusgebied 6A.

Hoewel jobcreatie geen doelstelling is van het Vlaamse PDPO, is werkgelegenheid wel één van de selectiecriteria voor plattelandsprojecten, dus creatie van jobs wordt wel gestimuleerd.

8.3.15 Focusgebied 6B: Plaatselijke ontwikkeling plattelandsgebieden

6B Fostering local development in rural areas				
target	% rural population covered by local development strategies			Rural population benefiting from new or improved services / infrastructures
		Nr.	%	2020
	rural pop. covered by 2020	1000000	71,73%	400000
	Total rural pop. (base year)	1394211		
	Nr of jobs created (2014-2020)			
	80			
planned output 2014-2020				
Measure: ▼				
BAS-SERV (21)	Nr of projects	support for drawing up of village development and N2000/HNV area management plans (7.1)	20	
		support for investments in small scale infrastructure, incl renewable energy infrastructure (7.2)	30	
		support for investments in local basic services for the rural population (7.4)	30	
		support for investments in recreational/tourist infrastructure (7.5)	30	
		support for studies/investments in rural cultural and natural heritage, incl HNV sites (7.6)	50	
		support for investments in relocation of activities for environmental/quality of life reasons (7.7)	19	
	Population benefiting from improved services/infrastructures (7.1; 7.2; 7.4; 7.5.;7.6; 7.7)	400000		
Total public expenditure (€)(7.1; 7.2; 7.4; 7.5.;7.6; 7.7)	20341768			
LEADER (42-45)	Number of LAGs selected	15		
	Population covered by LAG	1000000		
Total public expenditure (€)		support for capacity building, training and networking for LDS preparation/implementation (18.1)	300000	
		support for implementation of operations under the LDS (18.2) (contributes to d)	20700000	
		preparatory technical support for cooperation (18.3)	293120	
		support for inter-territorial cooperation (projects) (18.4)	439680	
		support for transnational cooperation (projects) (18.5)	1099200	
	support for running costs and animation of the LDS (18.6)	4563100		
CO-OP (36)	Total public expenditure (€)	500000		

De 3 targets voor dit focusgebied zijn problematisch.

- % van inwoners afgedekt door LEADER: Het aantal inwoners van het rurale gebied is foutief volgens de evaluator. Indien het criterium van een bevolkingsdichtheid <350 inw/km² wordt toegepast komt men op een totale rurale bevolking van 1.562.860 inwoners¹⁷ (i.p.v. de ingevulde 1,39 miljoen). Er moet duidelijk aangegeven worden waarop deze indicatorwaarde gebaseerd is.
- Het aantal gecreëerde jobs is niet duidelijk omschreven (zie outputindicatoren). Bovendien is het zeer merkwaardig dat enkel de gecreëerde jobs binnen LEADER worden meegeteld (en niet via omgevingskwaliteit noch samenwerkingsprojecten buiten LEADER).
- De rurale bevolking die voordeel haalt uit de verbeterde diensten/infrastructuur is niet duidelijk omschreven (zie outputindicatoren)

De evaluator adviseert om meer duidelijkheid te vragen aan de EC omtrent deze 2 laatste indicatoren.

8.3.16 Focusgebied 6C: Verbeteren van toegang tot ICT

6C Enhancing accessibility to, use and quality of information and communication technologies (ICT) in rural areas	
target	Population benefiting from new or improved IT infrastructures
	2020
	0

planned output 2014-2020
NONE

Er werden geen maatregelen geprogrammeerd onder dit focusgebied.

¹⁷ Uit berekeningen van VLM in kader van afbakening van het plattelandsgebied, gebaseerd op gegevens ADSEI 2012

9 KWALITEIT VAN DE IMPLEMENTATIESYSTEMEN

In dit hoofdstuk evalueren we de systemen ontwikkeld voor beheer van de maatregelen en opvolging van financiële middelen en resultaten. Bij *evaluatie van het programmamanagement en -beheer* gaat het niet zozeer om de programma-inhoud, maar om de strategieën, structuren en processen die zijn ontwikkeld om de programma-inhoud op een efficiënte en effectieve wijze te kunnen realiseren.

Onderstaande evaluatie van de implementatiesystemen kwam tot stand door analyse van de documenten die reeds ter beschikking waren op 1 september 2013. We gingen tevens na of er gevolg is gegeven aan de aanbevelingen in de mid term evaluatie met betrekking tot het Vlaams Ruraal Netwerk.

9.1 Organisatiestructuur

De structuur voor de uitvoering van PDPO III is opgebouwd uit een horizontaal en een verticaal luik (zie Figuur 4).

Het horizontaal luik bevat de beheersstructuren die het programma in zijn geheel besturen. Het gaat om

- de Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid (CCEP) = beheersautoriteit
- het Uitvoeringscomité
- de Afdeling Monitoring en Studie
- het Vlaams Ruraal Netwerk (VRN)

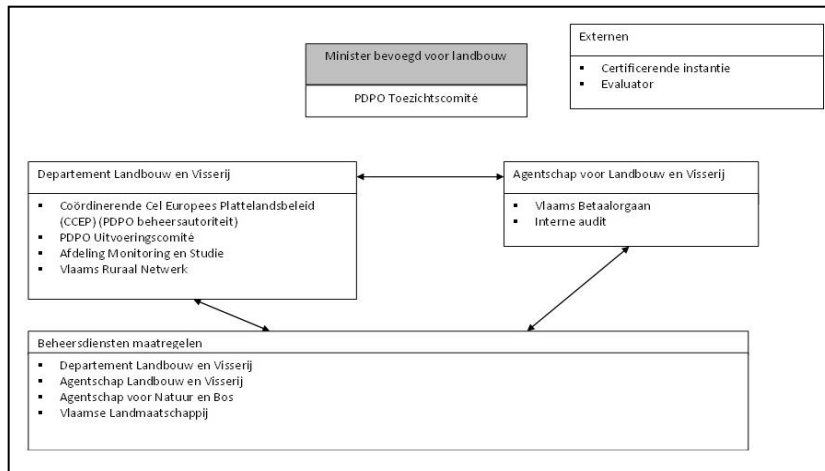
Daarboven staat het Toezichtcomité, voorgezeten door (een vertegenwoordiger van) de Minister voor Landbouw, dat de doeltreffende uitvoering van het PDPO verzekert. De certificerende instantie en de evaluator zijn extern aan de organisatiestructuur.

Het verticaal luik verwijst naar de concrete uitvoering van het programma via de verschillende maatregelen. Per maatregel is er een beheersdienst aangesteld voor de uitvoering van de maatregel.

De rol, de samenstelling en de onderlinge samenhang van de verschillende organen zijn uitvoerig beschreven in het programmadocument.

Deze organisatiestructuur is niet gewijzigd t.o.v. de vorige programmaperiode, waarin de degelijkheid ervan bewezen werd.

Figuur 4: Bevoegde instanties voor PDPOIII

Bron: Vlaamse overheid, Department Landbouw en Visserij

9.2 Administratieve tools

De administratieve tools voor uitvoering van het programma zijn adequaat voor een vlotte uitvoering. Landbouwers zijn bovendien gekend met de meeste reeds bestaande PDPO maatregelen (investeringssteun, BO's) en weten bij welke instantie ze moeten aankloppen. De nieuwe maatregelen (innovatie, vernieuwd BAS, producentengroeperingen, verzekeringen) dienen voldoende gecommuniceerd te worden.

De evaluator geeft specifiek een beoordeling van het feit dat de agromilieuklimaatmaatregelen voor landbouwers door twee verschillende beheersdiensten beheerd worden.

De verdeling van de agromilieuklimaatmaatregelen over twee beheersdiensten ADLO en VLM is historisch en politiek gegroeid. Waar de maatregelen van ADLO meer inspelen op de agrarische bedrijfsvoering (bv mechanische onkruidbestrijding, vlinderbloemigen, ...) spelen de maatregelen van VLM (ook beheerovereenkomsten genoemd) meer in op de natuurwaarden op en rond het landbouwperceel (BO water, weidevogels, KLE, ...).

Het registreren van de percelen onder beheersovereenkomst door landbouwers gebeurt via 1 geïntegreerd kanaal: de eenmalige perceelsaangifte. In deze aangifte waarop de inkomenssteun uit pijler 1 gebaseerd wordt, is de mestaangifte voor de VLM en de aangifte voor de beheersovereenkomsten (zowel die van VLM als die van ADLO) geïntegreerd. Deze geïntegreerde aangifte zorgt voor minder administratieve last voor de landbouwer. De gegevens uit de perceelsaangifte worden doorgegeven aan het betaalorgaan, hoewel de landbouwer wel op verschillende tijdstippen apart wordt vergoed voor de maatregel.

Voor het bekomen van informatie over de beheersovereenkomsten zelf (de implementatievoorwaarden, voordelen, nadelen, ...) moet de landbouwer echter bij 2 verschillende diensten terecht. Een overkoepelend loket waar informatie over alle beheersovereenkomsten wordt aangeboden zou dus handig zijn. Dit bestond in het verleden, maar werd opgedoekt. Bovendien zal het feit dat de aanplanting van KLE's nu ondergebracht is bij VLIF duidelijk gecommuniceerd moeten worden.

9.3 Evaluatieplan

Het evaluatieplan maakt deel uit van het van monitoring- en evaluatiesysteem. Het geheel aan indicatoren werd geëvalueerd in hoofdstuk 7.

In dit onderdeel wordt het evaluatieplan beoordeeld zoals het overgemaakt werd aan de evaluator in augustus 2013.

Het evaluatieplan bevat de volgende onderdelen: doelstellingen, beheer en coördinatie, evaluatieonderwerpen en -activiteiten, data en informatie, tijdsplanning, communicatie en middelen. Er werd geen melding gemaakt van de manier waarop de LEADER-activiteiten geëvalueerd zullen worden.

Opmerkingen bij de tekstonderdelen:

- Doelstellingen: de doelstellingen zijn goed omschreven in de eerste paragraaf. Paragraaf 2 en 3 horen eerder thuis onder verschillende andere paragrafen.
- Beheer en coördinatie:
  - AMS heeft een gedegen expertise en ervaring met monitoring- en evaluatie-activiteiten en heeft toegang tot een zeer ruime databank aan gegevens (ook buiten de verplichte indicatoren binnen RDP).
  - Er is voorzien in voldoende terugkoppeling tussen de evaluatie-activiteiten (AMS) en de uitvoering van het programma (beheersdiensten).
  - Er is terugkoppeling voorzien tussen het betaalorgaan en AMS.
- Evaluatieonderwerpen – en activiteiten: Er werd een niet limitatieve lijst van evaluatie-activiteiten voorgesteld. Positief is dat deze lijst tijdens uitvoering nog kan aangevuld worden. De lijst blijft echter heel algemeen en beperkt tot de verplichte evaluatie-activiteiten. De evaluator raadt aan om de nood aan bijkomende studies nu al in kaart te brengen, te plannen (in de eigen administratie of door overleg met een andere instantie) en te begrenzen.
- Data en informatie:
  - Het systeem voor gegevensverzameling is sterk uitgebouwd en heeft zijn degelijkheid bewezen in de vorige programmaperiodes.
  - Ook hier wordt melding gemaakt van bijkomende resultaatsindicatoren.
- Timing: cfr Evaluatieonderwerpen – en activiteiten: de lijst blijft beperkt tot verplichte activiteiten
- Communicatie: De evaluatieresultaten worden intern goed gecommuniceerd. Naar externen is er vooralsnog enkel een publicatie op website(s). Evaluaties en studies kunnen ook voorgesteld worden op publieke activiteiten (eventueel georganiseerd door het VRN). Aftoetsing van de resultaten bij de begunstigden/stakeholders geeft meer inzicht in hun leefwereld en kan eventueel nieuwe onderzoeksthema's op de agenda plaatsen.
- Middelen:
  - Hoewel er slechts 1 VTE via de technische bijstand wordt betaald voorziet AMS voldoende (personele en financiële) middelen voor monitoring- en evaluatie.
  - Zijn er al middelen voorzien voor de ontwikkeling van de vernoemde specifieke software?

10 HORIZONTALE EN SPECIFIEKE THEMA'S

10.1 Gelijke kansen voor mannen en vrouwen en non-discriminatie

PDPOIII geeft gelijke kansen aan mannen en vrouwen.

- Op de consultatiedag die als voorbereiding van het programma diende, werden organisaties uitgenodigd die specifiek de belangen van vrouwen op het platteland behartigen.
- In de omgevingsanalyse en SWOT werd echter weinig genderspecifieke informatie opgenomen.
- De maatregelen en de implementatie ervan houden geen belemmeringen in voor deelname van vrouwen.

De evaluator beveelt aan om, waar mogelijk, bij de opvolging van de indicatoren van bij de start een opsplitsing te maken in deelname van mannen/vrouwen.

10.2 Duurzame ontwikkeling

- Verduurzaming van de landbouw is 1 van de 4 strategische thema's van PDPOIII. PDPOIII zet in op duurzame ontwikkeling door milieuvriendelijke bedrijfsinvesteringen, agromilieuklimaatmaatregelen en bosmaatregelen. Deze directe steun wordt aangevuld met vergroenings- en randvoorwaardenadvies, en opleiding, EIP en demonstratie met het oog op verduurzaming van de sector.
- Via de plattelandsmaatregelen onder focusgebied 6B zet PDPOIII in op duurzame ontwikkeling van het platteland.
- Zie MER

10.3 LEADER

- 5% van de Vlaamse middelen uit het ELFPO wordt voorzien voor de 4 LEADER-maatregelen.

	ELFPO (euro)
Opmaak LOS	150.000
Uitvoering LOS	10.913.963
Samenwerking LEADER	916.000
Werking PG's	2.401.632
Totaal	14.381.595
<i>Totaal PDPOIII</i>	<i>287.616.926</i>
% LEADER	5%

- Het is positief dat LEADER-maatregelen en Maatregel omgevingskwaliteit geïmplementeerd kunnen worden in hetzelfde gebied. Dit maakt het voor de PG's gemakkelijker om een focus te leggen in hun LOS.
- Het maximaal aantal PG's is verhoogd t.o.v. PDPOII. Dit leidt hopelijk tot kleinere en coherenter gebieden, zodat het gemakkelijker wordt om een focus te leggen in de LOS.
- Focus: 3 thema's uit lijst kiezen. De lijst is ruim genoeg en coherent met de rest van de maatregelen binnen PDPOIII.
- Specifieke resultaatindicatoren voor LEADER worden uitgewerkt van zodra de keuze van LOS'en en bijhorende thema's bekend is. Er wordt geopteerd voor minstens 1 (gemeenschappelijke) indicator per thema (vb 2 PG's nemen beiden het thema erosiebestrijding op => er wordt min 1 gemeenschappelijke indicator uitgewerkt die de resultaten van erosiebestrijding in de 2 gebieden meet).
- Er zijn weinig middelen voorzien voor opmaak van de LOS'en en werking van de PG's.
- Vlaanderen kiest ervoor om niet te werken met multifunds.

10.4 Vlaams Ruraal Netwerk

Het Vlaams Ruraal Netwerk zal ook in PDPOIII een prominente rol spelen. Een voorstel voor de structuur, werking en financiële raming werd overgemaakt op 8 juli 2013.

Het Vlaams Ruraal Netwerk werd geëvalueerd in de mid term evaluatie van PDPOII. In de nieuwe organisatiestructuur werden de geformuleerde aanbevelingen geïntegreerd:

De 4 (door Europa voorgeschreven) strategische doelstellingen van het netwerk kregen een uitwerking conform de Vlaamse situatie en noden.

Het netwerk zal zich thematisch focussen op de selectie van strategische thema's van het Vlaamse PDPO:

- ST1: inzetten op jonge landbouwers en jonge ondernemers op het platteland
- ST2: inzetten op kennis, opleiding en innovatie
- ST3: inzetten op economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector
- ST4: inzetten op de kwaliteit en vitaliteit van het platteland

Afhankelijk van de interesse en de noden op het terrein, zullen deze thema's verder uitgewerkt worden in actiegroepen waarbij geïnteresseerde stakeholders van ideeën kunnen wisselen. Mogelijke leden zijn geïnteresseerde organisaties rond landbouw en platteland en andere stakeholders, maar ook een bredere samenwerking in functie van een bepaald onderwerp is mogelijk (bv. jongerenparlement, jeugdverenigingen, projectuitvoerders, sociale organisaties, ...). Er blijft steeds ruimte voor extra of overlappende thema's of actiegroepen.

Het VRN stelde een raster op om binnen de communicatie-acties onderscheid te kunnen maken in directe communicatie voor een gespecialiseerd publiek en algemene communicatie. Voortaan zal de communicatie veel meer gericht zijn om een gespecialiseerd publiek. Enkel voor de strategische doelstelling "**het brede publiek informeren over PDPO en plattelandontwikkeling**" zal nog algemene communicatie gevoerd worden, met name rond de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector en de vitaliteit en kwaliteit van het platteland.

		Doelstellingen Vlaams Ruraal Netwerk (uit te werken via organisatie van activiteiten, publicaties, netwerking)			
		SD1	SD2	SD3	SD4
Thema's	ST1	G	G	-	G
	ST2	G	G	-	G
	ST3	G	G	A	G
	ST4	G	G	A	G

Type communicatie:

G	Directe communicatie naar gespecialiseerd publiek
A	Algemene communicatie (direct/indirect) naar brede publiek
-	[Geen acties]

Het Vlaams Ruraal Netwerk heeft tenslotte een prominente rol gespeeld in de voorbereiding van PDPOIII. Het VRN organiseerde o.a. een consultatiedag in februari 2012 (zie hoofdstuk 3).

Voor werking en personeel van het Vlaams Ruraal Netwerk werd 2 miljoen euro EU+VL (300.000 euro EU+VL per jaar) voorzien. We nemen aan dat er 50% uit het ELFPO komt. Het VRN zou dan +/- 40% van het budget van technische bijstand krijgen.

10.5 Thematische subprogramma's

Vlaanderen voorziet geen thematische subprogramma's.

11 VERWACHTE MILIEU-IMPACT

Het PDPO III-programma is onderworpen is aan de MER-wetgeving inzake plannen en programma's. De beoordeling van plannen en programma's op hun gevolgen voor het milieu wordt geregeld door het decreet van 27 april 2007 (plan-m.e.r.-decreet, BS 20/6/2007) en het besluit van de Vlaamse regering van 12 oktober 2007 (plan-m.e.r.-besluit, BS 7/11/2007).

Er werd geopteerd voor de volgende procedure:

- Opmaak van een gecombineerde kennisgeving en ontwerp-MER door de MER-coördinator en MER-deskundigen;
- Volledig verklaring van de kennisgeving (+ ontwerprapport) door de Dienst Mer;
- Bekendmaking van de volledig verklaarde kennisgeving (+ ontwerprapport):
  - aankondiging in ten minste één krant met melding dat dit document kan geraadpleegd worden op de websites van de Dienst Mer en het Departement Landbouw en Visserij;
  - overmaken van het document aan de bevoegde Vlaamse adviesinstanties.
- Bundeling door de Dienst Mer van eventuele vragen en opmerkingen op de kennisgeving/ontwerp-MER, geformuleerd door de bevoegde instanties en eventueel door het publiek;
- Bespreking in de zgn. richtlijnenvergadering met de administraties, de erkende deskundigen en de initiatiefnemer van de gemaakte vragen en opmerkingen;
- Opmaak van de MER-richtlijnen door de Dienst Mer;
- Aanpassen van het ontwerprapport aan de opmerkingen en MER-richtlijnen;
- Goedkeuringsonderzoek van het definitief plan-MER door de Dienst Mer;
- Goedkeuring van het plan-MER door de Dienst Mer, eventueel na bijkomende aanpassingen.

Pas na de goedkeuring van het plan-MER vindt de vaststelling en terinzagelegging (openbaar onderzoek) van het ontwerpprogramma plaats. Rekening houdend met de binnengekomen adviezen en opmerkingen wordt vervolgens het definitief programma opgesteld en ter vaststelling voorgelegd aan de Vlaamse regering.

Gelet op de aard en het schaalniveau van het plan – met algemene doelstellingen op Vlaams niveau en nog geen concrete acties of projecten – worden enkel adviesinstanties op Vlaams niveau *actief* betrokken bij de plan-MER-procedure. Via de aankondiging in minstens één krant en via publicatie op de websites van dienst Mer (www.mervlaanderen.be) en de initiatiefnemer van het programma (www.landbouw.be/pdpo) worden de lagere besturen (provincies en gemeenten) en de bevolking wel in de gelegenheid gesteld om een inspraakreactie over te maken.

Een tweede motief naast het realiseren van tijdswinst om te kiezen voor een gecombineerde kennisgeving/ ontwerp-MER is de hoge abstractiegraad van het programma, waardoor een voorafgaande advisering m.b.t. scope en aanpak niet evident zou zijn. Door inspraak te voorzien op het ontwerp-MER, in combinatie met het ontwerpprogramma zelf, zijn gerichte en concrete inspraakreacties mogelijk, die ook betrekking kunnen hebben op de inhoud van het programma zelf.

12 CONCLUSIES

12.1 Omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse

- De voorbereiding tot opmaak van het programma werd zeer participatief aangepakt: een ruime groep van stakeholders werd geconsulteerd.
- De omgevingsanalyse en SWOT zijn sterk uitgewerkt en gestaafd met onderzoeksdata. De uiteindelijk gebruikte afbakening van het plattelandsgebied, de beschrijving van de situatie van jonge landbouwers en de waardes van verschillende EC contextindicatoren moeten nog aangevuld worden.

12.2 Relevantie

- Ten opzichte van PDPOII zijn er enkele interessante nieuwe maatregelen die specifiek inspelen op aangehaalde noden (v.b. innovatiesteun voor pioniers, producentengroeperingen om de kracht van de primaire producent te versterken, EIP's als platform tussen onderzoek en landbouwer, risicobeheer, inrichting van en nulbemesting in Natura2000-gebieden en fosfaatuitmijning). Verschillende maatregelen vormen een stimulans voor samenwerking tussen landbouwers (of zijn op zijn minst niet ontmoedigend). Ook de hervorming van de agromilieuklimaatmaatregelen gericht op soortenbescherming en waterkwaliteit wordt toegejuicht.
- De evaluator betwijfelt daarentegen of er voldoende wordt ingezet op verjonging, strategisch management, (opleiding rond) risicobeheersing (ook andere dan weersomstandigheden).
- Uiteraard zullen niet alle behoeften van het Vlaamse platteland aangepakt worden via PDPOIII. De programmamaker zal zijn selectieve keuze van PDPO-maatregelen verantwoorden naar de EC toe.

12.3 Interne coherentie

- Uit de opgestelde interventielogica blijkt dat Vlaanderen geen maatregelen programmeert onder 5A, 6A, 6C en 5C. 5A en 6C zijn inderdaad minder relevant voor Vlaanderen; voor 6A rekent de programmamaker vooral op acties van beleidsdomein Economie. De evaluator merkt op dat het programma wel degelijk maatregelen bevat die de productie en gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen ondersteunen (5C), maar deze zijn omwille van administratieve eenvoud geprogrammeerd onder 2A. Dit komt de transparantie van het programma echter niet ten goede.
- Vlaanderen schoof 4 strategische thema's naar voren. Het beschikbaar budget is echter niet gelijk verspreid over deze thema's:

<i>Strategisch thema</i>	<i>% van het budget uit ELFPO¹⁸</i>
1. jonge landbouwers	8,22%
2. innovatie en opleiding	9%
3. weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector	75%
4. kwaliteit en vitaliteit van het platteland	8,81%

De budgetallocatie toont vooral een focus op thema 3: steun voor fysieke investeringen in de landbouw, grondgebonden milieumaatregelen in de landbouw, steun aan operationele groepen en risicobeheer (samen 75%) streven immers naar weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector. De 3 andere strategische thema's komen veel minder aan bod.

PDPOIII zou meer kunnen inzetten op verjonging via:

- Vestigingssteun voor niet-overnemers => dit wordt overwogen door de programmamaker, maar allicht zonder leeftijdsgrens. In praktijk zullen echter toch vooral de "jonge" landbouwers aangesproken worden.
- Voordeligere investeringssteun voor jonge landbouwers=> ook dit wordt overwogen door de programmamaker.
- Meer begeleiding tijdens het overnameproces
- Managementtrainingen
- Uitgebreidere begeleiding bij het opstellen van een businessplan
- Het merendeel van de geselecteerde maatregelen heeft positieve effecten op meerdere focusgebieden en zijn complementair. Er zijn geen maatregelen waarvoor de evaluator een potentieel negatief effect inschat op een neven focusgebied.
- Voor elke maatregel werd de keten actie-output-resultaat-impact nagekeken en in voorkomend geval werden mogelijke belemmeringen gedetecteerd en verbeteruggesties toegevoegd. Hoofdstuk 5.4 geeft een analyse per maatregel. De verbeteruggesties vragen slechts minimale aanpassingen van de maatregelen.

12.4 Externe coherentie

- PDPOIII komt tegemoet aan de aanbevelingen in het document "Standpunt van de diensten van de EC over de ontwikkeling van de partnerschapsovereenkomst en – programma's in België voor de periode 2014-2020¹⁹"
- PDPOIII levert een bijdrage aan de EU 2020-strategie, voor wat kennis & innovatie en klimaat & energie betreft. Waar hernieuwbare energie in de EU 2020-strategie een belangrijke rol speelt, stellen we echter vast dat vanuit Europa bepaalde energie-investeringen waarbij er meer energie wordt geproduceerd dan verbruikt op het landbouwbedrijf, niet meer ondersteund worden (b.v. WKK waarbij voornamelijk de warmte verbruikt wordt op het bedrijf en elektriciteit naar het net gaat). Deze beslissing werd genomen om oversubsidiëring te vermijden, wat de evaluator beaamt. Nochtans komen zulke investeringen de globale doelstellingen van hernieuwbare energie wel ten goede. Een grondige herziening van de steun voor hernieuwbare energie is noodzakelijk zodat de verschillende steunmechanismen uit de verschillende beleidsdomeinen optimaal op elkaar worden afgestemd.

¹⁸ Verdeling van de maatregelen over de 3 thema's volgens eigen inschatting/interpretatie van de evaluator

¹⁹ http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/be_position_paper_fl.pdf

- PDPOIII is coherent met het Vlaams beleid omtrent milieu, ruimte, landbouw en platteland, al is de rol van PDPOIII in het Plattelandsbeleidsplan te weinig geëxpliciteerd.

12.5 Meten van voortgang en performantie

- De waarden van de **context**indicatoren werden grotendeels ingevuld door de EC op basis van cijfers uit EUROSTAT. Voor sommige indicatoren was geen Vlaams cijfer voor handen. De evaluator beoordeelde de ingevulde waarden en stelde voor ontbrekende waarden bronnen/berekeningswijzen voor.
- De **output**indicatoren werden per maatregel beoordeeld. Het merendeel van de outputwaarden voor bestaande maatregelen is gebaseerd op de uitvoering in PDPOII. Voor nieuwe maatregelen wijst de evaluator op het belang van tijdige communicatie en voorlichting aan de begunstigen opdat de steun ook effectief wordt opgenomen. Voor bepaalde ecologische maatregelen zal een sterk proactief beleid t.a.v. de landbouwers en bosbeheerders noodzakelijk zijn om de (zeer) ambitieuze target te kunnen halen. Dit geldt ook voor de nieuwe LEADER-gebieden en nieuwe samenwerkingsgebieden (buiten LEADER), die voldoende ondersteund moeten worden bij de opmaak van hun Lokale Ontwikkelingsstrategie.
- Het PDPO kan voortaan door de EC afgerekend worden op zijn performantie, en wel aan de hand van de **target**indicatoren, opgemaakt per focusgebied. De ingevulde waarde van die targetindicatoren is gebaseerd op de waarde van de outputindicatoren van de maatregelen die onder het betreffende focusgebied geprogrammeerd zijn. De evaluatie van het programma steunt dus grotendeels op de waarde van de outputindicatoren. De evaluator duidt op volgende risico's:
  - Verschillende targetindicatoren zijn uitgedrukt als een percentage van het totaal aantal landbouwbedrijven of een percentage van het totaal landbouwareaal (zie contextindicatoren). Gezien in de waarde van die contextindicatoren ook de gepensioneerde landbouwers en hobbybedrijven meegenomen zijn, zorgt dit voor lage percentages.
  - De targetindicatoren voor focusgebied 6B zijn alle 3 onduidelijk. De evaluator adviseert om meer duidelijkheid te vragen aan de EC.
- De berekening van de waarden voor de **resultaats**indicatoren (enkel tussentijds en ex-post) zal normaal gezien geen probleem stellen. Er moet geen streefwaarde opgesteld worden.

12.6 Kwaliteit van de implementatiesystemen

- De rol, de samenstelling en de onderlinge samenhang van de verschillende organen in de organisatiestructuur zijn uitvoerig beschreven in het programmadocument. Deze organisatiestructuur is niet gewijzigd t.o.v. de vorige programmaperiode, waarin de degelijkheid ervan bewezen werd.
- De administratieve tools voor uitvoering van het programma zijn adequaat voor een vlotte uitvoering.
- In het evaluatieplan werden de evaluatiedoelstellingen, de evaluatieonderwerpen en – activiteiten, het beheer en coördinatie van de evaluatieactiviteiten, de data en informatie, tijdsplanning, communicatie en middelen beschreven. Afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij heeft een gedegen expertise en ervaring met monitoring- en evaluatie-activiteiten en heeft toegang tot een zeer ruime databank aan gegevens (ook buiten de verplichte indicatoren binnen RDP).

12.7 Horizontale en specifieke thema's

- PDPOIII geeft gelijke kansen aan mannen en vrouwen.
- Verduurzaming van de landbouwsector is 1 van de 4 strategische thema's van PDPOIII. De plattelandsmaatregelen zetten in op een duurzame ontwikkeling van het platteland.
- 5% van de totale steun uit het ELFPO wordt besteed via de LEADER-methodiek. Er zullen in PDPOIII maximaal 15 LEADER-gebieden (i.p.v. 10 in PDPOII) zijn en hun lokale ontwikkelingsstrategieën zullen gefocust zijn rond maximaal 3 thema's.
- Het Vlaams Ruraal Netwerk zal ook in PDPOIII een prominente rol spelen.
- Vlaanderen voorziet geen thematische subprogramma's.

12.8 Verwachte milieu-impact

- Als algemene conclusie van de kan gesteld worden dat PDPOIII in hoofdzaak positieve milieueffecten zal genereren, maar dat de omvang van het positief effect inzake lokale luchtkwaliteit en klimaatproblematiek sterk gereduceerd zal worden in vergelijking met PDPO II door het niet langer ondersteunen van WKK's. De volledige milieueffectrapportage (MER) is opgenomen in een apart document, dat samen met de eindrapportage van de ex-ante evaluatie opgeleverd wordt.

BIJLAGE 1: VERSLAGEN BILATERALE GESPREKKEN BEHEERSDIENSTEN

1. Plattelandsmaatregelen

28/5/2013

Aanwezig:

- Siegi Absillis – VLM
- Paul Van der Sluys - VLM
- Davy De Dobbeleer – VLM
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Nele Vanslembrouck - Departement Landbouw & Visserij
- Rein Dessers – IDEA Consult

• Rapportage van aanbevelingen van evaluator

Nele Vanslembrouck deelt mee dat de EC een digitaal format voorziet om aanbevelingen en vragen van de evaluator te rapporteren. De evaluator zal voortaan de meest relevante aanbevelingen/vragen formuleren volgens dit format. Gezien de digitale interface nog niet online is, zal departement Landbouw & Visserij later deze informatie overbrengen in het digitale systeem.

Detail vragen/opmerkingen zullen niet worden geüpload, maar worden enkel gerapporteerd in het evaluatierapport. Het verslag van de bilaterale evaluatiegesprekken zal zo veel als mogelijk in de afgesproken format worden gerapporteerd.

• Omgevingsanalyse en SWOT

Rein schetst hoe de omgevingsanalyse en de SWOT tot stand zijn gekomen. VLM wil graag de omgevingsanalyse graag uitbreiden met meer gegevens over het Vlaamse Platteland. VLM werkte de voorbije jaren aan een Vlaams plattelandsbeleidsplan en zou dit graag integreren in de tekst.

- Voordelen: Het geeft een breder kader (nu focus op landbouwsector op achtergrondinfo binnen de EC focusgebieden en de thema's waarop de maatregelen die al in PDPOII zitten, inspelen) dat ook kan gebruikt worden als vertrekbasis om andere Vlaamse en Europese middelen (vb plattelandsfonds, EFRO, interreg,...) toe te kennen.
- Nadelen: De EC zal voor de thema's waarop PDPOIII niet inzet om verantwoording vragen. Dit zal meer werk vragen, omdat de programmamaker telkens duidelijk en concreet moet uitleggen waarom het betreffende item niet via PDPO wordt aangepakt.

Er wordt besloten om de omgevingsanalyse en SWOT uit te breiden. VLM stuurt het plattelandsbeleidsplan door naar Linn. Linn voegt de stukken die de omgeving beschrijven (niet de visie en de voorgestelde strategie om die visie te bereiken) toe aan de laatste versie van de omgevingsanalyse en herhaalt de meest relevante elementen in de SWOT en nodenanalyse. VLM leest na en vult aan. De evaluator had al eerder aangeraden om de omgevingsanalyse zo ruim mogelijk te maken en vindt deze beslissing dus positief.

• Plattelandsmaatregelen

De maatregelen Omgevingskwaliteit (PL01), samenwerking buiten LEADER (PL04) en LEADER (opmaak LOS, werking PG, uitvoering projecten en samenwerking – allen PL02) zullen hieronder besproken worden. De maatregel verbeteren van de kavelstructuur (PL07)

wordt allicht geschrapt en wordt eventueel op het evaluatiegesprek van vrijdag 31/5/2013 hernomen.

Algemeen financieel: de betrokken Vlaamse kabinetten hebben beslist voor alle maatregelen een ELFPO-bijdrage van 50% (van de totale publieke uitgave) te hanteren; de andere 50% wordt ingevuld door middelen van de Vlaamse en/of provinciale overheid.

ART 21: Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland

Relevantie

Evaluator: Niet alle subthema's komen als nood terug in de nodenanalyse.

Antwoord: De omgevingsanalyse, SWOT en nadien ook nodenanalyse zal uitgebreid worden met informatie uit het Vlaams plattelandsbeleidsplan 2013 (zie punt 2). Er zal dus ook informatie toegevoegd worden over de subthema's van deze maatregel (die gebaseerd zijn op het plattelandsbeleidsplan).

Interne coherentie

Evaluator: de voorstellen "Ondersteunen van sociale economie projecten indien ze landbouwgerelateerd zijn" en "Volkstuinen, ecologische moestuincomplexen, pluktuinen, CSA" kunnen mogelijks concurrentie vormen voor de reguliere landbouw (negatief effect op focusgebied 2a)

Antwoord: Dit zal niet het geval zijn, gezien deze projecten geen winst mogen maken en vaak zelfs hun producten niet verkopen, maar zelf opeten. Ook bieden ze in de meeste gevallen diensten aan die de reguliere landbouw niet aanbiedt. Het gaat altijd om projectsteun, niet om structurele steun. Mbt sociale economieprojecten ook afbakening met ESF gemaakt: ELFPO investering, ESF begeleiding en verder traject. Ook keuze om geen communicatie-elementen qua lokale voedselstrategieën te betoelagen.

Na het overleg toegevoegd door Davy De Dobbeleer: Van waar komt dit laatste? Dit werd niet gezegd op de vergadering.

Indicatoren

Opmerkingen evaluator:

- Enkel voor LEADER-projecten wordt het aantal bijkomende jobs verrekend in de target-waarde. Een inschatting van het aantal jobs kan voor deze maatregel wel nuttig zijn, maar wordt niet gevraagd door de EC.
- Voor deze maatregel wordt in de target voor 6b meegerekend:
  - b: De totale bevolking op het Vlaamse platteland in het basisjaar (2013) (=> Linn vraagt na bij EC of hier enkel rekening gehouden wordt met de bevolking in de rurale NUTS3-regio's volgens de OECD-3deling "rural, intermediate en urban". In dat geval zal b veel kleiner zijn dan a en kleiner dan c).
  - c: totale bevolking die (potentieel) voordeel haalt uit de nieuwe of verbeterde diensten, als gevolg van de projecten onder maatregel "Omgevingskwaliteit" = Gezien het om potentieel voordeel gaat, schatten we deze indicator in als het totale bevolkingsaantal van alle geselecteerde gemeenten. Bij rapportage worden enkel de bevolkingsaantallen opgeteld van gemeenten waar projecten werden uitgerold.
- Om deze maatregel naar behoren op te volgen zijn adequate bijkomende (Vlaamse) indicatoren nodig. => VLM stelt een aantal indicatoren voor en geeft voor elke indicator aan:
  - Tot welk(e) subthema('s) hij behoort
  - Wat de definitie is
  - In welke eenheid hij gemeten wordt

- Op welk niveau de waarde ervan zal bepaald worden: Op projectniveau, op provinciaal niveau, op maatregelniveau,...
- Wie de waarde zal bepalen: de promotor (zoveel mogelijk beperken!), de provinciale coördinator, door de beheersdienst, in overleg tussen voorgaande partijen...?
- Tijdstip en frequentie van verzamelen van data (jaarlijks, bij beëindigen van project, bij afsluiten van een budgetjaar, bij declaratie,..? + bij wie

De evaluator zal de bijkomende indicatoren evalueren.

- De invulling van de EC indicatoren voor maatregel (Basic services = 21) moet beter omschreven worden op Vlaams niveau zodat duidelijk is welke type Vlaamse projecten onder elke EC categorie valt. => VLM maakt een indeling, zodat het aantal projecten binnen elke EC categorie op een transparante manier ingeschat kan worden.
- Mbt indicatoren: achterliggende redenering noteren en bijhouden ikv mogelijke discussies in de toekomst.

Externe coherentie

Evaluator: Wat is de visie op herbestemming van boerderijen en is deze coherent met beleidsvisies van andere departementen en beleidsinitiatieven (Ruimte Vlaanderen)?

Antwoord: Visie uit beleidstraject Ruimte Vlaanderen wordt meegenomen als aftoetsingskader.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** hoeveel % van Vlaams grondgebied is afgedekt door het programma, rekening houdend met de voorgestelde afbakeningscriteria <350inw/km² of <15% bebouwingsgraad?
- **Antwoord:** De selectie van gemeenten is gemaakt => 50,70% van de Vlaamse opp is platteland. 24,61% van de Vlaamse inwoners wonen op het platteland. Exceldocument met opp, inwonersaantal en bebouwingsgraad werd na de vergadering overhandigd door VLM.
- **Evaluator:** Is LEADER en maatregel omgevingskwaliteit exclusief? (het één of het ander?)
- **Antwoord:** Nee, promotoren in LEADER-gebieden kunnen aanspraak maken op middelen uit de maatregel omgevingskwaliteit en daar bovenop LEADER-projecten indienen. Dit maakt het voor de Plaatselijke Groepen gemakkelijker om hun LOS te focussen op maximaal 3 thema's.
- **Evaluator:** Investeringsprojecten (meer dan 50% investeringen) mogen geen personeelskosten indienen. Komt dit ten goede aan de werkelijke ingebruikname van de infrastructuur (cfr. discussie investeren in stenen of investeren in mensen)?
- **Antwoord:** ingebruikname van de infrastructuur zal telkens als criterium worden gehanteerd, maar de personeelskosten worden daarom niet vervat in hetzelfde project. De regel is ingevoerd omdat:
  - EC een duidelijke afbakening vraagt van investerings- en dienstverleningsprojecten gezien hier een andere controleprocedure gehanteerd wordt.
  - Er vaak personeelskosten werden ingediend voor het opvolgen van de bouwwerken en de administratie van het project.

Projecten waar personeelskosten en investeringen duidelijk nodig zijn op hetzelfde moment, komen meestal niet aan meer dan 50% investeringskosten. Ze vallen dan ook niet onder de categorie investeringsprojecten: personeelskosten zijn toegelaten. Deze redenering werd ook opgebouwd op basis van ervaringen uit PDPO II-periode.

Art 36: Plattelandsontwikkeling door samenwerking (buiten LEADER)

Relevantie

Evaluator: In de nodenanalyse staat vooral de samenwerking tussen stad en platteland als nood beschreven (werd ook al aangegeven in de mid-term evaluatie). De evaluator beveelt aan deze maatregel vooral hiervoor in te zetten.

Algemeen antwoord: maatregelvoorstel wordt herbekeken, verder uitgewerkt en waar nodig meer gefocust (zie ook onderstaande vragen).

Interne coherentie

Evaluator: Positief dat voor uitvoering van concrete acties die passen binnen de gezamenlijke ontwikkelingsstrategie middelen uit maatregel Omgevingskwaliteit, LEADER, of andere (Europese) instrumenten aangewend moeten worden. De focus van de ontwikkelingsstrategie moet wel steeds 1 van de subthema's van de maatregel omgevingskwaliteit (6b), integratie van primaire productie in de voedselketen (3a), biodiversiteit en landschap (4a), water (4b), hernieuwbare energieproductie en/of bio-economie (5c) zijn.

Evaluator: positief dat deze maatregel onder 6b geprogrammeerd wordt.

Indicatoren

Evaluator:

- Enkel voor LEADER-projecten wordt het aantal bijkomende jobs verrekend in de target-waarde. Een inschatting van het aantal jobs kan voor deze maatregel wel nuttig zijn, maar wordt niet gevraagd door de EC.
- Voor deze maatregel worden de resultaten in geen enkele target-indicator meegerekend. De totale publieke uitgave moet wel opgevolgd worden. Verder is het opvolgen van aantal samenwerkingsprojecten (per thema) voldoende. Het aantal projecten is door EU al als outputindicator bepaald. Linn stuurt overzicht met op te volgen output- en resultindicatoren naar Siegi.

Externe coherentie

Evaluator: *positief dat* voor uitvoering inhoud van projecten andere fondsen worden aangesproken. De uitgewerkte strategie zal dus ook in lijn moeten liggen met de strategie van die andere fondsen.

Uitvoeringsbepalingen

evaluator:

- Het regelgevend en wetgevend kader moet nog verder uitgewerkt worden.
- Het beheer van deze maatregel gebeurt best op Vlaams niveau. Zo worden provinciegrensoverschrijdende samenwerkingsprojecten niet ontmoedigd.
- De deelname van een stad (1 van de 13 centrumsteden?) aan het samenwerkingsproject zou de relevantie van de maatregel verhogen. In dat geval zullen de niet-goedgekeurde kandidaat-LEADERgebieden ook meteen uitgesloten zijn voor deze maatregel (LEADER-gebied kan geen centrumstad bevatten). De niet-goedgekeurde kandidaat-LEADERgebieden ontvangen (indien ontvankelijk) al max 20.000€ voor de opmaak van hun ontwikkelingsstrategie; hiermee zijn (gedeeltelijk) de opstartkosten van de samenwerking gedekt. Deze uit de boot gevallen gebieden kunnen alsnog projecten indienen binnen de maatregel omgevingskwaliteit of bij andere (Europese) programma's.

Art 42-45: LEADER (opmaak LOS, werking PG, projecten en samenwerking)

Relevantie

Evaluator gaat voor elk van de thema's in de keuzelijst na of deze voorkomt in de nodenanalyse (die een resultaat is van omgevingsanalyse en SWOT):

Thema uit keuzelijst LEADER	In nodenanalyse	opmerking
Landbouw- en natuureducatie	√	Enkel landbouw- en natuureducatie van landbouwers in nodenanalyse
Werken aan biodiversiteit op het Vlaamse platteland	√	
Duurzame energie en klimaatadaptie	√	
Armoede in de landbouw- en plattelandsgemeenschap	√	
Opwaardering en/of herbesteding van agrarisch en ruraal erfgoed		Wel in nodenanalyse, maar de toestand (vb leegstand, huidig gebruik?) is te weinig omschreven in de omgevingsanalyse
Kennisoverdracht en innovatie in de reguliere en/of biologische land- en tuinbouwsector	√	
Bodem- en waterbeheer	√	
Duurzaam bosbeheer		Algemeen zeer weinig over bos in omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse.
Stimuleren van startende en jonge rurale ondernemers	√	In de nodenanalyse heeft men het specifiek over jonge landbouwers.
Erosiebestrijding	√	In bepaalde streken
Lokale voedselstrategieën en streekproducten	√	
Landschapsonderhoud en verfraaiing van het landschap	√	
Profilering en promotie van de streekidentiteit		Staat niet beschreven als een nood

Na overleg toegevoegd door Davy De Dobbeleer: Regional branding (voorheen EFRO) wordt nu ingepast in PDPO. Hierbij staat ook toerisme centraal, wat wel een kans is op het platteland

Interne coherentie

evaluator:

- Positief dat de thema's op de keuzelijst overeenkomen met de focusgebieden waar Vlaanderen prioritair op inzet. Wel opletten voor goed uitwerken overlap / afbakening met de andere maatregelen en hun doelgroep(en) (zie ook volgende vragen).

Indicatoren

evaluator:

- Enkel voor LEADER-projecten wordt het aantal bijkomende jobs verrekend in de target-waarde voor 6b (de target voor 6a doelt op gecreëerde jobs binnen investeringssteun en bedrijfsontwikkeling).
- Het gaat over *bijkomende* jobs in de projecten (niet het LEADER-secretariaat, coördinator, samenwerkingsprojecten,...), en niet over het behoud van jobs. Linn vraagt na of het gaat over gesubsidieerde jobs (in het project) , jobs die voortvloeien uit een bepaalde investering (vb infrastructuur voor kinderopvang) (tgv het project) en/of indirecte jobs (vb gecreëerd bij bouwsector tijdens infrastructuurwerken) (door het project).
- Voor de inschatting van de targetwaarde stelt de evaluator voor om de ratio “aantal gecreëerde jobs/€ LEADER-steun” behaald in pdpoll toe te passen op de budgetten van PDPOIII. Eventuele outliers (in aantal jobs) moeten uiteraard verwijderd worden (ook de noemerzijde, dus ook hun LEADER-steun).
- Daarnaast wordt ook de totale bevolking in de LEADER-gebieden meegenomen in de berekening van de target(s) voor 6b. Dit cijfer is gekend van zodra de LEADER-gebieden geselecteerd zijn. Op basis van de huidige aantallen in pdpo II en het feit dat de gebieden in de volgende perioden kleiner zullen zijn, maar in totaal 15 ipv 10, kan wel al een inschatting worden gemaakt.
- Wordt niet meegerekend in de target, maar wel gevraagd om op te volgen:
  - Aantal LEADER-gebieden
  - total public expenditure voor
    - start-up kit = opstart
    - implementation = projecten
    - running costs and animation + capacity building, training and networking = werking. Samen max 20% van implementatie, dus 20% van 32.000.000€ = 6.400.000. Hiervan 10% voor capacity building, training and networking.
    - Preparatory technical support voor cooperation= voorbereidingskosten van samenwerkingsprojecten
    - Inter-territorial + transnational cooperation = samenwerkingsprojecten
- Linn stuurt overzicht van op te volgen output- en resultindicatoren voor Leader naar Davy.
- Om deze maatregel naar behoren op te volgen zijn adequate bijkomende (op niveau van het LEADER-gebied) indicatoren nodig. Gezien misschien niet alle thema's gekozen zullen worden, kan met het opstellen van de indicatoren gewacht worden tot de Lokale Ontwikkelingsstrategieën gekozen zijn. Indien bepaalde thema's vaak terugkomen in verschillende LOS, kan een bijkomende Vlaamse programmaspecifieke indicator(en) opgenomen worden.

Externe coherentie

Voor thema erosie: let op coherentie met gemeentelijke erosiebestrijdingsplannen (ALBON): steun voor opmaak plan en investeringswerken.

Uitvoeringsbepalingen

evaluator:

- Opmerkingen omtrent combinatie LEADER en omgevingskwaliteit enerzijds en investeringsprojecten anderzijds: zie 3.1
- Wees zeer strikt in het toepassen van de selectiecriteria voor LEADER-gebieden:
  - Geografisch en bestuurlijk coherent => zorg dat de LEADER-gebieden niet te groot zijn of kunstmatig vergroot worden. Keuze voor 15 gebieden ipv 10 is positief.
  - Vanuit fysisch, economisch en sociaal oogpunt een geheel vormen
  - adequate kritische massa in termen van menselijke, financiële en economische hulpbronnen?
  - een gemeente kan slechts meewerken aan de opmaak van 1 LOS.
  - tussentijdse voorbereidende toets van het LOS (tijdens de indieningsprocedure). Op die manier kan er ingeschat worden hoeveel PG's voorbereidende steun zullen aanvragen en kan er voor een begeleiding op maat worden gezorgd (in samenspraak met de provincies) ?
- Samenwerkende landbouwers, maar ook individuele bedrijven, kunnen mogelijks (afhankelijk van het LOS) een LEADER-project indienen. Deze actoren maken ook aanspraak op steun binnen de andere maatregelen van PDPOIII (investeringssteun, opleiding, advisering, AMK,...). Zie erop toe dat landbouwers gebruik maken van die andere maatregelen binnen PDPOIII. Gezien de strenge criteria bij vb investeringssteun of erkenning van adviescentra, is het mogelijk dat deze actoren hun kans wagen bij LEADER.
- Indien de PG dit opneemt in zijn LOS, kan de profit-sector LEADER-projecten indienen. De evaluator raadt aan om ondernemers (of belangenorganisaties van ondernemers, niet enkel landbouw) te betrekken in de opmaak van het LOS (en nadien in de PG) zodat de profit sector allicht ook als begunstigen zal toegelaten worden. Dit zorgt voor een verruimde invalshoek. Wel moet erop toegezien worden dat projecten niet marktverstrend zijn. Zorg dat de profit sector publieke diensten aanbiedt met publieke middelen.
- Zorg voor selectiecriteria in het voordeel van multisectoriële samenwerkingsprojecten => dit is een grote meerwaarde van LEADER. Ook een degelijke ondersteuning en enthousiasmering van actoren in het gebied door het LEADER-secretariaat kunnen multisectoriële samenwerking bewerkstelligen.
- De keuze van de 3 thema's kan, op aanvraag van de PG en na goedkeuring van het PMC, tijdens de programmaperiode veranderd worden. Dit wordt enkel in zeer uitzonderlijke gevallen (vb wanneer er ondanks de enthousiasmering van de PG en het secretariaat geen of slechts enkele projecten binnengekomen zijn gedurende de eerste 3 jaar) positief bevonden door de evaluator. De voorwaarden om deze afwijking toe te staan moeten zeer strikt omschreven en toegepast worden.
- Vergunningen moeten al aangevraagd zijn bij aanvraag project. Dit leidt soms tot grote onzekerheid (en soms ook vergeefse kosten) bij de promotor, zeker wanneer de PG werkt met een gesloten jaarenveloppe die via een jaarlijkse oproep wordt verdeeld. Een gesloten enveloppe met een jaarlijkse oproep werkt concurrentie en dus meestal kwalitatieve projecten in de hand. Bovendien is vergelijking en het toepassen van selectiecriteria gemakkelijker. Een bijkomend voordeel van een jaarlijkse enveloppe is een verlaagd risico dat er niet tijdig projecten worden ingediend (en dat de uitgaven dus niet op schema zijn) of dat er omgekeerd al teveel projecten worden goedgekeurd bij het begin. Alternatief is een open oproep (zonder jaarlijkse deadline): die kan ervoor zorgen dat projecten meer worden begeleid in opstartfase en in de gewenste richting worden

uitgewerkt. Het geeft ook minder risico voor de promotoren. Voorwaarde is wel dat er voldoende personeelscapaciteit aanwezig is op het LEADER-secretariaat. Gebiedswerkers die complementair zijn aan het LEADER-secretariaat zijn hierop een zeer verdienstelijk alternatief.

2. Maatregelen ANB

31/5/2013

Aanwezig:

- Tom Neels – Agentschap Natuur en Bos >> opmerkingen reeds verwerkt
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - – Departement Landbouw & Visserij
- Rein Dessers – IDEA Consult
- Paul Arts – Antea

Bosmaatregelen:bebossing (art23), herbebossing (art26) en ecologische bosfunctie (art 26)

Relevantie

Evaluator: In nodenanalyse wordt niet expliciet een behoefte aan meer bos vermeld.

Antwoord: Dit zou moeten aangevuld worden. De instandhoudingsdoelstellingen zijn weliswaar nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaamse regering, maar er is tot zo'n 10.000 ha extra bos nodig in Vlaanderen en daarnaast zo'n 30.000 ha bosvorming ifv de IHD's

Interne coherentie

- **Evaluator: Is focusgebied voor bebossing en herbebossing niet eerder 4A (verbetering ecosystemen) dan 5E (koolstofopslag) ?**

Antwoord: Inderdaad, hoofddoelstelling is vergroting bosareaal in kader van de instandhoudings-doelstellingen (cfr. instapvoorwaarden).

- **Evaluator:** Wat is verschil tussen bebossing en herbebossing ?

Antwoord: Bossing geldt voor percelen die actueel niet bebost zijn. Bij herbebossing wordt het bestaand bos geroid en opnieuw aangeplant met soorten die meer bijdragen aan de instandhoudingsdoelstellingen. De herbebossing gebeurt onmiddellijk na het rooien; het gaat dus niet om herstel van (lang geleden) verdwenen historische bossen.

- **Evaluator:** De bijdrage van vervanging en onderhoud van bestaande bossen inzake koolstofopslag (focusgebied 5E) is (zeer) beperkt.

Indicatoren

Evaluator: Target van oppervlakte (her)bebossing en ecologische bosfunctie komt overeen met een budget van ca. 16 miljoen € (vele malen hoger dan in PDPO II). Is dit realistisch, gelet op de algemene daling van het budget en het beperkte succes van bebossingsmaatregelen in het verleden ?

Antwoord: Er zou een engagement zijn dat budget voor bosmaatregelen inderdaad veel hoger zal liggen dan onder PDPO II. Of er voldoende subsidiedossiers ingediend zullen worden t.o.v. de target, kan op heden niet ingeschat worden, maar deze doelen zijn opgesteld vanuit de noodzakelijke realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en in overleg met de

doelgroepen. Met de start van de opmaak van de managementplannen Natura 2000 in 2014 zal er een instrument zijn dat de realisatie op het terrein sterk stimuleert.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** Waar zijn de bebossingsmaatregelen van toepassing ?
- **Antwoord:** Overall in Vlaanderen, ook in SBZ. Voor bossen wordt een deel van de IHD's gerealiseerd buiten SBZ, hiertoe worden nog gebieden afgebakend. In principe voor boomsoorten die bijdragen aan de instandhoudingsdoelstellingen, maar b.v. ook populier zou gesubsidieerd kunnen worden (weliswaar zonder Europese bijdrage). Voor ecologische bosfunctie wordt er een jaarlijkse vergoeding voorzien voor bossen die in functie van de instandhoudingsdoelstellingen beheerd worden, zonder bijkomende eisen te stellen.
- **Evaluator:** Als rechtsbasis voor ecologische bosfunctie wordt artikel 26 (investeringen) opgegeven. Zou het niet logischer zijn om artikel 35 (beheerovereenkomsten) te nemen ? (cfr. zware bewijslast (facturen,...) gekoppeld aan investeringen)
- **Antwoord:** Dit moet nog nader onderzocht worden, zowel art 26, 31 als 35 zijn mogelijkheden. Art 26 heeft als voordeel het beperken van het aantal maatregelen, is administratief eenvoudiger en de aanvraag dient niet via de verzamelaanvraag te verlopen ivf opname in het GBCS. Anderzijds sluit de jaarlijkse betaling voor bossen die bijdragen tot de IHD's beter aan bij art 31 of 35.

Art 21§1g Maatregelen in Natura2000-gebieden
--

Indicatoren

Evaluator: Target van deze maatregel komt overeen met een budget van ca. 24 miljoen € (vele malen hoger dan in PDPO II). Is dit realistisch, gelet op de algemene daling van het budget en het beperkte succes van PDPO-maatregelen in Natura2000 in het verleden ?

Antwoord: Er zou een engagement zijn dat budget voor Natura2000-maatregelen inderdaad veel hoger zal liggen dan onder PDPO II. Het grootste deel van het budget is voorzien voor de VLM voor het uitvoeren van haar landinrichtingsprojecten. De mate waarin de target kan gehaald worden, hangt dus sterk af van de goedkeuring van de natuurinrichtingsprojecten.

Externe coherentie

- **Evaluator:** Deze maatregel komt in belangrijke mate neer op het financieren van de instrumenten van VLM vanuit PDPO.
Evaluator: Wat wordt verstaan onder "eenmalige inrichtingsmaatregelen die niet kaderen in specifieke Vlaamse regelgeving" ?
- **Antwoord:** Dit zijn ingrepen die niet subsidieerbaar zijn vanuit de bestaande subsidieinstrumenten. Deze submaatregel is in principe uitdovend.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** Kan een cumulatie met de bosmaatregelen ?
- **Antwoord:** Ja, aangezien deze ook kan in functie van de IHD's zijn. Het gaat echter niet om een echte cumulatie, eerder om opeenvolgende subsidies (bv subsidie ecologische bosfunctie na de uitvoering van inrichtingswerkzaamheden). Eenzelfde ingreep kan uiteraard maar vanuit één maatregel gesubsidieerd worden.
- **Evaluator:** Als rechtsbasis wordt artikel 21 (basisdiensten en dorpsvernieuwing) opgegeven >> geldt steun onder dit artikel niet enkel voor de opmaak van een plan, niet voor de uitvoering ervan ?
- **Antwoord:** Onder artikel 21 kunnen ook investeringen vallen, zie 21 g.

3. Maatregelen ADLO

31/5/2013

Aanwezig:

- Koen Wellemans – ADLO
- Katrien Nijs – ADLO
- Yasmine Delaedt (ALV-MIB)
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - - Departement Landbouw & Visserij
- Rein Dessers – IDEA Consult
- Paul Arts – Antea

Artikel 22: Agroforestry (boslandbouwsystemen)

Interne coherentie

Evaluator: Is focusgebied niet eerder 4A (verbetering ecosystemen) dan 5E (koolstofopslag) ?

Antwoord: Daar kan inderdaad over gediscussieerd worden.

Evaluator: Hoe draagt deze maatregel bij aan focusgebieden 5B (water) en 5C (bodem) ?

Antwoord: De wortels van de bomen zuigen grondwater en nutriënten aan, die zo gemakkelijker beschikbaar komen van de landbouwteelt/het gras. Tevens ontstaat onder/tussen de bodem een (gunstig) microklimaat.

Evaluator: Is hier geen overlap mogelijk met de bosmaatregelen van ANB ?

Antwoord: Nee, agroforestry heeft enkel betrekking op landbouwpercelen, waarvan de landbouw-functie behouden blijft (gemengd landbouw/bosperceel).

Indicatoren

Evaluator: Is de target (500 ha) niet te ambitieus, gezien het feit dat agroforestry in Vlaanderen nog niet of nauwelijks voorkomt of bekend is bij de landbouwers ?

Antwoord: Om de target te kunnen halen zal opleiding van landbouwers zeer belangrijk zijn (bewustwording van het bestaan van dit type landbouw).

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Wat houdt deze maatregel precies in ?

Antwoord: Het aanplanten van minstens 3 rijen bomen (inheemse soorten, geen laagstam-fruit) op een landbouwperceel (meestal weiland)

Art 29: Teelt van vlinderbloemigen als eiwitproducent voor veevoeder

Interne coherentie

Evaluator: Is 5D (reductie broeikasgasemissies) wel het gepaste focusgebied voor deze maatregel ?

Antwoord: Dit is een moeilijk geval; de maatregel is niet rechtstreeks gericht op een bepaald focusgebied. Het doel van de maatregel is het sluiten van de voedselketen: als de landbouwers meer hun eigen veevoeder kweken, kan import van soja uit b.v. Zuid-Amerika vermindert worden (minder transportemissies, minder houtkap van tropisch woud om sojavelden aan te leggen). Deze maatregel sluit dus indirect wel aan op focusgebied 5D. Als de landbouwers minder afhankelijk zijn van import is er ook een positief economisch effect (focusgebied 2A).

Evaluator: Vlinderbloemige planten hebben daarnaast ook een positief effect op de bodem- en grondwaterkwaliteit via stikstoffixatie (focusgebieden 5B en 5C).

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Naast (gras)klaver en luzerne worden nu ook erwten en tuinbonen gesubsidieerd ?

Antwoord: Inderdaad. Het gaat hierbij echter niet om erwten en bonen voor menselijke consumptie, maar om soorten/variëteiten die enkel geschikt zijn als veevoeder

Mechanische onkruidbestrijding

Deze maatregel is ongewijzigd t.o.v. de vorige planperiode.

Interne coherentie

Het focusgebied is verbetering van de waterkwaliteit door minder pesticidengebruik (4B). De evaluator heeft hier verder geen vragen over.

Verwarringstechniek in de pit- en kleinfruitteelt

Relevantie

Evaluator: Het focusgebied is 4B: verbeteren van de waterkwaliteit door het verminderen van het pesticidengebruik, maar pesticiden worden niet verboden. Hoeveel pesticidengebruik kan hiermee dan vermeden worden ?

Antwoord: Het pesticidengebruik kan niet volledig verboden worden om meerdere redenen:

- De verwarringstechniek werkt alleen bij fruitmot en bladroller, niet bij andere insecten.
- Het succes van de techniek is niet 100% gegarandeerd, o.a. afhankelijk van de weersomstandigheden. Bijspuiten moet dus mogelijk blijven.

Er wordt vanuit gegaan dat gemiddeld 1 tot 2 spuit rondes kunnen vermeden worden. De vergoeding is hierop afgestemd. De fruitteeler moet investeren in het ophangen van de dispensers e.d. en zal daarom normaliter niet nodeloos bijspuiten. In de loop van PDPO III kan een evaluatiestudie worden uitgevoerd waarin het effect op pesticidengebruik wordt nagegaan.

Indicatoren

Evaluator: De target ligt op 8000 ha, meer dan 50% van het totaal pit- en kleinfruitareaal in Vlaanderen. Is dit realistisch ?

Antwoord: Wellicht wel. Een “onbespoten imago” is zeer belangrijk in de fruitteelt, waardoor deze maatregel commerciële voordelen biedt.

Biologische landbouw – ha-premie

Relevantie

Evaluator: Hoe komt het dat biolandbouw maar niet echt doorbreekt in Vlaanderen (slechts enkele duizenden ha) ?

Antwoord: Belangrijke knelpunten zijn de versnipperde perceelsstructuur, de intensiteit van de (overige) landbouw en de hoge druk op landbouwgrond in Vlaanderen. In dunbevolkte streken met grote percelen die toch niet geschikt zijn voor intensieve landbouw is het veel eenvoudiger om op een concurrentiële manier aan biolandbouw te doen. Daarnaast is ook het gebrek aan afzetgarantie een knelpunt in Vlaanderen. Vlaanderen zet niet enkel in op bio via een ha-premie. Dit wordt nog extra toegelicht in de omgevingsanalyse.

Interne coherentie

Evaluator: Is 4C (verbeteren van de bodemkwaliteit) het gepast focusgebied voor deze maatregel ?

Antwoord: Door het extensiever karakter en het vermijden van pesticiden en kunstmest draagt biologische landbouw in principe bij aan alle aspecten van het ecosysteem (ook biodiversiteit, landschap en water). De effecten zijn echter vrij indirect.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Waarom is de steun beperkt tot 5 jaar na certificering ? Is er nadien geen risico op “terugval” (terugkeer naar klassieke landbouwvoering) ?

Antwoord: De kosten zijn het grootst in de eerste jaren (transitiekosten, kosten om zich een afzetpositie te verwerven). Na 5 jaar wordt verondersteld dat de opbrengsten voldoende gestegen en de kosten voldoende gedaald zijn. De steun geldt per perceel, dus bij uitbreiding naar nieuwe percelen kan opnieuw steun gevraagd worden. Bovendien vertegenwoordigt de ha-steun voor biologische landbouw vanuit PDPO slechts een fractie van de effectieve omschakelingskost. Voor de bulk van de kosten kan de landbouwer beroep doen op andere subsidiekanalen (specifieke staats-steun). Deze PDPO-maatregel is dus slechts één (klein) onderdeel van een veel groter steunpakket voor omschakeling naar biologische landbouw.

Genetische diversiteit

Relevantie

Evaluator: Deze maatregel kreeg als focusgebied 4A (biodiversiteit), wat enerzijds logisch is (behoud van rassen), maar anderzijds los staat van de doelstellingen die met de andere PDPO-maatregelen worden beoogd, nl. het verhogen van de biodiversiteit van de *natuur* in de *omgeving* van het landbouwbedrijf.

Omgevingsanalyse wordt aangevuld met info over bedreigde veerassen.

Interne coherentie

Indicatoren

Evaluator: De target voor schapen is 450 gve (grootvee-eenheden) >> hoeveel schapen zijn dit ?

Antwoord: 3000 schapen (1 schaap = 0,15 gve)

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Deze maatregel is in PDPO III nog enkel van toepassing op inheemse dierenrassen. Waarom is de steun aan hoogstamboomgaarden uit PDPO II verdwenen ?

Antwoord: Omdat getwijfeld wordt aan de doeltreffendheid van het subsidiëren van kleine boomgaarden in particuliere eigendom, de moeilijkheden voor particulieren om te voldoen aan de geldende beheers- en controle-eisen en de hoge beheerskost in verhouding tot de toegekende steun, werd beslist deze submaatregel niet te behouden. In zekere zin ondervangt de nieuwe PDPO-maatregel “agroforestry” het wegvallen van de steun aan hoogstamboomgaarden onder de maatregel “genetische diversiteit”.

4. Milieumaatregelen VLM

31/5/2013

Aanwezig:

- Bert Van Wambeke – VLM
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - - Departement Landbouw & Visserij
- Rein Dessers – IDEA Consult
- Paul Arts – Antea

Agromilieuklimaatmaatregelen

algemeen: combinatietabel voor de verschillende agromilieuklimaatmaatregelen wordt nog opgemaakt

Relevantie

Evaluator: Hoe speelt het pakket agromilieuklimaatmaatregelen in op de aangeduide focusgebieden 4A (biodiversiteit en landschap), 4B (water) en 4C (bodem) ?

Antwoord: Er werd getracht een samenhangend, gemoduleerd en trapsgewijs maatregelenpakket aan te bieden, waarbij de ene actie voortbouwt op de andere en acties kunnen gecombineerd worden. Op die manier komen ze maximaal ten goede aan alle milieuaspecten tegelijk (b.v. een grasstrook die zowel erosie tegen gaat, een waterloop beschermt tegen nutriënteninstroom en als faunacorridor fungeert).

Evaluator: Ook 5E (koolstofopslag) is aangeduid als focusgebied. Dit lijkt onterecht of minstens overdreven.

Evaluator: Als focusgebied voor actie 29 (fosfaatuitmijning) wordt 4C (verbetering bodemkwaliteit) opgegeven. Is dit wel correct ?

Antwoord: Deze actie behelst het omvormen van een landbouwperceel binnen Natura 2000-gebied naar natuur via een tussenstadium met gras of klaver, die het fosfaatgehalte in de bodem voldoende doet dalen om natuurontwikkeling i.f.v. de instandhoudingsdoelstellingen mogelijk te maken. Het (hoofd)focusgebied van deze actie zou dus 4A (verhogen biodiversiteit) moeten zijn, met 4C als secundair effect.

Aanvullend: Aan de ontwerpfiiche zullen nog 2 acties worden toegevoegd: 100% reductie van N-input op grasland, resp. akkerland in (nog af te bakenen) actiegebied i.f.v. instandhoudingsdoelstellingen. Deze acties zijn vergelijkbaar met de vroegere Vergoeding Natuur, zij het dat nu vrijwillig van bemesten wordt afgezien in gebieden die gevoelig zijn voor vermessing. Bij akkerland wordt daarbij logischerwijs gekozen voor teelten met een lage N-behoefte (zoals vlinderbloemigen: klaver,...).

Evaluator: Botanisch beheer op akkerland wordt niet meer gesteund ?

Antwoord: inderdaad, er wordt enkel steun voorzien voor soortenrijk grasland (acties 1 en 2). Botanisch beheer op akkerland was in het verleden te weinig succesvol. Het aantal percelen waarop nog waardevolle akkerflora voorkomt is bovendien zeer beperkt.

Evaluator: Acties 3 tot 7 zijn allemaal gericht op weidevogelbeheer, maar met telkens verschillende uitvoeringsmodaliteiten ?

Antwoord: Inderdaad. De bedoeling is om gebiedsgericht te komen tot een maximale diversiteit aan maatregelen, zodat het broedsucces verhoogd en weidevogelkuikens de kans hebben om uit te vliegen. Met de maatregelen kan in de betrokken gebieden aan mozaïekbeheer gedaan worden op de betrokken percelen. Naast rust tijdens het broedseizoen en habitatverbetering, kunnen o.a. door middel van het pakket kuikengrasland zones gecreëerd worden die voldoende beschutting en voedsel leveren voor de kuikens. De VLM probeert alvast de landbouwers op hun percelen een bepaald beheerstype te adviseren waarbij rekening wordt gehouden met reeds voorkomende beheermaatregelen in de omgeving, de voorkomende soorten en het beperken van predatie.

Evaluator: Acties 3-7 zijn gericht op weidevogels, actie 8 op akkervogels. Wat met andere soorten ?

Antwoord: Actie 8 (voedselgewas) komt zowel ten goede aan akkervogels als aan hamsters. De beheergebieden voor deze soorten overlappen en de maatregel voor akkervogels (voedselgewas) dekt volledig het huidig pakket voor hamsterbescherming, bijgevolg is kan het laatste pakket vervallen en opgaan in de actie 8. Bovendien zijn de faunastrook, de faunastrook plus en de bloemenstrook ook gericht op andere soorten (o.a. insecten zoals bijen, vlinders,...)

Evaluator: Erosiepoelen worden niet meer gesteund ?

Antwoord: klopt, deze maatregel is wellicht te hoogdrempelig voor individuele landbouwers, er is weinig gebruik gemaakt van de maatregel. Erosiepoelen met dammen kunnen ook aangelegd door gemeenten ter uitvoering van hun gemeentelijk erosiebestrijdingsplan en hebben een langduriger karakter.

Evaluator: Wat houdt actie 23 (omvormingsbeheer houtkanten) precies in ?

Antwoord: Deze actie heeft vnl. tot doel om exoten te verwijderen uit houtkanten en te vervangen door inheemse soorten en/of het uitvoeren van een achterstallig beheer. De actie kan enkel projectmatig na goedkeuring van het project.

Interne coherentie

Evaluator: Hoe verhouden acties 1 en 2 zich tot elkaar ?

Antwoord: Actie 2 (instandhouding soortenrijk grasland) kan overal in Vlaanderen toegepast worden, en beoogt het behouden van botanisch waardevolle graslanden, actie 1 (ontwikkeling soortenrijk grasland) enkel in beheergebieden voor botanisch beheer, beoogt het ontwikkelen van een botanisch waardevol grasland vertrekkend vanuit een grasland met lage botanische waarde. Deze acties zijn dus complementair.

Evaluator: Enkel onderhoud van KLE (hagen, poelen,...) wordt ondersteund, niet de aanleg ervan ?

Antwoord: Voor de aanleg van KLE kan beroep gedaan worden op VLIF-steun (niet-productieve investeringen). Acties 24-28 zoals voorzien in de eerste versie van de fiche "agromilieuklimaatmaatregelen" zullen geïntegreerd worden in het VLIF (artikel 18).

Indicatoren

De indicatoren moeten worden opgesplitst per focusgebied. AMS en VLM overleggen hier nog over.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Wat wordt bedoeld met "targeted" ?

Antwoord: : Dit kan zowel (geografisch) gebiedsgericht zijn als gericht op specifieke soorten, habitats,... of gericht zijn op typische landschapselementen die kwetsbaar zijn, waterlopen, bossen, ...

Evaluator: Bij de voorwaarden wordt frequent een beperking opgelegd van "2 dieren per ha". Voorheen werd de eenheid gve (grootvee-eenheid) gebruikt. Waarom is dit gewijzigd ?

Antwoord: De beperking 2 dieren per ha werd al gebruikt in bijvoorbeeld de weidevogelpakketten. De omschrijving "2 dieren" is eenduidiger (geen discussie over hoeveel GVE een bepaald dier waard is, het aantal poten dient beperkt te worden).

Evaluator: Hoe verhouden acties 9 t.e.m. 17 zich tot elkaar ?

Antwoord: Deze acties vormen een getrappt systeem met aan de basis een aantal eenvoudige en laagdrempelige maatregelen met een relatief beperkte milieudoelstelling inzake bodem of water (erosiestrook, oeverstrook), die via bijkomende eisen een "upgrade" krijgen en daarbij een steeds grotere bijdrage leveren inzake biodiversiteit (faunastrook > faunastrook plus > bloemenstrook).

Evaluator: Wat is "klepelen" (actie 15) ?

Antwoord: Klepelen is het fijnmaken/breken van begroeiing door ertegen te slaan, zonder effectief te maaien (af te snijden). De klepelmaaier heeft 'los'hangende klepels op een horizontaal draaiende as. Door de snelheid slaat het gras eraf. Het maaibeeld is wat minder egaal en rafeliger dan bij de klassieke maaimachines.

Evaluator: De vroegere BO Water (die in PDPO I en II een groot deel van het agromilieuklimaatbudget opslopte) is volledig herzien ?

Antwoord: Inderdaad. In het verleden werd enerzijds gefocust op het verminderen van de bemesting (inspanning) en anderzijds op het resultaat daarvan (een goed nitraatresidu om de waterkwaliteit te verbeteren in kwetsbare gebieden). De correlatie tussen het resultaat en de maatregel zelf (vermindering bemesting) was echter niet één op één, maar afhankelijk van diverse factoren (bodemtype, teelt, weersomstandigheden). In de nieuwe BO wordt gefocust op de bron: maximaal inzetten van teelten met een laag risicoprofiel inzake erosiegevoeligheid van het gewas, bodemkwaliteit (organische stof) en nutriëntenuitspoeling (nitraat), en wordt een direct resultaatcriterium gebruikt, nl. het nitraatresidu op het perceel zelf. De maatregel wordt tevens gebiedsgericht ingezet, nl. enkel in deelbekkens met 1 overschrijding van de N-norm per jaar (op 12 maandelijkse metingen). Zowel gebieden zonder problemen (geen overschrijdingen) als gebieden met talrijke overschrijdingen, die sowieso niet kunnen opgelost worden met één maatregel, komen niet in aanmerking. Het is de bedoeling dat de maatregel wordt toegepast op alle percelen van het bedrijf en die percelen kunnen buiten de afbakening. Of anders: bedrijven die geen gronden gebruiken in de afbakening kunnen niet genieten van de maatregel.

5. Investerings- en vestigingssteun

31/5/2013

Aanwezig:

- Luc Uytendewilligen – – Departement Landbouw & Visserij /SI
- Johan Verstrynghe – – Departement Landbouw & Visserij /SI
- Rudy Geerts – – Departement Landbouw & Visserij /SI
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - – Departement Landbouw & Visserij
- Patricia De Clercq - – Departement Landbouw & Visserij
- Dirk Van Gijseghe - – Departement Landbouw & Visserij
- Ann Versecht – Ugent
- Rein Dessers – IDEA Consult
- Paul Arts - Antea

Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf

Relevantie

Evaluator: Gaat in op nood investeringen, evenwel komen niet alle subthema's komen als nood terug in de nodenanalyse bv. Investerings naar arbeidsveiligheid, dierenwelzijn en ruraal erfgoed op landbouwbedrijven en mestopslag, mestbe- en verwerking

Antwoord: De omgevingsanalyse, SWOT en nadien ook nodenanalyse zal uitgebreid worden met informatie uit een aantal documenten.

- Arbeidsveiligheid: landbouw is een sector waarbij zeer veel persoonlijke ongevallen gebeuren, hierover bestaan cijfers bij ILVO in het project PREVENTAGRI en wordt momenteel een inventarisatie gemaakt. Deze cijfers en problematiek zal uitgewerkt worden in omgevingsanalyse.
- Ruraal erfgoed past in het kader van landschap en inkleding. Deze investeringen zullen in een nieuwe maatregel ondergebracht worden bij de niet-productieve investeringen evenals de investeringen die betrekking hebben op landschap (aanplant van heggen etc.).
- PDPOIII zal wat betreft mest focussen op mestopslag in het kader van MAP5 en het verstrengd beleid van mestopslag op de kopakker. Dus onder focusgebied 4B. Er is ook nu al een toename van investeringsdossiers in mestopslag door deze regelgeving. Mestverwerking (bv vergisting) zal waarschijnlijk niet meer gesubsidieerd worden. Mestbewerking (bv. mestscheiding dunne / dikke fractie) kan nog wel gesubsidieerd worden, dit heeft immers ook voordelen voor mesttransport.

Evaluator: Ook focusgebieden 6A (diversificatie) wordt beoogd.

Antwoord: 6A betreft plattelanddiversificatie, de steun voor investeringen in diversificatie zijn voor landbouwbedrijven en vallen daarom onder focusgebied 2A.

Evaluator: Is er al een verdeling in budget gemaakt over de verschillende focusgebieden? De relevantie is moeilijk in te schatten zonder deze budgetten.

Antwoord: Nee, de subsidiabele investeringen liggen nog niet vast, evenmin de budgetten. Ook de subsidiepercentages per investeringscategorie en het aantal categorieën liggen nog niet vast. Er zal wel opnieuw gewerkt worden met verschillende percentages wat de logica van beleidskeuzes zal weerspiegelen.

Evaluator: Nu worden alle investeringen onder focusgebied 2A als hoofddoelstelling geprogrammeerd. Het lijkt de evaluator aannemelijker als de investeringen verschillende focusgebieden beogen en dat hiervoor submaatregelen worden opgesteld met verschillende hoofddoelstellingen. Dit zou naar Europa toe en in vergelijking met andere Europese landen de zichtbaarheid verhogen van het belang die investeringen spelen in milieu gerelateerde focusgebieden. Door de investeringen allen te programmeren onder 2A, geeft dit een vertekend beeld en lijkt het of Vlaanderen louter inzet op de competitiviteit van de landbouw.

Antwoord: De investeringen ook de milieu-investeringen worden gezien als een 'license to produce'. In dat opzicht zijn dragen deze investeringen bij aan het behoud van de Vlaamse landbouwbedrijven. De aanbeveling wordt meegenomen naar de minister die hierover een besluit zal nemen.

- Indien de investeringen toch allen onder 2A worden geprogrammeerd, kan gewerkt worden met programma specifieke indicatoren die het belang van de verschillende secundaire focusgebieden aantonen. Zoals nu ook al gebeurt: milieu-indicatoren van de gesubsidieerde investeringen zullen blijvend gemonitord worden.
- Indien de investeringen als hoofddoelstelling onder de verschillende focusgebieden worden geprogrammeerd dan is de moeilijkheid een inschatting te geven van de target voor het aantal begunstigden per focusgebied. De landbouwlobby zal ook sterk in vraag stellen waarom VLIF steun dat in Vlaanderen als een belangrijk ondersteunend instrument naar de landbouw wordt gezien niet meer inzet op 2A maar enkel op de milieu-focusgebieden.

Evaluator: Worden WKK's, vergisters en zonnecellen nog gesteund in PDPOIII en onder welk focusgebied?

Antwoord: WKK zou vallen onder 5D (luchtkwaliteit). Europa vraagt echter dat bij een investering rond energieproductie de investering beperkt moet blijven tot wat het bedrijf zelf verbruikt. De WKK's zijn in het huidige programma gedimensioneerd op de warmtebehoefte van de bedrijven maar de elektriciteitsproductie overstijgt het gebruik op het bedrijf en wordt op het net geïnjecteerd. Hetzelfde is vaak zo voor vergistingsinstallaties. Dit zou dus volgens Europa niet meer mogen. De administratie is er nog niet uit hoe dit op te lossen.

De zonnepanelen worden niet meer gesubsidieerd. De terugverdientijd lag op enkele jaren en dit gaat volledig voorbij aan de doelstelling van investeringssteun. Vandaar ook dat het selectie criterium rond terugverdientijd werd opgenomen.

Indicatoren

Evaluator: Hoe werd het aantal bedrijven bepaald en hoe gebeurde de inschatting van aantal begunstigden over de verschillende focusgebieden ?

Antwoord: het totaal aantal bedrijven dat gebruik maakt van het vliif is zo'n 8000. De investeringen over de verschillende focusgebieden is een ruwe inschatting, maar zal ook afhankelijk zijn van de budgetten en de lijst met subsidiabele investeringen die nog niet vast ligt.

Evaluator: Als 2A als focusgebied wordt gekozen voor alle investeringen, hoeven enkel de indicatoren voor 2A ingevuld te worden. Als echter gekozen wordt voor de optie de investeringen op te splitsen volgens verschillende hoofdfocusgebieden moet voor elk focus-

gebied de relevante indicatoren ingevuld worden, dit zijn er meer dan nu staan opgegeven. AMS stuurt nodige info naar de beheersdiensten, intern overleg volgt.

Externe coherentie

Evaluator: Kunnen landbouwers beroep doen op andere steunmaatregelen van bv Agentschap Ondernemen?

Antwoord: Nee. Maar er werd al gevraagd om andere leenprincipes te introduceren en uitwerken binnen VLIF, gelijkaardig aan de win&win lening, business angels lening etc. Daar de huidige subsidiewerking op een nauw contact met kredietinstellingen is gebaseerd waar rechten en plichten van de banken ook wettelijk vastgelegd zijn, wordt dit een zeer moeilijke oefening.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** Wordt er nog gewerkt met rentesubsidies in PDPOIII.
- **Antwoord:** Europese documenten vermelden de goed- of afkeuring nergens expliciet. Aangezien wel andere financiële constructies worden goedgekeurd, is de kans reëel dat Europa rentesubsidies zal toelaten.
- **Evaluator:** Wat is minimum en maximum bedrijfsomvang in de subsidiabiliteitsvoorwaarde? Grote bedrijven kunnen juist door hun omvang een belangrijke bijdrage leveren aan milieu-impact.
- **Antwoord:** De minimum grootte wordt nu ook al gehanteerd. Een maximum grootte werd nog niet vastgelegd. Waarschijnlijk zal voor Vlaanderen deze maximum grootte amper bedrijven uitsluiten.
- **Evaluator:** Wat is het maximale steunbedrag?
- **Antwoord:** Europa legt vast dat de maximale subsidiabele investeringskost maximaal 1miljoen Euro mag zijn. Dit is enkel voor investeringen exclusief vestigingssteun en projectsteun voor innovaties). Er is geen beperking naar steunbedrag.
- **Evaluator:** Wat wordt bedoeld in de selectiecriteria met 'een bedrijf dat in de exploitatie beperkt wordt door zijn ligging in of inde nabijheid van een habitat- of vogelrichtlijngebied'.
- **Antwoord:** Het gaat hier om bedrijven die door de nabijheid van zulke gebieden lokaal strengere normen krijgen opgelegd en daardoor voorrang krijgen op bepaalde voor hen noodzakelijke investeringen. Het is zeker niet zo dat deze bedrijven voorrang krijgen op alle investeringen en dat we op die manier als het ware een verplaatsing van bedrijven zouden teweeg brengen naar juist deze zones.

Vestigingssteun (aanloopsteun) ten bate van jonge landbouwers

Relevantie

Evaluator: Europa en ook Vlaanderen ziet verjonging van de landbouw als belangrijk. Daarbij hoort ook financiële ondersteuning.

Indicatoren

Evaluator: Streefwaarde is in lijn met vorige jaren.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Is er iets veranderd in vergelijking met PDPOII?

Antwoord:

- Er wordt nu enkel maar premie gegeven. Maximum bedrag is 75.000 euro. Dit gebeurt op basis van facturen of de realistische waardebeoordeling van het bedrijf. Gemiddeld zitten bedrijven onder het maximum bedrag. In 2011 was dat 56.000 EUR gemiddeld.

- In PDPOII hadden bedrijven 2 jaar om de overname af te ronden. In het nieuwe wordt deze periode uitgebreid over 5 jaar, de steun kan ook gespreid worden over 5 jaar.
- Europa legt ook op dat er een bedrijfsplan wordt opgesteld waarvan na 5 jaar de realisatie wordt gecontroleerd.
- De administratie haalt aan dat de uitbreiding van 2 naar 5 jaar en de volledige omschakeling naar kapitaalpremie, de eerste periode kan zorgen voor een financiële probleem door de lasten uit het verleden.

Evaluator: Hoe wordt beroepsbekwaamheid gedefinieerd?

Antwoord: Dat is via ministerieel besluit vastgelegd en betreft de opleiding/ervaring die een startende landbouwer minimaal moet genoten hebben en kan aantonen.

Investeringssteun voor de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten
--

Relevantie

Evaluator: Deze maatregel speelt in op de nood aan investeringen.

Interne coherentie

Evaluator: Kan binnen deze maatregel ook samenwerking tussen LB'ers en een andere actor in de stad om afzet in de stad via een plattelandsmaatregel te stimuleren hier ook aan bod komen?

Antwoord: Het gaat hier vooral over investeringen in de agrovoeding zelf. Het idee erachter is om een doorstroomeffect naar de Vlaamse landbouwsector te creëren door de verwerkende industrie te ondersteunen. Investeringen binnen deze maatregel beogen dan ook liefst een rechtstreeks voordeel voor de landbouwer waarbij vooral schakel tussen landbouw en verwerkers van belang is. Voorbeeld is verbeterd transport. Dit werd ook opgenomen als een selectiecriteria.

Evaluator: Er kan maar naar één artikel worden verwezen in de Rechtsbasis.

Antwoord: Belangrijkste artikel voor deze maatregel is artikel 18.

Indicatoren

Evaluator: Afhankelijk van wat het focusgebied is van de investering, moeten andere indicatoren ingevuld worden.

Antwoord: AMS zal deze indicatoren doorgeven.

Externe coherentie

De maatregel wijzigt ten opzichte van de bestaande maatregel in PDPOII doordat ook andere subsidiekanalen mogelijk werden voor de agro-voedingsindustrie. Zo zijn de ecologiepremie en de strategische investeringssteun van het Agentschap ondernemen ook mogelijk voor deze bedrijven. Daarom wordt in deze programmaperiode investeringssteun voor de verwerking en afzet van landbouwproducten als aanvullend beleid op deze maatregelen gezien.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Is er geweten welke sectoren en welke thema's aan bod komen.

Antwoord: Nee, hierover is nog geen uitsluitel. Er zullen weer verschillende calls worden zijn waarbij dan per sector en per thema een oproep gebeurt. Dit is opnieuw afhankelijk van het budget wat nog niet gekend is.

Evaluator: Kan een voorbeeld gegeven worden van een groep van landbouwers gezien?

Antwoord: Dit is een groep van landbouwers die zich verenigen in een rechtspersoon. Dit hoeft geen coöperatieve te zijn, maar kan ook vzw, nv of bvba zijn. Het is een rechtsvorm waar de beslissingsmeerderheid ligt bij de landbouwers.

Evaluator: hoe lang krijgt men om investeringen uit te voeren?

Antwoord: twee jaar na goedkeuring project. Investerings mogen niet gebeurd zijn voor de aanvraag.

Projectsteun voor innovaties in de landbouw- en de agrovoedingssector

Relevantie

Evaluator: Dit is een nieuwe en zeer interessante maatregel die inspeelt op de nood om pioniers te stimuleren en te ondersteunen.

Antwoord: Dat is inderdaad de bedoeling. Vandaag vallen deze innovators vaak uit de boot, waarbij zij zich benadeeld voelen ten opzichte van de begunstigen die enkele jaren later wel investeringssteun krijgen. Deze maatregel houdt wel in dat deze projecten/investerings soms wel soms niet succesvol zullen zijn. Deze maatregel moet zo breed mogelijk blijven naar innovaties in concepten, processen, (onderdelen van) technologieën en (onderdelen van) machines en open voor alle sectoren.

Interne coherentie

Evaluator: Hoe verschilt of versterkt deze maatregel andere maatregelen zoals EIP, demonstratieprojecten waar in die laatste ook investeringskosten mogen ingebracht worden?

Antwoord: Dit kunnen projecten zijn die al een voortraject met een EIP hebben gehad of voortvloeien uit een demonstratieproject. Investerings binnen demonstratieprojecten uitgesloten worden.

Evaluator: Het lijkt evenwel logischer dat uit een innovatieproject demonstratieprojecten komen. Demonstratieprojecten gaan al over bestaande innovatieve processen/producten.

Evaluator: Indien het hier gaat om innovaties binnen de agro-voedingssector moet deze dan ingediend worden onder deze maatregel of onder de maatregel voor investering in de agrovoeding?

Antwoord: Agro-voedingsprojecten moeten indien onder de vorige maatregel. Maar inderdaad moeten deze maatregelen nog op elkaar afgestemd worden.

Evaluator: Er kan maar naar één artikel worden verwezen in de rechtsbasis.

Antwoord: Er wordt nog nagekeken onder welk artikel deze maatregel best past.

Indicatoren

Evaluator: Het wordt zeer moeilijk om voor deze ruime investering kwantitatieve streefwaarden voor de verschillende focusgebieden vast te leggen.

Antwoord: Idealiters zou deze maatregel als hoofdfocus 1A innovatie hebben, maar dit kan niet volgens Europa. Waarschijnlijk wordt deze maatregel dan geprogrammeerd onder 2A. Wordt bekeken.

Externe coherentie

Evaluator: Kan er geen overlap zijn met andere steunmaatregelen van bijvoorbeeld Agentschap Ondernemen?

Antwoord: In principe valt steun voor dit soort innovaties hier buiten.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Hoe gaat deze maatregel concreet in zijn werk?

Antwoord:

- Er wordt gewerkt met een call systeem. Die zou regelmatig (halfjaarlijks) gebeuren om innovaties de kans te geven te groeien en zodat de innovator weet dat hij zijn idee kan laten rijpen en toch indienen op een later tijdstip. De call zou heel breed zijn, je kan a priori niet bepalen wat een innovatie zal zijn en in welke sector die moet gebeuren.

- De selectie van de innovaties zal gebeuren door een 'wetenschappelijk comité' waarin onder andere experts uit fundamenteel onderzoek, het innovatiesteunpunt, Flanders Food zetelen. De exacte werking van dit wetenschappelijk comité is nog niet uitgewerkt.

6. Risicobeheer en bedrijfsadviesdiensten

10/6/2013

Aanwezig:

- Isabelle Magnus - ALVB
- Lieven Van Waes – SI
- Annemie Leys – ALVB
- Maxime Bolle – SI?
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - – Departement Landbouw & Visserij
- Ann Versecht – Ugent
- Rein Dessers – IDEA Consult

Risicobeheer in land – en tuinbouw

Relevantie

Evaluator: speelt in op hoog risico van landbouwers. Maatregel bestond niet in vorige periode; waarom ingevoerd?

Antwoord: Bedoeling is inderdaad om het risico van landbouwers via verzekeringen te ondervangen. Deze maatregel gaat in werking in 2017 bij de regionalisering van het rampenfonds. Met het stimuleren van verzekeringen en het afbouwen van het rampenfonds voor uitzonderlijke gevallen, willen we meer privaat geld inbrengen in het risicobeheer.

Evaluator: Europa geeft ook de mogelijkheid tot verzekeringen naar dierziekten en wildschade.

Antwoord: Deze worden in Vlaanderen opgevangen door het sanitair fonds.

Indicatoren

Evaluator: Hoe wordt de premie en de subsidie erop berekend?

Antwoord: De subsidie zou 65% van de premie bedragen. De premie is afhankelijk van het gewas en wordt bepaald door de maatschappijen en de marktwerking.

Evaluator: De exact inschatting en berekening is op dit moment een moeilijke oefening aangezien er nog veel onzekerheden zijn ivm de uitwerking van de maatregelen, de bereidwilligheid bij de maatschappijen en de invulling van het regionaal rampenfonds.

Antwoord: Inderdaad wordt het moeilijk om de target realistisch te gaan bepalen.

Externe coherentie

Evaluator: Is deze maatregel een aanvulling op het rampenfonds? Waarom zou de landbouwer kiezen voor een private verzekering?

Antwoord: Met de regionalisering van het rampenfonds wordt de steun via het rampenfonds afgebouwd. Doordat het schadepercentage bij het rampenfonds omhoog zal gaan, zal de landbouwer zich wil verzekeren. Verzekeringsmaatschappijen zullen enkel tussenkomen vanaf 30% schade, een landbouwer zal zich op andere manieren (bv investeringen) zelf willen indekken voor schade van minder dan 30%.

Evaluator: Geldt dit voor alle teelten?

Antwoord: Vanuit de GMO-regeling in pijler 1 wordt voor groenten en fruit risicobeheer voorzien door de telersverenigingen. Daarom worden deze teelten uitgesloten. In de akkerbouwsector is er een task force opgericht en is er ook interesse vanuit de m^{ijen} om zulke producten aan te bieden.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** Welke maatschappijen bieden deze verzekering aan? Zal de prijs van de premie niet stijgen omwille van de subsidie?
- **Antwoord:** Er zal gewerkt worden met erkende verzekeringsproducten die allen op een website beschikbaar zullen zijn zodat de landbouwer ze kan vergelijken. De premie zou eventueel doorgerekend kunnen worden naar de klanten, maar aangezien de concurrentie speelt en er ook buitenlandse maatschappijen producten kunnen aanbieden, blijft dit hopelijk beperkt.
- **Evaluator:** Er is ook staatssteun voorzien voor risicobeheer?

Antwoord: Nu werkt het rampenfonds door middel van staatssteun wat onder de vrijstellingsverordening valt. Ondersteuning van verzekeringsproducten is ook mogelijk onder staatssteunverordening.

- **Evaluator:** Hoe wordt er gecontroleerd vanuit de overheid?

Antwoord: De overheid zou zeker niet elke claim gaan controleren. De verantwoordelijkheid hiervoor wordt bij de maatschappijen gelegd, zij zullen de schade gaan vaststellen bij de landbouwers. Vanuit de overheid zal een steekproefsgewijze controle gebeuren bij de maatschappijen.

- **Evaluator:** Hoe wordt vastgesteld of er een extreme weersomstandigheid zich voordeed? Dit is vaak lokaal. Daarenboven staat in de verordening dat de overheid de weersomstandigheden moet erkennen aan de hand van vooraf vastgelegde erkenningscriteria.

Antwoord: Op basis van gegevens van weersstations zal de claim worden gecontroleerd. Het is op dit moment nog niet duidelijk wat de rol van de overheid daarin is. Het lijkt omslachtig moet de overheid voor elke lokale weersomstandigheid al dan niet zijn fiat moet geven aan m^{ijen} om uit te betalen. Logischer zou zijn indien de overheid de data doorspeelt of de m^{ijen} rechtstreeks toegang hebben tot de gegevens van weerstation om samen met de criteria en de ongunstigheid zelf te bepalen.

Bedrijfsadviesdiensten

Relevantie:

Evaluator: Waarom focus op biodiversiteit bij actie 2 (voor ouderen)?

Antwoord: Dit gaat vnl om advies mbt de instandhoudingsdoelstellingen

Interne coherentie

Evaluator: Goed dat bedrijfsadvies prioritair naar instappers gaat. Coherent met doelstelling van verjonging.

Indicatoren

- Verplichte indicatoren ingevuld?
ok
- Streefwaarde realistisch?

Resultaten en opmerkingen uit mid term evaluatie:

Randvoorwaardenadvies van direct nut voor landbouwers om zich in orde te stellen met regelgeving. Op langere termijn (en zeker indien randvoorwaarden niet te snel veranderen) is

Bedrijfseconomisch advies wordt als het meest nuttig gezien door landbouwer.

In 2009 werden er 1402 adviezen aangevraagd.

Aanvragers van VLIF-steun vragen meestal ook bedrijfsadvies.

- Hoe werd deze berekend?
- Er is rekening gehouden met een maximaal subsidiebedrag van 2550€ per starter met een totaal budget van 3.213.000€. Voor starteradvies gaat het hier om 210 starters per jaar, dus iets meer dan de 180 vestigingen in de vestigingssteun (waar het enkel gaat om overnames van familiale bedrijven).
- Bijkomende indicator nodig? neen

Externe coherentie

- **Evaluator:** Als VLM gratis vergroeningsadvies geeft (buiten pdpo), des te beter. Dan beter geen subsidies voor adviesverleners meer voor aanbieden, tenzij er iets schort aan het advies van VLM.
- **Antwoord:** Het ecologisch focusgebied is maar één van de voorwaarden binnen vergroening. Er zal weinig overlap zijn met het advies van VLM.

Uitvoeringsbepalingen

- **Evaluator:** Hoe kan men als adviesverlener erkend worden? Is de markt voldoende toegankelijk/voldoende concurrentie?

Antwoord: Minister selecteert op basis van een jury van experts. Er zijn 10 erkende BAS diensten. Er is voldoende geografische spreiding. Deze diensten werken ook met adviseurs die erkend moeten zijn per module. De verschillende aanbieders komen centraal op een website zodat de landbouwers beter kunnen vergelijken en zelf actief kunnen op zoek gaan naar de voor hen meest interessante modules. Op die manier is er ook meer concurrentie. Een ander verschil met vorige periode is dat een landbouwer elke module maar 1 keer kan volgen (2x voor biodiv, klimaat en water), het is dan ook aangewezen dat de diensten een zo kwalitatief mogelijk advies geven.

- **Evaluator:** Gaat de steun rechtstreeks naar de adviesverlener of moet de landbouwer de subsidie aanvragen? Is dit nieuw tov vorige periode?

Antwoord: de adviesdienst vraagt subsidie en de landbouwer betaalt het bedrag zonder subsidie. De landbouwer betaalt 50% van het bedrag zelf. Dit zal ook meer betrokkenheid creëren en de landbouwers de meest passende adviesmodules laten kiezen.

Extra opmerking, niet aan bod gekomen in het bilaterale gesprek:

- **Evaluator:** In fiche pg 4 staat dat advies biodiv – klimaat – water voorrang heeft op randvw en vergroeningsadvies. Dit is tegenstrijdig met bovenstaande.
- **Evaluator:** Vergroeningsadvies en randvoorwaardenadvies zijn voorwaarden voor ander advies. Is het niet vreemd dat landbouwers moeten betalen om zich de regelgeving persoonlijk te laten uitleggen?

Antwoord: Dit staat zo opgenomen in de verordening. Het is eigenlijk het economische luik dat Vlaanderen hier vrijwillig in onder heeft gebracht. Moest dat andere luik niet verplicht zijn dan zou de landbouwers enkel economisch advies kiezen.

- **Evaluator:** Is de maatregel voldoende toegankelijk? Niet discriminerend? Zullen de vooral de bedoelde begunstigden erop intekenen?

Antwoord: Door de aanpassingen in de maatregel: beperken van het aantal adviesmomenten, 50% van adviesbedrag wordt gedragen door de landbouwer hopen we de juiste mensen te bereiken.

Steun voor oprichting van producentengroeperingen

Relevantie

Evaluator: Deze maatregel speelt in op de nood aan ketenoverleg en het versterken van de positie van de primaire producent. Gaat het hier dan voornamelijk over verkoop en marketing? Geldt dit ook voor veilingen?

Antwoord: Deze maatregel is geïnspireerd op de veilingen die voortvloeien uit de GMO regeling in pijler 1. Maar de maatregel in PDPO III is bedoeld voor de andere sectoren om hun positie op deze manier ook te kunnen versterken. De bedoeling is inderdaad dat producenten via deze groepering hun productie gezamenlijk gaan verpakken en afzetten.

Interne coherentie (adhv matrix. Synergieën tussen maatregelen? Geen tegenwerkende effecten?)

Evaluator: in deze maatregel worden enkel de administratieve werking- en personeelskost voorzien. Voor investeringen kunnen zij dan terecht bij investeringen in de agrovoeding?

Antwoord: Dat zou kunnen, indien de investering binnen de call past.

Externe coherentie

Evaluator: Hoe komt het dat producenten groepen onder GMO fruit en groenten onder Pijler 1 blijven? En zijn de voorwaarden gelijk in deze regelingen?

Antwoord: De producentengroepen onder GMO fruit en groenten bestaan al lang en werden onder As1 geplaatst. De voorwaarden zijn ook niet gelijk aangezien deze organisaties jaarlijks steun krijgen 4,1% tot 4,6% van hun omzet indien zij aan risicobeheer doen. Binnen de huidige maatregel krijgen producentengroeperingen enkel opstartsteun de eerst vijf jaar en vermindert de steun van 5% tot 2% het laatste jaar.

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: hoeveel bedrijven moeten minstens lid zijn van zo'n producentengroepering?

Antwoord: Dit hangt af van de omvang van de sector. Bij het zuivelpakket zijn dat 40 leden hoewel voor bio-zuivel producenten dit aantal werd verlaagd naar 10. Net zo bij de GMO groenten en fruit daar is het aantal leden op 60 gelegd maar subsector champignons heeft een minimum van 10 leden.

Evaluator: Wat houdt zo'n businessplan in?

Antwoord: Dat is zeer uitgebreid en staat beschreven in de verordening? Het beslaat alle activiteiten van stockeren verpakking en afzetten.

Evaluator: is het een continue systeem of een call? Welke sectoren?

Antwoord: Er zou gewerkt worden met een call. Omdat landbouwers zich moeten kunnen voorbereiden en er bovendien de voorwaarde geldt dat de groep nog niet langer dan een jaar bestaat, zou gewerkt worden met een aankondiging van de call één jaar op voorhand. We weten dat er interesse is vanuit melk, sierteelt, wit-blauw, en vlas.

Evaluator: Hoe worden aanvragen goedgekeurd? Door een extern comité? Welke criteria?

Antwoord: Waarschijnlijk door een comité. Belangrijkste criteria zijn de omvang van de sector en het aantal leden en hoe georganiseerde een sector al is.

7. Opleiding, demo en EIP

10/6/2013

Aanwezig:

- Els Lapage
- TT Chow
- Jean Steenberghen
- Linn Dumez – Departement Landbouw & Visserij
- Belinda Cloet - – Departement Landbouw & Visserij
- Ann Versecht – Ugent
- Rein Dessers – IDEA Consult

Steun voor opleiding in de landbouw (artikel 15)

= Lerende netwerken + opleiding door vormingscentra

Relevantie

Evaluator: De maatregel speelt in op de opgesomde noden qua methode (leren van mekaar en algemene vorming in groep) en qua thema's. In de nodenanalyse werd meer aandacht gevraagd voor strategisch management (om innovaties te stimuleren, maar ook in functie van risicobeheer en omgaan met prijsvolatiliteit). Of dit in de maatregel vervat zit, is niet duidelijk uit de fiche.

Antwoord: Strategisch management zit nu vooral in startersopleidingen (=submaatregel 2 – focusgebied 2b) en zal ook aan bod komen in lerend netwerk 1 (=submaatregel 1 – prioriteit 2)

Interne coherentie

Evaluator: Is er geen overlap met demonstratieprojecten (ook artikel 15) en EIP operationele groepen? Geef voor elke maatregel aan wanneer deze maatregel het meest geschikt is.

Antwoord:

Lerend netwerk is een gesloten netwerk van landbouwers die bedrijfsinfo uitwisselen. Die uitwisseling wordt geleid door een moderator met voldoende expertise zodat hij de leereffecten kan duiden en omzetten in tips/tricks voor landbouwers. Dezelfde groep landbouwers komt +/- halfjaarlijks samen. De gewijzigde bedrijfsresultaten door toegepaste tips uit het netwerk worden zo opgevolgd en opnieuw besproken. Een netwerk kan eventueel ook een expert uitnodigen.

Demonstratieprojecten zijn meer top down: Een vereniging erkend als centrum voor sensibilisering van meer duurzame landbouw (= praktijkcentra, Regionale Landschappen, Wervel, Eco²,... = +/-50 verenigingen) toont een nieuwe techniek aan landbouwers. Alle geïnteresseerde landbouwers mogen naar demonstratiedagen komen en info vragen.

Een **EIP operationele Groep** heeft weinig gemeen met een lerend netwerk of een demonstratieproject. Het is een soort overlegplatform tussen onderzoekers (praktijk, toegepast en basis), landbouwers (of eerder landbouworganisaties) en eventueel andere relevante leden, afhankelijk van het thema. Een EIP operationele groep is een consortium om aan het betreffende thema gerelateerde onderzoeks- of praktijkprojecten uit te denken en voor te bereiden. De projecten zelf worden aangevraagd en gefinancierd door andere maatregelen uit PDPO of andere programma's (vb IWT).

Evaluator: Er zijn allicht meer synergieën mogelijk tussen de maatregelen projectsteun voor innovatie en/of investeringssteun voor agrovoeding enerzijds en de lerende netwerken, demonstratieprojecten en/of EIP operationele groepen anderzijds. De ideeën en leereffecten uit goedgekeurde en uitgevoerde investeringsprojecten zouden moeten kunnen doorstromen naar lerende netwerken, demonstratieprojecten en/of EIP operationele groepen.

Antwoord: Dit wordt intern besproken. Het al of niet beschermen van intellectuele eigendom gevormd via overheidssteun, staat ter discussie.

Extra opmerking, niet aan bod gekomen in het bilaterale gesprek:

Evaluator: Is er synergie met Bedrijfsadvisering mogelijk? Een bedrijfsadviseur die eenzelfde soort advies geeft aan verschillende landbouwers kan gemakkelijk een groep samenbrengen. Hij heeft het voordeel dat hij de bedrijven goed kent en kan ook meteen leereffecten praktisch gaan vertalen naar de deelnemende bedrijven. Ook de bedrijfsplanners van VLM zouden een lerend netwerk kunnen opzetten.

Evaluator: De maatregel werd opgesplitst in 2 submaatregelen (lerende netwerken en vorming). Gezien het 2 verschillende maatregelen zijn, is het allicht duidelijker ze ook op 2 verschillende fiches voor te stellen (afhankelijk van de uitvoeringsbepalingen, zie hieronder). Omdat de focusgebieden van prioriteit 1 niet als hoofd focusgebied opgegeven mogen worden (waarmee de evaluator niet akkoord is), wordt er binnen elke submaatregel een onderscheid gemaakt tussen de verschillende focusgebieden die als thema aan bod zullen komen. Dit is echter een indicatieve indeling; gezien men op dit moment geen zicht heeft welke lerende netwerken zich zullen aanbieden (eigen aan bottom-up aanpak). Om de registratie van resultaten en de berekening van de targets niet onnodig te verzwaren, raadt de evaluator aan om 1 hoofd focusgebied te kiezen voor alle lerende netwerken, nl 2a. De andere focusgebieden kunnen als neven focusgebied opgenomen worden.

- Alle opleidingen moeten binnen een hoofd focusgebied vallen. “andere” opleidingen moeten ook binnen een hoofd focusgebied (en eventueel neven focusgebied) vallen.

Indicatoren

Dit deel van de fiche werd intussen al aangepast

Evaluator: Indien 1 hoofd focusgebied wordt gekozen voor alle lerende netwerken moeten enkel de indicatoren gelinkt aan dit ene hoofd focusgebied doorgegeven worden.

Antwoord: dit zal intern besproken worden.

Evaluator: Het aantal unieke deelnemers opleiding lijkt laag, gezien cijfer van 2007-2009. Worden de opleidingen langer?

Antwoord: De cijfers uit Mid term zijn allicht niet correct, maar het is wel zo dat de startersopleidingen langer worden dan in 2007-2013

Evaluator: Bij alle indicatorwaarden moet de berekening aangegeven worden omwille van transparantie en om eventueel achteraf te verantwoorden waarom een bepaalde waarde niet werd gehaald. Zonder een berekeningswijze kan de evaluator de waarde niet beoordelen.

Er moet bijgehouden worden welke de thema's van de lerende netwerken waren; dit kunnen eventueel andere zijn dan de EC focusgebieden. De thema's kunnen ook pas bij de evaluatie achteraf (of tussentijds) geclusterd worden in categorieën.

Uitvoeringsbepalingen

- Het is nog niet beslist of een lerend netwerk wordt gezien als een opleiding (de moderator wordt aangesteld via een erkend vormingscentrum dat een forfaitaire vergoeding krijgt uit PDPO (130€/lesuur) of als een studieclub van landbouwers (startpremie van 630€ + vergoeding van experten?). Het initiatief zou in dit laatste geval ook van buiten de vormingscentra kunnen komen (vb de organisaties die erkend zijn als bedrijfsadviseur).
- Waarom gaat dit enkel voor erkende sensibiliseringscentra? Wordt op die manier niet het drempelverlagende van de maatregel 'boeren leren van boeren' teniet gedaan? Opendrekken naar andere organisaties: lb-verenigingen, groep van landbouwers

Demonstratieprojecten

Relevantie:

Is een antwoord op verschillende opgenoemde noden.

Interne coherentie

- Verschil/synergie met lerende netwerken en EIP operationele groepen: zie hierboven

- Doorstroming van ideeën/leereffecten uit innoverende investeringen en investeringen voor agrovoeding naar demonstratie: zie hierboven

Indicatoren

- Verplichte indicatoren ingevuld? Enkel financiële indicatoren? Moet een demonstratieproject een minimum aantal bezoekers hebben, als doelstelling?
- Streefwaarde realistisch?
  - Hoe komt men bij de verdeling over de verschillende thema's?
  - **Antwoord:** dit is indicatief en niet op voorhand in te schatten.
  - **Evaluator:** We raden daarom aan om alle demonstratieprojecten onder 1 hoofdarea te programmeren en de andere focusgebieden als nevengebieden op te nemen.

Er moet bijgehouden worden welke de thema's van de demoprojecten waren; dit kunnen eventueel andere zijn dan de EC focusgebieden. De thema's kunnen ook pas bij de evaluatie achteraf (of tussentijds) geclusterd worden in categorieën.

Externe coherentie

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Wordt de techniek getest op een bedrijf?

Antwoord: Dit kan, maar is niet altijd het geval.

EIP Operationele groepen

Relevantie

Deze maatregel vult de nood naar meer samenwerking en meer doorstroming van onderzoeksresultaten naar de praktijk in. Tenminste als ook actoren uit fundamenteel onderzoek worden meegenomen, het is juist de link tss praktijk en fundamenteel waar er een hiaat zit (zie onder)

Interne coherentie

- Doorstroming van ideeën/leereffecten uit innoverende investeringen en investeringen voor agrovoeding naar OG: zie hierboven
- Verschil/synergie met lerende netwerken/demonstratieprojecten? Zie hierboven.
- Wat is de relatie tussen deze maatregel en de maatregel "samenwerking op het platteland, buiten LEADER" (ook artikel 36)?
  - **Antwoord:** er is geen verband. Er zal wel op toegezien worden dat dubbelfinanciering uitgesloten wordt.
  -

Indicatoren

- Verplichte indicatoren ingevuld? Enkel financiële indicatoren?
- Streefwaarde realistisch?
  - Hoe komt men bij de verdeling over de verschillende thema's?
- Bijkomende indicator nodig?
  - Moet blijken uit de doelstellingen van de OG's (of uit selectiecriteria van de oproepen)

Externe coherentie

- Is KMO-programma en KMO-portefeuille toegankelijk voor landbouwers?
- Link met Horizon 2020

Uitvoeringsbepalingen

Evaluator: Is 3 jaar niet te kort? Moet de OG nadien zonder steun kunnen bestaan?

Antwoord: Nee, moet niet meer bestaan. De 3 jaar zijn enkel een voorbereiding tot andere projecten. Dient om mekaar te leren kennen en info te laten doorstromen.

Evaluator: Wie vraagt de steun aan? Wie dienst dossier in? Op wiens initiatief?

Antwoord: die rol wordt vooral verwacht van een universiteit of kennisinstelling. Enerzijds wordt het niet van een landbouwer verwacht om deze tijdsinvestering te doen. Anderzijds wil de programmamaker ook zeker zijn dat de leadpartner de capaciteit (tijd, middelen, vaardigheden) heeft om het project te dragen en zijn engagementen waar te maken. De programmamaker wil eventuele terugvorderingen achteraf vermijden.

Evaluator: Indien investeringskosten subsidiabel zijn, is er overlap denkbaar met het concept van een demonstratieproject.

Antwoord: Investeringskosten zijn intussen geschrappt als subsidiabele kosten. De operationele groep kan wel projecten voorbereiden (voor een andere maatregel of ander programma) waarin investeringssteun gevraagd kan worden. Binnen deze maatregel wordt enkel steun verleend aan opstart- en werkingskosten.

Evaluator: De begunstigen dienen opengetrokken te worden tot fundamenteel onderzoek. Wil men een goede transversaal onderzoeksnetwerk uitbouwen met voldoende doorstroming van fundamenteel over praktijk naar lbers en omgekeerd van lbers naar fundamenteel is dit een belangrijk (essentiële) partner. Lbers en praktijkcentra hebben goed contact, er is juist een hiaat tussen fundamenteel en praktijk die met deze maatregel opgelost zou kunnen worden.

Antwoord: De programmamaker ziet vakgroepen van universiteiten zeker als leden van OG'en. Of de aanwezigheid van fundamenteel onderzoekers in een OG een selectievoorwaarde is, is afhankelijk van het thema van de OG.

BIJLAGE 2: BEOORDELING AFBAKENING VAN HET PROGRAMMAGEBIED

(Deze tekst werd integraal opgenomen in het tussentijds rapport van deze evaluatie.)

Vlaanderen is een zeer verstedelijkt gebied in vergelijking met de andere regio's in de Europese Unie. Het eenvoudig en internationaal erkend OESO-criterium van < 150 inwoners per km² is niet toepasbaar voor een beschrijving van het Vlaamse platteland. Bij het gebruik van het criterium zouden slechts 22 van de 308 gemeenten als platteland kunnen beschouwd worden. Die 22 gemeenten maken 156.852 ha uit, of 12% van de Vlaamse oppervlakte.

Laten we de gemeentegrenzen buiten beschouwing, dan kunnen in Vlaanderen zeker een aantal aaneengesloten gebieden worden afgebakend die gemiddeld een bevolking hebben van < 150 inwoners/km², denkend daarbij aan bv. de Westhoek, het Meetjesland en het Maasland. Immers, alleen al de oppervlakte cultuurgrond in Vlaanderen bedraagt 613.860 ha, omgerekend bijna 46% van de totale Vlaamse oppervlakte. Deze afbakening is echter moeilijk werkbaar (data zijn niet beschikbaar op niveau van deze gebieden) en is te eng en te statisch omdat ze enkel de bevolkingsdichtheid als criterium gebruikt.

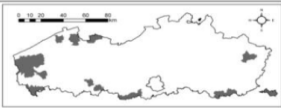
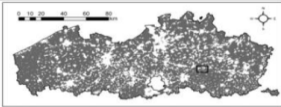
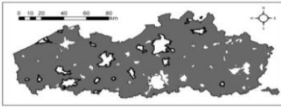

Voor de EC prioriteiten 1 tot 5 valt het programmagebied samen met het volledige Vlaamse grondgebied. Begunstigden hoeven niet noodzakelijk op het "Vlaamse platteland" te wonen, maar mogen even goed gevestigd zijn in de stedelijke rand. In praktijk is het uiteraard zo dat de meerderheid van de begunstigden zijn activiteiten uitoefent in het gebied dat als platteland wordt afgebakend. Volgens de evaluator is dit een pluspunt van het programma. "Verstedelijkte" landbouwers verschillen in wezen weinig van landbouwers op het platteland. Bovendien bieden zij een meerwaarde aan de stad, terwijl ze in een moeilijkere positie verkeren (dan de landbouwers op het platteland) omwille van grondendruk. Ondersteuning van deze landbouwers is dus zeker te verantwoorden.

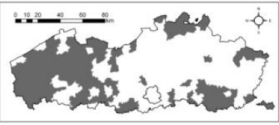
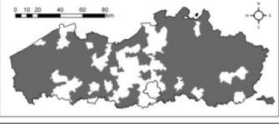
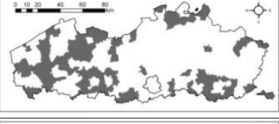
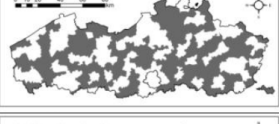

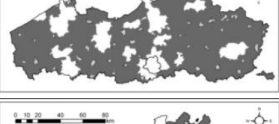
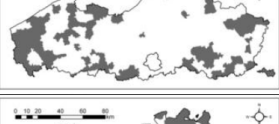
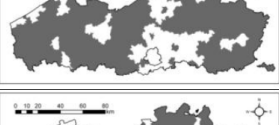

Voor de afbakening van het toepassingsgebied van prioriteit 6 is het verstandiger om een dynamischere afbakening te hanteren. Naargelang het uitgangspunt (morfologisch, sociaaleconomisch, functioneel...) en doelstelling (behouden open ruimte, instandhouding, herstel en ontwikkeling van biodiversiteit, mobiliteits- en verzorgingsbeleid, toepassingsgebied van beleidsinstrumenten, ...) kunnen immers verschillende opsplitsingen in gebieden worden gemaakt. De Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning (AMRP) van de Universiteit Gent ontwikkelde daarom in 2010-2011 een flexibele en toch vlot werkbare methode om met de omschrijving van het platteland in Vlaanderen om te gaan. Met deze methodiek wordt het platteland niet meer strikt afgebakend volgens geografische grenzen, maar bekijkt men de ruimte vanuit de thema's die aan de orde zijn op het platteland: open ruimte, lokale infrastructuur, bereikbaarheid, lokale economie, lokaal patrimonium, aanbod van diensten (onderwijs, cultuur, welzijn, ...). Verschillende kaarten geven weer waar bepaalde plattelandsthema's aan de orde zijn, zodat het beleid hierop afgestemd kan worden. Op termijn is het de bedoeling deze methodiek verder te verfijnen en aan te vullen met bijkomende en recente indicatoren. Uit deze studie blijkt dat plattelandsontwikkeling gebiedsgericht moet aangepakt worden. Er is immers niet één Vlaams platteland met gemeenschappelijke uitdagingen.

De EC vraagt de regio's echter om voor het ganse programmagebied "gemiddelde waarden" voor de contextindicatoren in te vullen. De dynamische afbakening is dan ontoereikend. Indien de indicatorwaarden voor Vlaanderen beschikbaar zijn bij Eurostat wordt automatisch het gemiddelde cijfer gegeven van de enige twee predominantly rural NUTS3-regio's die Vlaanderen rijk is, zijnde de arrondissementen Diksmuide en Ieper. Dit cijfer spreekt zich dus enkel uit over een zeer beperkt deel van het programmagebied. We zoeken dus naar een meer werkbare afbakening voor Vlaanderen.

Er zijn tal van afbakeningen van het Vlaamse platteland mogelijk. In onderstaande tabel worden de meest courant gebruikte afbakeningen weergegeven.

Tabel 5 Overzicht afbakening platteland in Vlaanderen

		Kaart	% 'platteland' Vlaanderen	Schaalniveau	Criteria
1	OECD- afbakening		9%	fusiegemeente	150 inwoners/km ²
2	selectie woonkernen ADSET ²		74%	statistische sector	morfologisch aaneensluitende bebouwing
3	afbakening stedelijke gebieden RSV ³		90%	perceelsniveau	juridische vertaling van ruimtelijke beleidsopties
4	studie Lenders et al. (2005)		79%	fusiegemeente	600 inwoners/km ²
5a	stadsgewesten niet-agglomeratie (Van Hecke et al., 2009)		86%	fusiegemeente	aanpassing aan gemeentegrenzen van terreinopname 'aaneengesloten bebouwing'
5b	stadsgewesten niet-stadsgewest (Van Hecke et al., 2009)		69%	fusiegemeente	banlieue: criteria m.b.t. bevolkingsgroei, mediaaninkomen, migratie, arbeidspendel, schoolpendel, bebouwde oppervlakte

6a	SPRE ⁴ rurale cluster		43%	fusiegemeente	bevolkingsdichtheid, bevolkingsevolutie, aandeel werkgelegenheid in de landbouw, oppervlakte cultuur- en landbouwgrond
6b	SPRE rurale + amorfe cluster		77%	fusiegemeente	bevolkingsdichtheid, bevolkingsevolutie, aandeel werkgelegenheid in de landbouw, oppervlakte cultuur- en landbouwgrond
7a	vrind ⁵ platteland		32%	fusiegemeente	combinatie RSV-buitengebied en SPRE-afbakening
7b	vrind platteland + overgangsgebied		58%	fusiegemeente	combinatie RSV-buitengebied en SPRE-afbakening
8a	PDPO ⁶ II As 3/4 en VVP ⁷ platteland		93%	perceelsniveau	afbakening groot- en regionaalstedelijke gebieden RSV
8b	PDPO II As 3/4 en VVP ruraal platteland		51%	deelgemeente	≤ 300 inwoners/km ² ≤ 15% bebouwde oppervlakte
9	ZORO ⁸ - en STeR ⁹ projectoproepen		78%	fusiegemeente	geén regionaalstedelijke of grootstedelijke gemeenten (cfr. RSV) wel kleinstedelijke gemeenten, behalve stedelijk weefsel
10	VVSG ¹⁰ selectie plattelandsbeleid		31%	fusiegemeente	inwonersaantal, bevolkingsdichtheid, fiscale draagkracht o.b.v. kadastraal inkomen/personenbelasting, procentuele bebouwde oppervlakte
11a	migratiebekkens landelijk (Willaert, 1999)		76%	fusiegemeente	criteria m.b.t. huishoudentypologie: vroegtijdig huwen, ongehuwd samenwonen, alleenwonenden, éénoudergezinnen, etc.
11b	migratiebekkens landelijk + randstedelijk (Willaert, 1999)		89%	fusiegemeente	criteria m.b.t. huishoudentypologie: vroegtijdig huwen, ongehuwd samenwonen, alleenwonenden, éénoudergezinnen, etc.

Bron: Verbeek T., Pisman A., Allaert G. (2011) *Zoveel platteland: van harde afbakening naar flexibele criteria*. Artikel voor Plandag 2012. Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning, UGent.

Aan deze lijst voegen we tenslotte nog de afbakening toe van de doelgemeentes van het Vlaams Plattelandsfonds. De lijst van gemeenten wordt bepaald via een formule die rekening houdt met het aantal inwoners/km² en het percentage bebouwde oppervlakte van de betrokken gemeente. Op basis van deze gegevens worden alle Vlaamse gemeenten gerangschikt. De eerste 50 gemeenten van deze lijst zijn de doelgemeenten.

Ten tijde van PDPOII werd het programmagebied afgebakend als de categorie “buitengebied” volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Het RSV deelt Vlaanderen in 8 types van gebieden in. De naam “buitengebied” wordt gegeven aan alle gemeenten die niet in 1 van de overige 7 typegebieden vallen. Een vrij negatieve benadering dus:

1. grootstedelijk gebied centrumgemeenten (2)
2. grootstedelijk gebied randgemeenten (19)
3. regionaalstedelijk gebied centrumgemeenten (11)
4. regionaalstedelijk gebied randgemeenten (20)
5. structuurondersteunend kleinstedelijk gebied (21)
6. kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau (25)
7. Vlaams stedelijk gebied rond Brussel (13)
8. buitengebied (197)

Binnen het programmagebied werden in PDPOII ook LEADER-gebieden afgebakend, waar naast een strengere bevolkingsdichtheid (300 inw/km²) ook de bebouwingsgraad (15%) in rekening wordt gebracht.

Gezien de behoefte aan een afbakening van het Vlaamse platteland voornamelijk gestoeld is op het berekenen van gemiddelde waarden voor programma-indicatoren, raden de evaluatoren aan om bij de keuze van de afbakening rekening te houden met de volgende criteria:

- **Databeschikbaarheid:** een praktisch, maar belangrijk criterium. Betekent immers dat je vele gegevens volgens die omschrijvingen kunt opvragen zonder extra moeite. Zie de lijst van de studiedienst van de VLR. Je gebruikt dus best een bestaande classificering.
- **Vergelijkbaarheid:** kiezen voor een afbakening en criteria die doorgaans binnen de EU worden gebruikt. OESO en Eurostat baseren hun indeling hoofdzakelijk op bevolkingsdichtheid en inwonersaantal. Zie: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/rural_development/documents/ruraldevelopment.jpg.pdf.
- **Vlaamse perceptie van platteland:** De grenswaarden van de OESO en Eurostat criteria (150 inw/km²) zijn allicht te eng voor Vlaanderen. Dan zouden er slechts 22 van de 308 Vlaamse gemeenten als platteland worden beschouwd.
- **Beleidsrelevantie:** een indeling volgen die ook voor het (overige) Vlaamse plattelandsbeleid en het stedelijk beleid wordt gebruikt. Beleidsmaatregelen (bv. RSV bepaalt dat woonuitbreiding voor 60% in stedelijk gebied gebeurt, 40% in buitengebied) en subsidies (stedenfonds, plattelandsfonds, PDPO II, ...) ... zijn daar immers op gebaseerd.
- **Beleidsimplicaties:** indien ervoor gekozen wordt het platteland anders af te bakenen (vb strikter), zal ook het plattelandsontwikkelingsbeleid selectiever moeten inzetten op de echte plattelandsgebieden. Is het politiek niveau hiermee akkoord? De indeling van het Vlaamse platteland aanpassen heeft ook consequenties voor de continuïteit van het beleid
- **Werklast monitoring:** De werklast zal verhogen indien het buitengebied wordt opgesplitst in 2 “soorten” platteland. Indien men kiest voor een striktere afbakening van het “echte” platteland, kan men op termijn enkel cijfers van deze gebieden verzamelen. In een overgangperiode zullen allicht ook nog de cijfers van de oude indeling verzameld moeten worden.
- **Continuïteit van gegevensreeksen.**

Op basis van de bovenstaande criteria kunnen we concluderen dat de huidige indeling (RSV) nog steeds geldig en te verdedigen is. Een mogelijke alternatieve indeling zou een striktere afbakening van het platteland kunnen zijn met twee types van buitengebiedgemeenten (cfr Strategisch Plan Ruimtelijke Economie).

Het buitengebied (van RSV) wordt dan opgesplitst in 2 klassen:

- overgangsgebied (sterk verstedelijkte en/of geïndustrialiseerde gemeenten)
- “echte” plattelandsgemeenten

De uiteindelijke indeling zou dan overeenkomen met de indeling die VRIND hanteert.

Tabel 6 Gebiedsindeling van de gemeenten, aantal inwoners op 1 januari 2011, oppervlakte in km²

Gebiedsindeling van de gemeenten, aantal inwoners op 1 januari 2011, oppervlakte in km².

RSV	SPRE	Aantal gemeenten	Aantal Inwoners	%	Oppervlakte (km ²)	%
Grootsteden		2	740.471	11,7	360,7	2,7
Centrumsteden		11	831.625	13,2	845,8	6,3
Grootstedelijke rand		19	283.649	4,5	315,8	2,3
Regionaal stedelijke rand		20	367.410	5,8	790,1	5,8
Vlaams strategisch gebied rond Brussel		13	267.727	4,2	273,1	2,0
Structuurondersteunend kleinstedelijk gebied		21	678.093	10,8	1406,4	10,4
Kleinstedelijk provinciaal gebied		25	651.395	10,3	1726,1	12,8
Buitengebied	Overgangsgebied	96	1.488.011	23,6	3439,9	25,4
	Platteland	101	996.234	15,8	4364,2	32,3
Vlaams Gewest		308	6.304.615	100,0	13522,3	100,0
Brussels Gewest		19	1.118.223		161	

Bron: Rijksregister, bewerking SVR.

We overlopen voor deze laatste optie de lijst met criteria:

- Databeschikbaarheid: ok. kant en klare data volgens de VRIND-indeling (indien niet volgens een bepaalde classificering: gemeente per gemeente indicatoren op te zoeken en dan de indeling te maken!)
- Vergelijkbaarheid: Deze indeling komt meer overeen met wat men binnen Europa bedoelt met platteland
- Vlaamse perceptie van platteland: Komt meer overeen
- Beleidsrelevantie: RSV bepaalt dat woonuitbreiding voor 60% in stedelijk gebied gebeurt, 40% in buitengebied. => argument tegen. Het plattelandsfonds gebruikt ook bevolkingsdichtheid als criterium, maar stelt geen grenswaarde. De 50 laagst gerangschikte gemeenten komen in aanmerking voor steun => kan niet meegenomen worden in overweging
- Beleidsimplicaties: indien ervoor gekozen wordt het platteland strikter af te bakenen, zal ook het plattelandsontwikkelingsbeleid selectiever moeten inzetten op de echte plattelandsgebieden. De indeling van het Vlaamse platteland aanpassen heeft ook consequenties voor de continuïteit van het beleid. Is het politiek niveau hiermee akkoord?
- Werklast monitoring: Er zullen zeker in eerste instantie misschien dubbel zoveel cijfers moeten verzameld worden en aparte analyses gemaakt (op Vlaams niveau, op niveau buitengebied oude indeling, op niveau platteland nieuwe indeling, ...).=> argument tegen.
- Continuïteit van gegevensreeksen: argument tegen

De indeling van het RSV en VRIND maakt dus een strikt onderscheid tussen stedelijke en buitengebiedgemeenten. Het belangrijkste nadeel hiervan in functie van het plattelandsontwikkelingsbeleid is het hybride karakter van veel stedelijke gemeenten: zij bestaan naast hun stedelijk gebied tevens uit een uitgestrekt buitengebied. Het meest uitgesproken is dit het geval bij de stedelijke gemeenten in de Westhoek (Ieper, Veurne, Diksmuide, Poperinge). Het uitsluiten van dergelijke duidelijk landelijke gemeenten uit het ruraal gebied lijkt moeilijk te verdedigen.

Dit argument pleit voor het loslaten van het strikt beleidsmatig onderscheid tussen stedelijke en buitengebiedgemeenten, en voor het kiezen van “neutrale” selectiecriteria. In het ontwerpprogramma worden 2 criteria gebruikt: <350 inwoners/km² OF <15% bebouwde oppervlakte. De facto komt dit neer op slechts één criterium (<350 inw/km²), aangezien er in Vlaanderen geen enkele gemeente is met meer dan 350 inw/km² én minder dan 15% bebouwde oppervlakte. Dit criterium heeft als voordelen dat het eenvoudig en eenduidig is.

Als evaluator zijn wij evenwel van oordeel dat bevolkingsdichtheid niet het beste criterium is om het ruraal karakter van een gemeente in te schatten, om volgende redenen:

- Het ruraal karakter van gemeenten met een dichtbevolkte historische stadskern wordt erdoor onderschat. >> stedelijke gemeenten met een duidelijk landelijk karakter zoals Geraardsbergen, Sint-Truiden of Tienen vallen buiten de selectie omdat hun stedelijke kern te groot is, waardoor ze in totaliteit boven de 350 inw/km² uitkomen.
- Het ruraal karakter van sterk geïndustrialiseerde gemeenten wordt erdoor overschat. >> gemeenten als Beveren (haven Linkeroever !), Mol of Lommel hebben een grote oppervlakte industriegebied, die uiteraard niet bijdraagt aan hun bevolkingsdichtheid maar bezwaarlijk als “ruraal” kan beschouwd worden.

Wij adviseren dan ook om niet bevolkingsdichtheid maar wel % bebouwde oppervlakte als (hoofd)criterium te gebruiken, zij het met een hogere grenswaarde, b.v. 25% i.p.v. 15%. Op die manier zouden ca. 150 gemeenten tot het ruraal gebied behoren en bovenstaande “aberraties” vermeden worden.

BIJLAGE 3: BEOORDELING RELEVANTIE (TUSSENTIJD RAPPORT)

Welke noden van het Vlaamse platteland worden niet aangepakt via PDPO²⁰:

Prioriteit 1:

- Strategisch management en het begeleiden van de zoektocht naar een optimale strategie (van individuele bedrijven, maar ook van subsectoren of gebieden). Deze nood kwam nogmaals aan bod onder prioriteiten 2 en 3. Lerende netwerken en startersopleiding spelen hier gedeeltelijk op in, maar ook binnen de bedrijfsadviesdiensten zou hier meer voor voorzien kunnen worden.
- De nood omtrent “kennisopbouw in de bosbouw” werd niet aangepakt via PDPO. De nood werd ook niet goed beschreven in de nodenanalyse.
- Innovatie in middelbaar landbouwonderwijs. Wordt deze nood aangepakt via het onderwijsbeleid?

Prioriteit 2:

- 2b: punt a: nood aan advies en begeleiding bij het overnameproces: er is opleiding en begeleiding via BAS voor starters, maar de nood om ook vooraf al over overname na te denken en advies te krijgen ontbreekt nog
- 2b: punt b: de huidige grondproblematiek die maakt dat jonge starters niet over voldoende land kunnen beschikken, is een moeilijk op te lossen punt dat niet in het kader van het PDPO aangepakt kan worden.

Prioriteit 3:

- 3a: punt 2c: Diversificatie van producten en activiteiten: bio-based economy wordt momenteel niet opgenomen. In vergelijking met de vorige programmaperiode worden nu zelfs enkele investeringen (vb WKK's) minder gesubsidieerd (mede doordat Europa de voorwaarde oplegt dat elektriciteit op eigen bedrijf moet verbruikt worden).
- 3a punt c: Bedrijfsspecifieke ondersteuning voor vermarkten van producten kan in de bedrijfsadviesdiensten aan bod komen.
- 3a punt d: behoud en ondersteuning kwaliteitslabels: geen maatregel in PDPO
- 3b: punt a: nood aan betere kennis van risico's: afhankelijk van concrete opleidingen die aangeboden zullen worden
- 3b: nood aan preventie en beheer van risico's: beperkt tot risicovolle weersomstandigheden; de maatregel over verzekeringen bij ongunstige weersomstandigheden en enkele investeringen spelen hier op in; prijs – of marktrisico's worden niet meegenomen. Het feit dat samenwerking tussen landbouwers gestimuleerd wordt (door groepen van landbouwers niet uit te sluiten van PDPO-steun en door expliciet producentenverenigingen te ondersteunen) is positief, gezien samenwerking het individueel risico verlaagt. Ook investeringen in voederkeukens (nog niet in maatregelfiche beschreven, maar wel vermeld op de bilaterale gesprekken) is positief gezien het de afhankelijkheid van voederleveranciers beperkt.

Prioriteiten 4 en 5:

---

²⁰ Gebaseerd op de maatregelfiches ontvangen op 2 mei 2013.

De op milieu en natuur gerichte PDPO-maatregelen dekken alle geformuleerde noden goed af. Op het knelpunt “dalend koolstofgehalte in de landbouwbodems” wordt niet direct ingespeeld, maar dit is sowieso niet evident, omdat eventuele maatregelen om het koolstofgehalte te verhogen, kunnen conflicteren met andere doelstellingen zoals het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit.

BIJLAGE 4: INTERVENTIELOGICA (VERSIE 27/9/2013)

			1	1	1	2	2	3	3	4	4	4	5	5	5	5	5	6	6	6	uitdoven
			A	B	C	A	B	A	B	A	B	C	A	B	C	D	E	A	B	C	d
<i>Vestigingssteun (aanloopsteun) ten bate van jonge landbouwers</i>							P														
<i>steun aan de niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf</i>										P											
<i>Steun aan de investeringen op het landbouwbedrijf</i>	actie 1	steun aan investeringen die de weerbaarheid van het land- of tuinbouwbedrijf verhogen				P															
	actie 2	steun aan investeringen die overwegend gericht zijn op een efficiënter energiegebruik												P							
	actie 3	steun aan de investeringen op het landbouwbedrijf die overwegend gericht zijn op het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door landbouw en het verbeteren van de luchtkwaliteit														P					
<i>Projectsteun voor innovaties in de landbouw</i>						P															
<i>Investeringssteun voor de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten</i>								P													

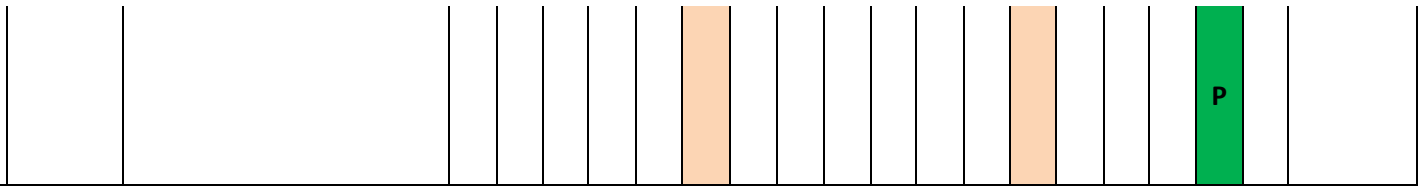

		landbouwbedrijven																		
	actie 2	herstel, instandhouding, verbeteren ecosystemen																		
	actie 3	bevorderen efficiënt gebruik van hulpbronnen en steun omslag koolstofarme en klimaatbestendige economie																		
<i>agromilieuklimaatmaatregelen - landbouw</i>	sub 1	steun voor de teelt van vlinderbloemigen																		
	sub 2	mechanische onkruidbestrijding																		
	sub 3	verwarringstechniek in de fruitteelt																		
	sub 4	behoud van lokale veerassen																		
	uitdoven d	behoud van met uitsterven bedreigde variëteiten van hoogstamboomgaarden																		X
	uitdoven d	reductie van gewasbeschermingsmiddelen meststoffen in de sierteelt																		
<i>hectarepremie voor biologische landbouw</i>	sub 1	hectaresteun voor de omschakeling naar de biologische productiemethode																		
	sub 2	hectaresteun voor de voortzetting naar de biologische productiemethode																		
<i>aanleg van een boslandbouwsysteem</i>																				

Plattelandsontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving op vlak van lokale voedselvoorziening en hernieuwbare energie

hoofdfocusgebied
nevenfocusgebied

BIJLAGE 5: BUDGETALLOCATIE (VERSIE 27/9/2013)

ma atr nr				1 A	1 B	1 C	2A	2B	3A	3B	4A	4B	4C	5 A	5B	5 C	5D	5E	6 A	6B	6 C	uitd oven d	nvt
01	Vestigingssteun (aanloopsteun) ten bate van jonge landbouwers							18.1 96.6 44															
02	steun aan de niet- productieve investerings op het landbouwbedrijf										1.80 0.00 0												
03	Steun aan de investerings op het landbouwbedrijf			sub 1	steun aan investerings die de weerbaarheid van het land- of tuinbouwbedrij f verhogen			80.0 00.0 00															
				sub 2	steun aan investerings die overwegend gericht zijn op een efficiënter energiegebruik										20.0 00.0 00								
				sub 3	steun aan de investerings op het landbouwbedrij												40.3 00.1 18						

			f die overwegend gericht zijn op het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door landbouw en het verbeteren van de luchtkwaliteit															
04	Projectsteun voor innovaties in de landbouw					10.000.00												
05	Investeringssteun voor verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten						3.500.000											
06	Bedrijfsadviesdiensten	sub 1	bedrijfsadvies voor starters			1.953.000												
		sub 2	bedrijfsadvies voor niet-starters					2.325.000										
07	Steun voor oprichting van producentenorganisaties						500.000											
08	Risicobeheer in land- en tuinbouw							2.000.000										

							0											
11	Steun voor opleiding in de landbouw (naschoolse vorming)	sub 1	stimuleren van de organisatie van opleidingen voor landbouwers			4.25 0.00 0												
		sub 2	stimuleren van de organisatie van opleidingen en stages voor startende landbouwers				3.50 0.00 0											
		sub 3	stimuleren van de organisatie van opleidingen inzake duurzaam bodem-, meststoffen- en pesticidenbeheer					335. 000	335. 000	330. 000								
09	Demonstratieproject	sub 1	versterking concurrentievermogen en rendabiliteit landbouwbedrijven			925. 000												
		sub 2	herstel, instandhouding, verbeteren ecosystemen							1.00 0.00 0								
		sub 3	bevorderen efficiënt								465. 826							

			ode																
14	<i>aanleg van een boslandbouwsysteem</i>																		
15	<i>Beheerovereenkomst en VLM</i>	sub 1	ontwikkeling soortenrijk grasland							6.000									
		sub 2	instandhouding soortenrijk grasland							P									
		sub 3	uitstel maaidatum							P									
		sub 4	uitstel beweidingsdatum 20 mei							P									
		sub 5	standweide 15 juni							P									
		sub 6	kuikenweide							P									
		sub 7	faunavoedselge was							P									
		sub 8	erosiestrook									982.980							
		sub 9	erosiedam uit plantaardig materiaal									P							
		sub 10	aanleg strategisch gelegen grasland									P							
		sub	bufferstrook							P									

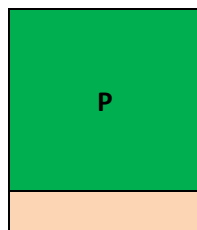

(incl Vlaams ruraal natwerk)																				8.15 3
				95.400. 000	23.649. 644	4.000. 000	2.000. 000	21.11 2.169	38.104. 143	5.843. 325	0	20.590. 826	0	47.131. 377	1.450. 000	0	25.337. 789	0	459.50 0	2.538. 153
				33,17%	8,22%	1,39%	0,70%	7,34%	13,25%	2,03%		7,16%		16,39%	0,50%		8,81%		0,16%	0,88%

Totaal

hoofdfocusgebied
nevenfocusgebied

**totaal ELFPO
per
focusgebied
287.616.926**

**alge
mee
n
tota
al:
287.616.926**